

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie**

Bakalářská práce

Grafomotorika dítěte předškolního věku

Vypracovala: **Přikrylová Kristýna**
Vedoucí práce: **Mgr. Martina Lietavcová**

České Budějovice, 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 31. března 2014

Příkrylová Kristýna

Poděkování

Chtěla bych poděkovat za poskytnutí konzultace a vedení bakalářské práce paní Mgr. Martině Lietavcové a zároveň za pomoc, cenné rady a připomínky, které mi v průběhu zpracování práce poskytla. Poděkování patří i mé rodině, která mi byla po celou dobu zpracování práce oporou a měla pro mne pochopení.

ABSTRAKT

Bakalářská práce analyzuje problematiku rozvoje grafomotorických dovedností dětí předškolního věku, prevenci vzniku poruch v oblasti psaní a možnosti pomoci dětem s grafomotorickými obtížemi. Cílem práce je zachycení a rozvoj úrovně grafomotorických dovedností předškolních dětí a prokázání pozitivního dopadu stimulačního programu na úroveň grafomotorických dovedností dětí. Ze zjištěných poznatků jsou pak vytvořeny návrhy pro praxi. Teoretická část se zabývá otázkami vývoje předškolního dítěte se zaměřením na oblast vývoje grafomotoriky, počátky psaní a správné pracovní návyky při kreslení a psaní. Rozebírá také problematiku školní zralosti a připravenosti dítěte a s tím související Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, podle kterého jsou děti v mateřských školách vzdělávány. Praktická část je složena ze dvou částí. První část je vypracování metodického materiálu preventivně stimulačního programu rozvoje grafomotoriky předškolních dětí. Druhou částí je výzkumný projekt zaměřený na zjištění úrovně grafomotorických dovedností předškolních dětí v konkrétní třídě MŠ před zahájením práce s dětmi a po jejím ukončení a realizace preventivně stimulačního programu se vzorkem čtyř dětí.

KLÍČOVÁ SLOVA: *grafomotorika, předškolní věk, jemná motorika, stimulační program, prevence*

ABSTRACT

The thesis analyses problems of pre-school age children graphomotoric skills development, prevention of writing skills disorders and possibilities how to help to children with graphomotoric disorders. The aim of the thesis is to describe pre-school age children graphomotoric skills development and to prove the positive influence of stimulative programmes on children graphomotoric skills level. The research results create the base for practical suggestions. The theoretical part solves pre-school age children development questiones considering graphomotoric skills development, beginning with writing and correct working habits for drawing and writing. It also analyses school maturity problems and children's readiness in connection with the pre-education curriculum. The practical part consists of two items: the first one is preventive stimulative programme methodical material for pre-school children graphomotoric skills development, the second part is a project researching pre-school children graphomotoric skills levels in a particular kindergarten class before and after realizing the preventive stimulative programme with the sample of four children.

KEYWORDS: *graphomotorios, preschool agde, fine motor skills, stimulation program, prevention*

Obsah

I.	TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	- 3 -
1.	PŘEDŠKOLNÍ VĚK	- 3 -
1.1	Vývoj dítěte předškolního věku	- 3 -
1.1.1	Motorický vývoj.....	- 4 -
1.1.2	Percepčně kognitivní vývoj.....	- 5 -
1.1.3	Emoční a sociální vývoj.....	- 7 -
1.2	Školní zralost a připravenost.....	- 8 -
2.	GRAFOMOTORIKA A VÝTVARNÝ PROJEV DÍTĚTE.....	- 12 -
2.1.	Pojem grafomotorika	- 12 -
2.2	Kresba a její význam	- 13 -
2.3	Vývoj kresby a rozvoj grafomotoriky	- 14 -
2.4	Lateralita.....	- 18 -
3.	PRACOVNÍ NÁVYKY PŘI KRESLENÍ A PSANÍ.....	- 22 -
3.1	Výběr kreslicích a psacích potřeb	- 22 -
3.2	Poloha těla při kreslení a psaní	- 23 -
3.3	Úchop psacího náčiní.....	- 24 -
3.4	Postavení ruky při kreslení a psaní.....	- 25 -
3.5	Uvolnění ruky při kreslení a psaní	- 26 -
4.	RIZIKA A PREVENCE SPU V OBLASTI PSANÍ V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU	- 27 -
4.1	Dítě s poruchami grafomotoriky a psaní.....	- 27 -
4.2	Rozvoj grafomotoriky v předškolním věku	- 29 -
4.2.1	Motorická cvičení	- 29 -
4.2.2	Uvolňovací a rozcvičovací grafomotorické cviky, grafické prvky	- 30 -
4.2.3	Grafomotorické prvky	- 31 -
5.	ROZVOJ GRAFOMOTORIKY V KONTEXTU RVP (i jako prevence SPU).....	- 34 -
5.1	Konkretizované očekávané výstupy RVP PV	- 36 -
II.	PRAKTICKÁ ČÁST.....	- 39 -
1.	METODIKA ZJIŠŤOVÁNÍ ÚROVNĚ GRAFOMOTORIKY PŘEDŠKOLNÍCH DĚTÍ	- 39 -
1.1	Cíl práce	- 39 -
1.2	Charakteristika preventivně stimulačního programu „ Klubíčko ”	- 40 -
1.3	Metodika	- 43 -

1.4 Charakteristika zařízení, výzkumný vzorek, vlastní šetření	- 44 -
2. KAZUISTIKY VYBRANÝCH DĚTÍ.....	- 47 -
2.1 Kazuistika č. 1	- 47 -
2.2 Kazuistika č. 2	- 49 -
2.3 Kazuistika č. 3	- 53 -
2.4 Kazuistika č. 4	- 55 -
3. PŘEHLED VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	- 58 -
3.1 Zpracování výsledků výzkumného šetření v tabulkách	- 58 -
3.1.1 Tabulka č. 1 a č. 2 : Osvojení správných návyků při kreslení	- 58 -
3.1.2 Tabulka č. 3 a č. 4: Úroveň vizuomotoriky	- 59 -
3.1.3 Tabulka č. 5 a č. 6: Zvládnutí grafických prvků.....	- 60 -
3.2 Zaznamenání výsledků výzkumného šetření v grafech.....	- 62 -
3.2.1 Graf č. 1 a č. 2: Počet dětí, které mají osvojené jednotlivé pracovní návyky při kreslení a psaní	- 62 -
3.2.2 Graf č. 3 a č. 4 : Počet dětí, které zvládají oblast vizuomotoriky	- 63 -
3.2.3 Graf č. 4 a č. 5: Počet zvládnutých zadaných grafických prvků.....	- 64 -
3.3 Závěry šetření, návrhy pro praxi	- 65 -
4. DISKUZE	- 68 -
ZÁVĚR	- 70 -
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	- 73 -
SEZNAM PŘÍLOH	- 76 -

ÚVOD

Vývojový proces, při němž se zdokonaluje koordinace ruky v součinnosti se smyslovými funkcemi, zejména zrakem a hmatem, umožňuje dítěti začít kreslit a později i psát. Časté grafické aktivity obohacují dítě o nové grafomotorické zkušenosti a zážitky s psaním a především rozvíjí a zdokonalují jeho grafomotorické dovednosti.

Pracuji v běžné mateřské škole na vesnici, kterou navštěvují děti zpravidla ve věku od tří do sedmi let. Ve své praxi se stále častěji setkávám s dětmi, které mají různé potíže v oblasti rozvoje grafomotoriky. V předškolním věku je úroveň jemné motoriky, vizuomotoriky a grafomotoriky důležitým kritériem při posuzování způsobilosti k zahájení školní docházky. Jestliže je grafomotorika neobratná, může mít dítě později ve škole potíže s učením se psát jednotlivé tvary písmem. Grafomotorická neobratnost se také projeví na čitelnosti písma, úhlednosti, tempu psaní a chybovosti v grafickém projevu. Domnívám se, že nejúčinnější metodou, jak zabránit vzniku poruch v oblasti psaní je prevence. Jakožto studentka Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a učitelka mateřské školy jsem primárně předurčena k tomu dětem pomáhat při překonávání těchto obtíží. Proto jsem se začala o oblast rozvoje grafomotoriky a možnosti pomoci učitelky při grafomotorických potížích v předškolním věku hlouběji zajímat. Studovala jsem odborné publikace k danému tématu, absolvovala několik odborných seminářů, a na základě získaných informací jsem se snažila vypracovat metodický materiál, který by sloužil jako prevence případných poruch v oblasti psaní u předškolních dětí, utvářel a rozvíjel u nich správné grafomotorické dovednosti a návyky a formoval jejich pozitivní postoj ke kreslení a psaní.

Za cíl svého výzkumu jsem si stanovila analýzu tréninku a jeho efektivitu u vzorku čtyř dětí, které tento program absolvují. Jedná se o experiment v konkrétní třídě mateřské školy se dvěma skupinami předškolních dětí. První skupina, se kterou budu pravidelně pracovat s preventivně stimulačním programem rozvoje grafomotoriky a druhá skupina, která se programu nezúčastní. Pro posouzení efektivitu programu bude provedeno vstupní a konečné šetření v podobě grafomotorických listů u obou skupin

zaměřené na posouzení vstupní a konečné úrovně grafomotorických dovedností dětí. Domnívám se, že trénink, jeho pravidelnost a četnost grafomotorických cvičení se projeví na úrovni grafického projevu dětí.

Bakalářská práce je rozčleněna do šesti kapitol. Prvních pět kapitol tvoří teoretická část. První kapitola se zabývá charakteristikou vývoje dítěte předškolního věku, školní zralostí a připraveností. Druhá kapitola je věnována dětské kresbě a jejímu vývoji u předškolních dětí, vysvětlen je i pojem lateralita. Obsah třetí kapitoly je zaměřen na správné hygienické zásady a návyky při kreslení a psaní. Čtvrtá kapitola upozorňuje na možná rizika vzniku specifických poruch učení v oblasti psaní, zaměřuje se na prevenci vzniku těchto poruch a rozebírá možnosti, jak pomoci dítěti s rozvojem grafomotorických dovedností. Poslední kapitola se zabývá rozvojem grafomotoriky v pojetí rámcového, vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání.

V praktické části bakalářské práce, je prezentováno výzkumné šetření, v jehož úvodu uvádím cíle a použité metody. Součástí mé bakalářské práce je vypracování metodického materiálu preventivně-stimulačního programu rozvoje grafomotoriky, jehož efektivitu se snažím zachytit a prokázat jeho realizací se vzorkem čtyř dětí v konkrétní třídě mateřské školy. Uvádím zde výsledky experimentu, kasuistiky zkoumaných dětí a závěry získané na základě pravidelného tréninkového cvičení s dětmi v oblasti rozvoje grafomotorických dovedností a schopností předškolních dětí.

I. TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1. PŘEDŠKOLNÍ VĚK

Předškolním věkem se v některých odborných pracích v širokém pojetí označuje celé období od narození až po nástup do školy. Ve většině vývojově psychologických publikací je však tato etapa chápána jako období mezi třetím a šestým rokem dítěte. „Konec této fáze není určen pouze věkem, ale především sociálně, právě nástupem dítěte do školy.“ (Vágnerová, 2005, s. 76) Šimíčková-Čížková (2003) uvádí, že předškolní období má dvě rozmezí, která jsou dána novým sociálním zařazením dítěte. Na samém začátku mezi třetím a čtvrtým rokem je to vstup do mateřské školy a na konci, po dovršení šestého roku, nástup do základní školy.

V užším slova smyslu lze chápat předškolní věk, jako období mateřské školy. Nesmíme však zapomínat, že rodinná výchova zůstává tou základní, na které dále mateřská škola buduje a pomáhá rodině v dalším rozvoji dítěte. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

1.1 Vývoj dítěte předškolního věku

Šulová (2004) považuje předškolní období za jedno z nejzajímavějších vývojových období člověka. Děti mezi třetím a šestým rokem života bývají plné energie, nadšení a zvědavosti. Jsou neustále v pohybu a do všeho, co je zaujme, se pouštějí na plno. Je to čas, který je někdy nazýván obdobím hry, jelikož je to právě herní činnost, ve které se aktivita dítěte projevuje především.

Charakteristickým znakem tohoto období je postupné uvolňování vázanosti na rodinu a rozvoj aktivity, která již není samoučelná. U dítěte také dochází k prosazování sebe sama. Podle E. Eriksona je předškolní věk iniciativní, dítě je tedy velice aktivní. Jeho aktivita se rozvíjí v mnoha formách a aspektech ve hře, v komunikaci s dospělým i s vrstevníky, v pohybech, v řeči i v myšlení. (in Čáp, Mareš 2001)

1.1.1 Motorický vývoj

U předškolního dítěte dochází k rozvoji a ke zdokonalování a k růstu kvality pohybové koordinace. Dítě je hbitější, pohyby dokonalejší a to jak v oblasti lokomoce, tak v manipulaci s předměty a s různými materiály. Dítě si postupně osvojuje náročnější pohyby, které vyžadují jeho soustředěnost a pozornost a koordinaci rozličných drobných pohybů jednotlivých svalů a svalových skupin.

Podle Bednářové, Šmardové (2011) se pohybový vývoj u předškolních dětí vyznačuje určitou posloupností a propojeností hrubé a jemné motoriky, motoriky mluvidel i motoriky očních pohybů.

Na počátku tohoto období jsou pohyby rukou a nohou ještě málo koordinované, postupně se však zdokonalují a jsou hbitější, plynulejší a výrazně koordinovanější. V oblasti hrubé motoriky dochází k rozvoji pohyblivosti, přesnosti a eleganci pohybů a to ovlivňuje i rychlost a obratnost při běhání, skákání či prolézání. Dítě zvládne chůzi do schodů i ze schodů se střídáním nohou, zvládne se pohybovat v různém terénu, udrží rovnováhu při stožení na jedné noze. Dítě může jezdit na koloběžce či kole s přídavnými kolečky. Při hře s míčem je dítě obratné. Koulí, hází i chytá míč. Typická pro tento věk je vysoká míra energie. Děti jsou v tomto věku živé, pohyblivé, preferují pohybové hry. Zvláště chlapci mají rádi pohyb jako takový a vše s ním spojené. Na konci předškolního období může dítě zvládnout základy některých sportů, bruslení, lyžování, plavání, jízda na kole.

Doležalová (2010) vysvětluje jemnou motoriku jako schopnost manipulace s drobnými předměty, jedná se o zručnost prstů a ruky. V předškolním věku se souhra pohybů prstů zdokonaluje, dochází ke zpřesňování pohybů, rozvíjí se manuální zručnost a zlepšuje se senzomotorická koordinace. Dítě dokáže manipulovat se stále menšími předměty. Kolem čtvrtého roku se vyhraňuje laterální. Jedná se o souhru párového orgánu a oka. Termínem laterální se budu podrobněji zabývat v samostatné podkapitole. Předškolní děti se učí správné manipulaci s tužkou, osvojují si správný úchop a rozvíjí svůj grafický projev. Dětská kresba se rozvíjí jak po stránce obsahové tak i formální (Opatřilová 2003). Dětem bychom měli dopřát dostatečně množství

příležitostí ke kresbě a poskytnout jim vhodný kreslicí materiál. Vzhledem k její důležitosti bude kresbě a rozvoji grafomotoriky věnována pozornost v samostatné kapitole. Manuální zručnost, systematicčnost a vytrvalost rozvíjí děti hrou se stavebnicemi, kostkami, mozaikami, provlékadly, proto je v tomto věku důležitá správná volba hraček a stavebnic. Konstruktivní hry jsou v tomto věku složitější a měly bychom je u dětí podporovat. Velký význam pro rozvoj jemné motoriky mají také činnosti jako je modelování, hnětení, práce s nůžkami, lepení, trhání, malování prstovými barvami aj. S rozvojem jemné motoriky zvládají předškolní děti i základní úkony sebeobsluhy.

1.1.2 Percepčně kognitivní vývoj

Poznávací procesy se u předškolního dítěte vyvíjejí velmi intenzivně (Šimíčková-Čížková, 2003). Percepce je globální, dítě vnímá celek jako souhrn jednotlivostí, nevyčleňuje podstatné části předmětů, nerozezná základní vztahy mezi nimi. Jeho pozornost lehce upoutá výrazný detail především má-li vztah k jeho aktuálnímu zájmu či potřebě. Rozvíjí se zraková a sluchová diferenciacce. *„Předškolák postupně přechází od smyslů vázaných na hmat ke smyslům vázaným na zrak či sluch.“* (Šulová, 2003, s. 14), to je velmi důležité pro pozdější proces analýzy a syntézy při čtení a psaní. Představy předškoláka jsou bohaté a barvité a mezery mezi vnímanými jevy jsou často doplňovány dětskými smyšlenkami, o jejichž pravdivosti, jsou děti přesvědčeny. Jedná se o tzv. dětskou konfabulaci. Fantazijní představy uplatňuje dítě v námětových hrách, ale i ve výtvarném projevu. Roste záliba v pohádkách.

Vývoj myšlení úzce souvisí s rozvojem řeči, chápání a porozumění. Podle Piageta je předškolní věk charakteristický názorným, intuitivním myšlením (in Čáp, Mareš, 2001), které je typické pro tzv. předoperační stadium. Myšlení dítěte je vázáno na skutečné, konkrétní předměty, jevy a děje, řídí se konkrétním poznáním, ne logickými operacemi,

je to předoperační myšlení. Dítě je dosti egocentrické, ulpívá na subjektivním pohledu, je středem svého vlastního světa představ a myšlenek. Dalším znakem myšlení předškolního dítěte je antropomorfismus (tendence polidšťovat předměty), charakteristický je též absolutismus (vše má konečnou platnost) a fenomenismus (fixace dítěte na určitou podobu okolního světa, na obraz reality, který ve svém myšlení nechce opustit). Svět je pro dítě takový, jako vypadá. Podle Šulové (2003) patří mezi vlastnosti myšlení předškoláka také prezentismus (chápání všeho ve vztahu k přítomnosti) a synkretismus (spřáhování nelogických znaků).

Období mezi třetím a šestým rokem je zároveň obdobím zkvalitňování řečových dovedností. Dítě si rozšiřuje slovní zásobu, především při hrách, komunikaci s ostatními lidmi, při poslechu a reprodukci pohádek, básniček, písniček, dále si osvojuje gramatická pravidla (skloňování, časování), stavba je vět je složitější a gramaticky správnější, objevují se již i podřadná souvětí. Pro dětskou řeč jsou stále charakteristické agramatismy (gramaticky nesprávné tvary) a neologismy (slova, která si dítě samo vytvoří). Šulová (2003) uvádí, že řeč se pro předškolní dítě stává hlavním dorozumívacím prostředkem, který má významnou roli v procesu sociální integrace dítěte do skupiny. Z hlediska rozvoje poznávacích procesů. Pro předškolní věk je typické, že si děti mluví samy pro sebe, jedná se o egocentrickou řeč, která je určená pro sebe bez ohledu na jiné. Tato forma řeči má různé varianty. Expresivní složka, pomocí které dítě vyjadřuje slovně svoje pocity bez ohledu na jiné. Regulační funkce řeči znamená, že dítě řídí slovními pokyny své vlastní jednání. Řeč je užívána k regulaci chování, dítě nahlas opakuje instrukci a pak ji realizuje. Egocentrická řeč funguje také jako prostředek myšlení. Uvažování dítěte je spojeno s verbálním komentářem. Egocentrická řeč se postupně mění a stává se vnitřní řečí. Klenková (2006) uvádí, že řeč dítěte, které nastupuje do školy, má být vyzrálá, souvislá a hlavně gramaticky i výslovnostně správná. Předškolní dítě by mělo být schopné pojmenovat základní barvy, rozlišit a pojmenovat geometrické tvary, podat základní informace o sobě, jako je jméno, věk, adresa.

Paměť má zatím charakter bezděčného zapamatování, první projevy úmyslného zapamatování se objevují až koncem předškolního věku. Převládá paměť mechanická,

dítě je schopno zapamatovat si spousty básniček i písniček. Rozvíjí se již i paměť slovně logická.

1.1.3 Emoční a sociální vývoj

V oblasti sociálního vývoje je pro dítě důležité uspokojování svých potřeb. Výrazná je potřeba aktivity, která se projevuje verbálně, plynulým tokem otázek a v rovině lokomotoriky, potřeba dítěte být neustále v pohybu. Silná je potřeba stability, jistoty, zázemí, bezpečí, která mu dává chuť do zkoumání, podporuje u něj zvědavost a schopnost samostatného odpoutávání se. Významná je též potřeba citového vztahu, sociálního kontaktu, společenského uznání, identity, seberealizace apod. (Šulová 2003)

V procesu socializace dítěte předškolního věku hraje nejdůležitější roli stále rodina, dítě však už vyhledává společnost vrstevníků, potřebuje partnera ke hře, je schopné společné a kooperativní hry, má pochopení pro druhé, je schopné pomáhat slabším, ale i vést ostatní. Význam vrstevníku v tomto věku roste. Dítě se učí spolupracovat, ale i soupeřit. Dítě si ve vrstevnické skupině zkouší, to, co odpozorovalo v rodině, zkouší a osvojuje si různé formy chování a nové role, jako je například role předškoláka v mateřské škole. Kontakt s dětmi je důležitý i pro formování vlastního Já. Dítě si v tomto věku osvojuje základní normy chování, učí se žádoucím způsobům chování, především prosociálního, které respektuje práva ostatních. (Vágnerová, 2005) Významným činitelem, ve kterém probíhá proces socializace, je hra. (Šimíčková- Čížková, 2003)

„Hra souvisí s rozvojem motoriky, s rozvojem kognitivních struktur, s motivačně-volními vývojovými faktory, s rozvojem a naplňováním sociálních vztahů.“ (Šulová, 2003, s. 76) Děti se věnují hrám všude, doma, na hřišti, v mateřské škole. Hry mají rozmanitý charakter. Převažují hry pohybové, konstruktivní, manipulační, hry na pískovišti, hry námětové- „na něco“. Allen a Marotz (2002) uvádí, že si dítě v předškolním věku hraje realisticky. Dítě vnímá a hraje si s hračkami, jakoby to byly zmenšené, skutečné předměty. Dítě si hraje, i když je unavené nebo nemocné. Od paralelní hry přechází ke hrám kooperačním, ve kterých mají rozdělené role a stanovená pravidla.

Na závěr předškolního období má být dítě samostatné, ukázněné a schopné dokončit započatou činnost. Dítě má být přiměřeně emočně a sociálně vyspělé a zralé. Při práci by mělo být vytrvalé a přiměřeně svému věku soustředěné. To vše je nezbytné pro nástup do školy.

Jedním z významných úkolů předškolního období, je tedy připravit dítě na požadavky základní školy.(Šulová 2003) I přes to, že se o tom Bíla kniha ani Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání přímo nezmiňují, je kvalitní příprava dítěte na základní školu jedním z důležitých cílů výchovně vzdělávací práce v mateřské škole. Rodiče ve spolupráci s mateřskou školou připravují dítě na tento významný předěl v jeho životě.

1.2 Školní zralost a připravenost

Zahájení školní docházky je mimořádnou událostí v životě dítěte. Je to důležitý sociální mezník, s kterým nastává zásadní změna v životě dítěte a v sociálních vztazích.(Čáp, Mareš, 2001) Dítě automaticky získává novou sociální roli, která je limitována dosažením věku a odpovídající vývojovou úrovní.(Vágnerová, 2005) Obecně je chápána jako potvrzení normality dítěte. Nástup do školy je završením dosavadního vývoje a dítě vstupuje, do nové etapy, která sebou přináší výrazné změny – jiný režim dne, nové požadavky, které jsou na dítě kladeny, apod. Role školáka představuje pro dítě i vyšší sociální prestiž.

Jak uvádí Vágnerová (2005), není doba nástupu dítěte do školy stanovena náhodně. Ve věku 6-7 let dochází k různým vývojovým změnám. Ty jsou podmíněny zráním i učením. Aby bylo dítě ve škole úspěšné a podávalo odpovídající výsledky, musí být na to zralé. Kompetence potřebné k zvládnutí školních požadavků, rozdělujeme do dvou skupin. Kompetence závislé na zrání, jedná se o školní zralost. Kompetence, na jejichž rozvoji se velkou měrou podílí učení, jejich úroveň vyjadřuje školní připravenost.

„Pojem školní zralost se nejčastěji používá k vystižení určitých vědomostí, dovedností, schopností a návyků, které by dítě mělo být schopno zvládnout před vstupem do školy (Bednářová, Šmardová, 2011) Jedná se odborný termín, který najdeme i v Pedagogickém slovníku, který definuje školní zralost jako: „ Stav dítěte, projevující se v takové úrovni jeho organismu, která mu umožňuje adaptaci na prostředí školy ” (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 243) Většina autorů, kteří, se zabývají školní zralostí, se shoduje na stejné nebo dosti podobné definici termínu. Bednářová, Šmardová (2011) definuje školní zralost jako dosažení takového stupně vývoje (v oblasti fyzické, mentální, emocionálně-sociální), aby se dítě bylo schopno bez větších obtíží účastnit výchovně vzdělávacího procesu, nejlépe s radostí a dychtivostí. Koťátková chápe školní zralost jako: „*Způsobilost dítěte začlenit se do školního vyučování, která vychází z jeho stavu fyzických, zdravotních a mentálních předpokladů, tj. z kvality myšlenkových operací, úrovně vyjadřování, schopnosti soustředit se s aktivní pozorností a odpovídajícím reagováním ”* (2008, s. 14) Jedná se především o biologické zrání psychických funkcí. Vágnerová (2005) uvádí, že se úroveň zralosti centrální nervové soustavy projevuje změnou celkové reaktivity dítěte, zejména zvýšenou odolností vůči zátěži a schopnosti větší koncentrace pozornosti. Zrání ovlivňuje i rozvoj motoriky a senzomotorické koordinace, zrakové i sluchové percepce a rozvoj poznávacích procesů. Předpokladem školní úspěšnosti jsou dobře rozvinuté všechny tyto kompetence. Bednářová, Šmardová (2011) uvádí oblasti, které jsou důležité při posuzování školní zralosti.

- tělesný (somatický) vývoj a zdravotní stav
- úroveň vyspělosti poznávacích (kognitivních) funkcí
- úroveň práceschopnosti (pracovní předpoklady a návyky)
- úroveň zralosti osobnosti (emocionálně- sociální)

Posouzení tělesného vývoje a zdravotního stavu je v kompetenci pediatra nebo odborného lékaře. Z hlediska biologického se posuzuje, věk, výška a hmotnost dítěte. Za optimální se považuje výška kolem 120 cm a váha kolem 20kg. Dále se posuzuje rozvoj

hrubé motoriky a pohybová koordinace, rozvoj jemné motoriky- koordinace ruky a oka, dokončení první strukturální přeměny, míra vytrálosti CNS a celkové zdraví dítěte.

Jak uvádí Bednářová, pro zvládnání trivie (čtení, psaní, počítání) je důležitá dostatečná úroveň rozumových schopností.(Bednářová, Šmardová, 2011) V oblasti kognitivních předpokladů se posuzují tyto schopnosti: vizuomotorika, grafomotorika, řeč, sluchové a zrakové vnímání, vnímání prostoru a času a základní matematické představy. U dětí, jejichž poznávací schopnosti vytrávjí pomaleji nebo výrazněji zaostávjí ve vývoji, je obvykle vhodný odklad školní docházky. Zároveň by těmto dětem měla být věnována zvýšená péče. Je možné, že některé děti mají dobré rozumové schopnosti, ale nezralou některou z oblastí, např. grafomotoriku. V takovém případě je vhodné motivovat k takovým činnostem, které tuto oblast podporují a rozvíjejí.

Aby dítě dokázalo při výuce využívat svoje mentální předpoklady, dílčí schopnosti a dovednosti, musí mít zájem o učení a chuť poznávat. V této oblasti se u dítěte posuzuje schopnost záměrné koncentrace pozornosti na danou činnost, věku přiměřený smysl pro povinnost, zodpovědnost a schopnost dokončit započatý úkol. Posuzují se všechny kvality pozornosti (intenzita, stálost, vytrvalost, odolnost vůči rušivým vlivům).

Jak uvádí Bednářová, při posuzování emocionálně- sociální zralosti jsou posuzována tato kritéria. Dostatečná míra emocionální stability, věku přiměřené zvládnání emocí, sebeovládání, odolnost vůči nezdaru, neúspěchu a překážkám.(Bednářová, Šmardová, 2011) V oblasti sociální vytrálosti je důležitá adaptabilita dítěte a určité sociální dovednosti. Znamená to, že se dítě dokáže na určitou dobu odloučit od rodiny, být v jiném prostředí, s jinými lidmi a respektovat cizí autoritu. Důležitá je i socializace dítěte do skupiny vrstevníků a schopnost kooperace s ostatními.

Kromě pojmu školní zralost začala především pedagogická veřejnost používat termín školní připravenost, která zahrnuje kompetence, které se rozvíjejí učením a jsou závislé na specifické sociální zkušenosti. Jedná se především o kompetence v oblasti kognitivní, emocionálně-sociální, pracovní a somatické. Jak uvádí Vágnerová: „*Termín školní připravenost vyjadřuje souhrn předpokladů, nezbytných pro úspěšné zvládnutí všech nároků školy.*“ (Vágnerová, 2005, s. 107) Zelinková (2001) uvádí, že školní

připravenost postihuje oproti biologickému zrání spíše úroveň předškolní přípravy z hlediska schopností a přípravy, vlivu prostředí a výchovy. Vágnerová (2005) píše: aby dítě zvládlo nároky spojené s rolí školáka, musí dosáhnout přijatelné socializační úrovně, mělo by zvládnout určité role, umět přijatelným způsobem komunikovat a respektovat běžné normy chování. V procesu socializace má největší význam rodina, jejichž hodnoty a normy dítě přejímá. Důležitý je i postoj ke vzdělání, který ovlivňuje motivaci dítěte k učení a školní práci.

Dítě může být připravené a zralé pro vstup do školy, ale může nastat situace, kdy je dítě zralé a nepřipravené na školu, nebo naopak, dítě je připravené, ale nezralé. Výše popsaná kritéria školní zralosti, připravenosti, jsou vodítkem, u jakých dětí je vhodné důkladně zvážit zahájení školní docházky. Obecně lze říct, že pro zralé dítě je vhodnější zahájení školní docházky, pro nezralé dítě je vhodnější její odložení. Některé nezralé děti potřebují pouze čas na přirozené vyvrání, některým dětem je však třeba poskytnout podporu v rozvoji oslabených či nevyzrálých oblastí.

2. GRAFOMOTORIKA A VÝTVARNÝ PROJEV DÍTĚTE

2.1. Pojem grafomotorika

„Grafomotorika je soubor psychomotorických činností, jež jedince vykonává při psaní.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 73)

Lietavcová definuje grafomotoriku jako: *„Část jemné motoriky a psychických funkcí (rozumové předpoklady, vizuální a prostorové vnímání, senzomotorická koordinace, volní úsilí, pozornost), kterou potřebujeme při kreslení a psaní. Z hlediska psychomotoriky jde o soubor psychomotorických činností, které jedinec vykonává při psaní i kreslení.“* (Lietavcová, 2012, s. 1)

V logopedickém slovníku je grafomotorika vyložena jako specifická motorika, koordinovaná pohybová aktivita při grafických projevech (kreslení, psaní). (Dvořák, 1998)

Mlčáková (2009) ve své práci chápe grafomotoriku jako pohyb tužkou nebo pastelkou při kreslení nebo psaní na psací látce (např. papíru), řízený nervovým systémem.

Podle Bednářové, Šmardová (2011) stupeň vývoje grafomotoriky značně ovlivňuje kresbu a psaný projev dítěte. Úroveň grafomotoriky a vizuomotoriky je jedním z důležitých kritérií při posuzování školní zralosti.

Grafomotorika se u předškolních dětí rozvíjí v závislosti na mnoha psychomotorických funkcích. Na její rozvoj má vliv mentální vyspělost dítěte, zrakové vnímání, prostorové vnímání, paměť, pozornost, lateralita a významná je též úroveň jemné a hrubé motoriky. Kresba nám poskytuje informace o celkové vývojové úrovni dítěte.

2.2 Kresba a její význam

Kresba je pro dítě hrou, zábavou, prostředkem komunikace, možností něco vytvářet, vyjádřit svůj názor na svět, přináší mu radost a uspokojení. Celý výtvarný proces se pro dítě stává neverbální, symbolickou řečí, prostřednictvím, které, vyjadřuje své pocity, přání, obavy a představy, které jsou vlastní jeho prožívání. Vedle pohybového projevu se výtvarný projev řadí mezi základní aktivity předškolního dítěte. Kresba je přirozenou součástí jeho vývoje. Přesto některé děti kreslení nevyhledávají, nebaví je, kreslí málo nebo kresbu přímo odmítají. Kresba je významná pro později osvojovanou dovednost psaní. Kreslení pomáhá rozvíjet jemnou motoriku, grafomotorické schopnosti a dovednosti a vizuomotoriku (souhra činnosti oka a ruky). Časté grafické aktivity obohacují dítě o nové zkušenosti a zážitky s kreslením, či psaním a jsou nedílnou součástí všeobecné podpory harmonického rozvoje dítěte. Kresba může být také rehabilitačním či terapeutickým nástrojem.

Podle Šimíčkové, Čížkové (2003) je dětská kresba „královskou cestou“ k poznání dětské psychiky. Jak uvádí Bednářová, Šmardová (2011) kresba je výpovědí dítěte, která nám umožňuje přiblížit se k dítěti, nahlédnout do jeho vnímání, případně pomoci mu prožít, vypořádat se, změnit pohled, nebo si uvědomit. Dětskou kresbou se zabývají psychologové, speciální pedagogové. *„Z psychologického a pedagogického pohledu má kresba velký význam pro vývojovou diagnostiku, diferenciální diagnostiku a diagnostiku osobnosti.“* (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 6) Může nám poskytnout orientační odhad úrovně rozumových schopností zejména u předškolních dětí. Hojně využívanou metodou je Jiráskův orientační test školní zralosti, který zahrnuje kresbu lidské postavy, auta nebo květiny, napodobení psacího písma, geometrických tvarů a skupiny teček.

2.3 Vývoj kresby a rozvoj grafomotoriky

„Dítka mají také do malířství a písářství zavozovány býti hned v této mateřské škole, a to hned třeba v třetím nebo čtvrtém roku, jak se při kom k tomu mysl znamená, aneb vzbuditi může. Jmenovitě dáváním jim do rukou křídly, a tím aby sobě tečky, čáry, háky, kliky, kříže, kolečka dělaly, jak chtějí...“ (J. A. Komenský, 1964)

Podle Uždila (1974) se vývoj kresby podobá vývoji řeči. Bezmyslné čarání se podobá bezmyslnému žvatlání, opakování jednotlivých hlásek a slabik. Podobnost je i v tom, že zpočátku dítě používá pro jazykové i kresebné vyjádření schémata, tzn. věta-pouhé slovo, lidská postava- pouhý kruh. Postupným vývojem se zdokonaluje slovní projev a rozšiřuje se slovní zásoba a zároveň se zdokonaluje i kresebný projev dítěte, co se týče obsahu i provedení kresby. Jak uvádí Bednářová, Šmardová (2011) ve vývoji řeči i kresby mohou být mezi dětmi velké rozdíly. Jedná se odlišnosti v počátcích mluvení i kreslení, zájmu o tuto činnost a v jejich výsledcích.

Potřeba vyjádřit se kresbou je v předškolním věku zcela přirozená a lze říct, že většina dětí začíná kreslit přibližně stejným způsobem a ve stejné posloupnosti. Vývoj kresby tedy probíhá ve stádiích, etapách, pro které jsou typické určité vývojové znaky a které jsou do určité míry závislé na chronologickém věku.

Zájem o kreslení projevuje dítě již ve velmi raném věku, zpravidla tehdy, když je schopné funkční manipulace s předměty. Musí však mít dostatek vhodných podnětů a příležitostí ke kreslení. První grafické pokusy- čáranice jsou pro dítě motorickou hrou, jsou spojeny s radostí z pohybu a ze zanechání trvalé stopy tam, kde předtím nic nebylo. Pro dítě zpočátku nemá žádný význam, co kreslí, důležitější pro něj je, že „se kreslí“. Tyto první grafické pokusy dítěte bývají označovány jako bezobsažné čáranice, jedná se o spontánní, nahodilé pohyby (Opatřilová, 2010) První tvary, které dítě kreslí, mají obloukovitý tvar, který vzniká kyvadlovým pohybem paže. Postupně začíná dítě krom ramenního kloubu zapojovat i kloub loketní a zápěstní, to mu umožňuje začít čárat všemi směry. Vznikají tak spletence čar, které se vzájemně křížují. Náhodně tak vznikají

kolečka, obloučky, poloobloučky, polokruhy, mnohoúhelníky aj. Kolem třetího roku zvládne dítě nakreslit kruh, nepravidelný ovál, vertikální i horizontální čáry.

V momentě, kdy si dítě začíná uvědomovat, že jeho čaráním něco vzniká, přechází na období obsažných čaranic. Příhoda označuje toto období jako stádium prvotního obrazu. Vzniká tehdy, když dítě spojí svou kresbu s určitým významem, navenek se to projevuje tím, že svůj výtvar pojmenuje. Zpočátku dítě spojuje kresbu s významem až v průběhu črtání, později kresbu předchází určení jejího významu. (Příhoda in Šimíčková, Čížková, 2003) V rámci čaranic se postupně začínají objevovat v kresbě dítěte první znaky, zpočátku se objevují pouze nahodile, spontánně, toto období je přechodem ke znakové kresbě. Dítě kreslí převážně kruhové čaranice a ovály, které klade na papíře vedle sebe a všude tam, kde je volné místo, čáry se již tolik nepřekrývají. Pokračuje v kreslení vodorovných a svislých čar, začíná se objevovat pravý úhel. Dítě dokáže pojmenovat jednu kresbu různými názvy. Nejčastěji kresleným motivem je lidská postava, zejména hlava a charakteristickým znakem je kresba tzv. hlavonožce. Pohyby ruky při kreslení se postupně diferencují a dítě používá pouze klouby ruky. S kresbou člověka, přichází do dětské kresby také prvky jako je sluníčko, dům, auto, strom, květina. (Uždil, 1974) Matějček (1995) uvádí, že dítě kreslí ze své představy, tzn., co o skutečnosti ví, nikoliv co vidí. Kreslí většinou to, k čemu má kladný vztah, co se mu líbí, co je velké a barevné. Mezi čtvrtým a pátým rokem dítěte je charakteristické stadium subjektivně fantazijního zpracování. Dítě zobrazuje předměty v jejich základní, hrubé podobě, s detaily, které jsou pro dítě subjektivně důležité. Ty jsou zatím pouze schematicky naznačeny. Typická je transparence, neboli průhlednost kresby, zobrazování pupíku na postavě a nepoměr ve znázornění hlavy a trupu, kdy hlava je nápadně větší. Kreslí výlučně z paměti, nikoliv podle předlohy a neklade důraz na schodu kresleného objektu s realitou. Opatřilová uvádí, že nejvýznamnější etapou ve vývoji dětské kresby je spontánní realismus. (2010) Jedná se o období mezi pátým a šestým rokem. Dítě již začíná kreslit spíše to, co vidí. Zaznamenává řadu detailů, kresba je barevná a obsahově bohatá. Okolo šestého roku se u dítěte začínají objevovat znaky jako je zdůraznění či vypouštění. Dítě zdůrazňuje a kreslí výrazně větší to, co ho zajímá, a naopak vynechá i podstatné znaky, protože jeho

pozornost jde mimo ně. Typickým jevem v kresbě dítěte je také celistvost a názornost, tzn., že nakreslené objekty se nepřekrývají a pro ostatní jsou čitelné. Dalším znakem je sklápění do půdorysu a personifikace, což je přisuzování lidských vlastností věcem nebo zvířatům. Dítě kreslí sluníčko, které má oči a směje se, medvídek, který pláče apod. Při zachycování příběhů, kreslí dítě děj v pásech. Opatřilová (2010) zmiňuje i emocionální funkci barev, kdy červená, růžová, žlutá jsou pro dítě většinou sympatické, černá, hnědá, tmavě fialová naopak.

Dále také Opatřilová (2010) popisuje s vývojem kresby i vývoj lidské postavy. Po stádiu čmárání a nereálného znázornění následuje difúzní obraz, kdy se v dětské kresbě která už má věcný obsah a vzniká vědomě, objevuje s postavou člověka také slunce, strom, auto a dům. Jak uvádí Bednářová, Šmardová (2011) jedná se o základní stavební kameny dětské kresby. První forma lidské postavy je dítětem znázorněna v podobě „hlavonožce“. Nepravidelný kruh představuje hlavu, do kterého dítě postupně vkresluje i nejdůležitější detaily lidské tváře, nejdříve oči, poté ústa a nos. Z hlavy nebo z nohou vyrůstají ruce. Hlavonožec se postupně mění v trupohlavonožce, který se následně mění v montovanou figuru, která obsahuje stále více detailů. Kresba lidské postavy se zdokonaluje dvojdímním znázorněním končetin, kresba je proporcionálnější a jednotlivé části těla jsou lépe připojené na správném místě. Jednotlivé detaily, jsou stále více, propracovanější. Kresba lidské postavy se postupně rozlišuje na kresbu podle pohlaví. Vrcholem je syntetická kresba a kresba profilu v pohybu.

Lipnická (2007) rozděluje ve své publikaci o rozvoji grafomotoriky, grafomotorický vývoj následovně:

1-2 roky	experimentování s uchopováním pastelky, pastelku drží v dlani, pastelku vede těžkopádně a křečovitě, čmárá bez záměru kdekoliv na cokoliv, při kreslení pohybuje celou rukou,
2-3 roky	k uchopení pastelky začíná správně užívat tři prsty, pastelkou pohybuje spontánně po papíru, v kreslení kruhu a přímkou napodobuje dospělého krouživě čmárá klubička a spirály, kreslí svislé i vodorovné čáry,

	nakreslené tvary pojmenovává, postupně fixuje správný úchop pastelky,
3-4 roky	znázorňuje postavy kreslením kruhových tvarů, čárami vyznačuje končetiny, tzv. hlavonožec napodobováním kreslí kruh, spirály a sluníčka, začíná kreslit čtverec, trojúhelník, kříž, pojmový obsah těchto tvarů si zatím neuvědomuje,
4-5 roků	kresba přechází do obrázkového stádia, kreslí postavu s trupem a končetinami, začíná kombinovat různé tvary, nepřesně vybarvuje, předkreslené tvary, náměty kresby obsahově zaměřuje na svět okolo sebe rozvíjí se jeho vnímání tvarů a barev
5-6 let	kreslí hlavní části postavy s trupem, kresba je obsahově bohatá, body spojuje čarou, dokáže používat štětec, postavu člověka kreslí se všemi jejími částmi, znázorňuje geometrické tvary, dům, sluníčko, plot, auto, stromy s větvemi a korunou, napodobuje velká tiskací písmena i jiné jednoduché symboly-oblouky, vlnovky, smyčky, kombinované čáry.

Looseová, Piekertová a Dienerová (2001) popisují a rozdělují ve své knize o podpoře grafomotoriky, jednotlivé názvy úchopu předmětů a rozvoj pohybů při grafomotorickém vývoji dítěte.

2-4 měsíce	náhodné uchopení
4-6 měsíců	dlaňový úchop
11-13 měsíců	pinzetový (klíštkový) úchop, izolované používání ukazováku
16-18 měsíců	první zkušenosti s tužkou- spíše náhodné

18-24 měsíců	dovnitř otočený příčný úchop
2-3 roky	dítě může listovat stránkami
3- 4,5 roku	příčný úchop s nataženým ukazovákem začátek pravidelných kontinuálních pohybů při kreslení dítě může provádět pohyby orientované určitým směrem dítě může skládat papír, tužku již drží v prstech
4,5- 5 let	dovede uchopit štětec od 5 let jsou možné vědomé změny směru při pohybu tužkou jsou možné více či méně pravidelné pohyby a nepřetržité, nazpět směřující pohyby
5-7 let	dítě kreslí se správně uchopenou tužkou

2.4 Lateralita

„Leváctví a praváctví je přirozeným projevem laterality “ (Kříšťanová, 1998, s. 7)

Lateralita z latinského *latus*, *lateris*= strana, bok. Obecně se jedná o vztah pravé a levé strany organismu, o odlišnost, nesouměrnost, rozdílnou aktivitu a přednostní užívání jednoho z párových orgánů a je odrazem odpovídajících korových polí mozku. Bednářová, Šmardová (2011) uvádí, že symetričnost lidského těla je pouze zdánlivá. Nesouměrnost se projevuje jako tvarová nebo funkční:

1. Tvarová asymetrie- je to asymetrie kvantitativní a jedná se o vnitřní nebo vnější nesouměrnost. Vnější asymetrie se může projevovat navenek (kratší noha, asymetrie v obličejí apod.) Vnitřní se projevuje uspořádáním vnitřních orgánů.
2. Funkční asymetrie- Nesouměrnost kvalitativní, projevuje se rozdílem ve výkonu, upřednostňováním jednoho párového orgánu před druhým, který se

stává orgánem vedoucím a druhý zůstává pomocným. Týká se smyslových orgánů, horních a dolních končetin.

Přednostní užívání jednoho z párových orgánů znamená, že jedinec vykonává vedoucím orgánem některé činnosti kvalitněji, rychleji a snáze. Bednářová (2011) uvádí, že lateralita je odrazem dominance a funkční převahy jedné z obou hemisfér pro různé činnosti. Stupně laterality zaznamenáváme od nepatrných rozdílů ve výkonnosti párových orgánů až po silně vyhraněné praváctví či leváctví.

Kříšťánová (1998) rozděluje typy laterality následovně:

- lateralita souhlasná- převaha jedné strany u všech párových orgánů, např. dominance pravé ruky a pravého oka
- lateralita nesouhlasná, zkřížená - zkřížená dominance, např. vedoucí ruka levá, vedoucí oko pravé
- lateralita neurčitá, nevyhraněná (ambidextrie) různé varianty vyhraněné a nevyhraněné dominance ruky či oka

Sovák (1962) zmiňuje i působení genotypu a fenotypu na lateralitu jedince. Genotypická lateralita znamená, že lateralita odpovídá vrozené dominanci. Fenotypická lateralita znamená, že vlivem prostředí může být genotyp změněn, např. přecvičený levák.

Bednářová, Šmardová (2011) dělí dále druhy laterality podle stupně:

- vyhraněná, výrazná pravorukost
- méně vyhraněná pravorukost
- lateralita nevyhraněná, neurčitá, ambidextrie
- méně vyhraněná levorukost
- vyhraněná, výrazná levorukost

Sovák (1962) uvádí i další druhy laterality:

- z nutnosti- po úplném vyřazení nebo značném omezení ve funkci původně vedoucího orgánu, přebírá vedoucí úlohu orgán pomocný. Např. po amputaci, úrazu.

- patologická- po vyřazení původně vedoucí mozkové hemisféry, přebírá vedoucí úlohu hemisféra pomocná. Např. poškození levé dominantní hemisféry má za následek oslabení motoriky na pravé straně těla a z praváka se z donucení stává levák.

Bednářová, Šmardová (2011) uvádí, že postup lateralizace je pozvolný. V prvních měsících a letech života se ve vývoji dítěte střídají období symetrického a asymetrického užívání rukou. Zhruba od čtyř až pěti let začíná dítě přednostně užívat jednu ruku jako obratnější a aktivnější. Mezi pátým až sedmým rokem se začíná lateralita horních končetin výrazně projevovat a vyhraňovat a než jde dítě do školy tak by již mělo být jasné, která ruka je vedoucí, kterou bude probíhat nácvik psaní. Ve věku 10 let by již měla být lateralita plně ustálená. Pokud dítě v předškolním věku střídá ruce a není jasné, která ruka je dominantní je vhodné zaměřit se na zjištění laterality ruky a oka. K posouzení laterality je nezbytný dostatek informací, které získáme např. z anamnézy dítěte, z pozorování dítěte při spontánních nebo řízených činnostech, při provádění sebeobsluhy, z kresby, nebo ze zkoušky laterality. Sledujeme, která ruka je aktivnější, obratnější např. v manipulaci se stavebnicemi, při společenských hrách, při prohlížení knížek, při hře na pískovišti- která ruka nabírá lopatkou písek, kterou rukou zvedá kyblík s pískem apod. Důležité je také sledování dítěte při rukodělných a výtvarných činnostech- stříhání, vytrhávání, skládání papíru, lepení, kreslení, modelování, řezání pilou, šroubování šroubovákem apod. Důležité jsou také každodenní činnosti a sebeobsluha, při kterých můžeme vyzorovat, kterou rukou dítě otevírá a zavírá dveře, zhasíná světlo, kterou ruku používá při čistění zubů, při oblékání, při rozepínání a zapínání knoflíků apod. K tomuto souhrnu informací může být provedena v poradenských zařízeních zkouška laterality. Hojně užívaná je zkouška laterality podle Z. Matějčka a Z. Žlaba zahrnující dvanáct činností na zachycení laterality horních končetin, dvě zkoušky na posouzení laterality očí a pro doplnění uvádí i čtyři zkoušky pro dolní končetiny a jednu pro uši.

„Za dominantní považujeme vždy tu ruku, která pohyb vede, která ho vykonává.“(Bednářová, Šmardová 201, s. 41) Rozhodnutí o tom, zda je dítě pravák či levák bychom měli učinit až po důkladném komplexním zhodnocení. V některých případech je nutné sledování v delším časovém horizontu, případně je vhodné zařazení dítěte do péče odborníka (speciálního pedagoga), který dítěti pomáhá s navozením správných návyků při kreslení a psaní. Jedná se o péči zaměřenou na správné sezení, úchop psacího náčiní, postavení a uvolnění ruky, případně na metodiku psaní levou a pravou rukou.

Synek (1991) uvádí, že v praxi jsou poměrně časté i případy nevyhraněnosti neboli ambidextrie, v těchto případech je pak nácvik veden do pravé ruky.

3. PRACOVNÍ NÁVYKY PŘI KRESLENÍ A PSANÍ

Každé dítě by si mělo v předškolním věku osvojit správné pracovníky návyky při kreslení a psaní, protože právě ty budou později ve škole ovlivňovat jeho výkony ve čtení a psaní. K pracovním návykům patří, to jak dítě při psaní sedí, úchop psacího náčiní, postavení a uvolnění ruky při kreslení a psaní. Jak uvádí Bednářová, Šmardová (2011) na úchop psacího náčiní a tlak na podložku má také vliv výběr kreslicích a psacích potřeb. Je nutné rozvíjet u dětí tyto správné pracovní návyky již od doby, kdy začínají kreslit, aby si nevytvořily chybné návyky, které potom negativně ovlivňují výkony dítěte. Důležité je také děti vhodně motivovat a podporovat u nich chuť a zájem o kreslení a psaní. Obecně platí pravidlo, že je vždy jednodušší od začátku správné návyky vytvářet, než později chybné návyky odstraňovat.

3.1 Výběr kreslicích a psacích potřeb

„Volba psacího náčiní ovlivňuje celkový grafický výkon.“ (Bednářová, Šmardová, s. 48, 2011)

Tvar psacího náčiní výrazně ovlivňuje jeho správné držení a kvalita tuhy se podílí na tlaku na podložku. Při výběru potřeb je třeba myslet na to, k jakému účelu bude kreslicí nebo psací potřeba použita. Pro vykrytí plochy volíme barvy vodové, prstové, temperové, pastelky se širokými tuhými, křídly či progresy. Při cvičení určenému k rozvoji grafomotoriky volíme kvalitní měkkou tužku a pastelky, které dobře vedou stopu a dítě na ně nemusí tlačit. Důležitý je i tvar psacího náčiní, který vybíráme takový, aby dítěti umožnil a podpořil správné držení. Vhodné jsou tužky a pastelky běžného objemu, odpovídající i rozměrům dětských prstů. Je možné používat i tzv. trojhranný program-tužky, pastelky, fixy, které mají ergonomický tvar a trojúhelníkový průměr a každá strana je určena pro oporu jednoho prstu. Na rozvoj kresby má také vliv barevnost používaných materiálů, která u dítěte podněcuje jeho fantazii.

3.2 Poloha těla při kreslení a psaní

To v jaké poloze dítě kreslí, ovlivňuje pohyblivost jednotlivých kloubů, jejich uvolnění, ale i koordinaci. Zpočátku je dobré, aby dítě kreslilo velké tvary ve stoje u svislé plochy, protože to mu umožňuje volný pohyb ruky po papíře a podporuje zejména pohyb a uvolnění ramenního kloubu. Na velký formát papíru je možné kreslit i vkleče na zemi. Možná je i varianta kreslení vstoje na papír připevněný na stole, přičemž se kreslící ruka neopírá o stůl. Při poloze vsedě musí mít dítě vytvořeny dobré podmínky, zejména vhodný nábytek, který odpovídá tělesné výšce dítěte. Jak uvádí Lietavcová (2012) při poloze vsedě se uvolňuje loketní kloub a zápěstí pokud se ruka neopírá o stůl a prsty (pokud se ruka o stůl opírá). Při kreslení a psaní vsedě sedí dítě na celé sedací ploše židle, chodidla jsou opřena celou plochou o podlahu či podložku, kolena svírají s židlí přibližně pravý úhel, stejně jako lokty s deskou stolu. Tělo je lehce nakloněno dopředu, obě ramena jsou uvolněná a ve stejné výšce, prsa se neopírají o přední hranu stolu. Váha trupu spočívá na sedadle ne na předloktích, ta leží souměrně na psací desce, lokty jsou mírně oddálené od trupu. Hlava je v prodloužení osy páteře, mírně skloněna nad psací podložkou, tak aby vzdálenost očí od papíru byla zhruba 25-30cm. (Penc 1966)

Pro kreslení a psaní musí mít dítě dostatek místa, aby se ruka mohla volně, plynule a rovnoměrně pohybovat. Naopak nedostatek prostoru omezuje pohyb celé paže, má vliv na výsledek kresby, tlak na podložku a postavení ruky (vyvracení ruky v zápěstí) apod. Vytvořením vhodných podmínek a dodržováním hygienických zásad při kreslení a psaní vytváříme u dítěte optimální předpoklady pro grafický výkon.

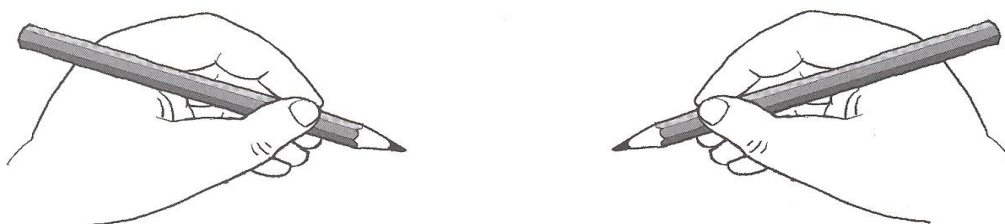
Obr. č. 1: Poloha vsedě- správná poloha těla při kreslení a psaní (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 49)

3.3 Úchop psacího náčiní

Pro dítě je správný úchop tužky velmi důležitý. Vytvořením a podporou správného úchopu už od počátku dětského kreslení předcházíme únavě ruky a následným problémům které mohou negativně ovlivnit nebo snížit grafomotorickou obratnost dítěte. Za správný je považován tzv. špetkový úchop, který umožňuje nejvyšší míru koordinace jemných svalových skupin ruky a prstů. Navození správného úchopu tzv. špetky by mělo být u dětí okolo tří let, u některých může být dříve nebo naopak později. Pozdější navození špetky nemusí znamenat opoždění ve vývoji dítěte. Je ovšem nutné dbát na správný úchop psacího náčiní již od doby kdy dítě kreslit začíná.

Bednářová, Šmardová popisují správná úchop jako takový, kdy tužka leží na posledním článku prostředníčku, seshora ji přidržuje bříško palce a ukazováku. Ruka i prsty jsou uvolněné a nesvírají tužku křečovitě, ukazovák není prohnutý. Prsty jsou vzdáleny přibližně 3- 4 cm od hrotu tužky. Tužka přesahuje kožní řasu mezi palcem a ukazovákem. Malíček a prsteníček jsou volně pokrčeny v dlaní. (2011, s. 50) Opatřilová (2010) popsala správné držení tužky, kdy se doporučuje úchop třem prsty (prostředník, ukazovák shora, palec) úhel tužky a plocha je as 45°, horní konec tužky směřuje u praváků k pravému rameni, u leváků naopak, celá ruka je opřena na dva články malíčku, který zajišťuje lehký posun. (1998, s. 78) Navodit špetku můžeme u dětí pomocí různých cviků jemné motoriky- úchopy korálků, drobného materiálu, „solení“. Lietavcová (2012)

doporučuje pokud je napětí mezi palcem a ukazovákem nepřiměřené pomoci si vložení kousku šňůrky mezi palec a ukazovák a cvičení napětí přerušovaným tahem za tuto šňůrku. Pokud dítě nedokáže držet tužku 2-3 cm od jejího hrotu, je vhodné namotat v této vzdálenosti na tužku gumičku. V případě, že neudrží dítě malíček a ukazovák v dlani je možné vložit pod ně do dlaně měkkou kuličku, nebo kuličku z papíru. Pokud je pro dítě těžké správný úchop navodit a udržet je vhodné používat ergonomické a trojúhelníkové tužky, pastelky z trojhranného programu, které fixují správné postavení prstů při kreslení a psaní. Nezbytná je pro dítě také dostatečná motivace, pomoc a podpora ze strany dospělého, vysvětlení a ukázání správného držení.

Obr. č. 2: Správné držení psacího náčiní u leváků a praváků (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 50)

3.4 Postavení ruky při kreslení a psaní

Při kreslení a psaní nesmíme zapomínat na správné postavení ruky. Směr horního konce tužky by měl vždy směřovat do oblasti mezi ramenem a loktem. Ruka je uvolněná a pohyb vychází z ramene a lokte. Převážně u leváků bývá tendence ruku v zápěstí nadměrně ohýbat, vytáčet. To má za následek zvýšenou únavu při psaní, bolest celé paže a nechuť psát. (Bednářová, Šmardová, 2012) Nejčastější příčinou nadměrného uhýbání ruky v zápěstí při psaní bývá chybějící pohyb ruky v ramenním kloubu, nedostatečně uvolněná paže a nižší koordinovanost pohybu. K takovému vytáčení ruky nemusí však docházet pouze u leváků.

Správné postavení ruky při psaní usnadní i naklonění papíru. Pracovní list nebo sešit je vždy nakloněn nahoru tím rohem, kterou rukou dítě píše. Druhá ruka papír

přidrzuje. Pro navození správného postavení ruky je nutné si uvědomit, že při kreslení a psaní vychází pohyb z celé paže včetně ramenního kloubu. Pohyby vycházející z ramene můžeme dětem pomoci navodit různými cvičeními, míchání vařečkou v hrnci, mletí kávomlýnku, při pohybu se druhou rukou dotýkat pohybujícího se ramene a uvědomovat si pohyb. Vhodné je také kreslení kruhů a různě dlouhých čar na velký formát papíru. Málo místa u psacího stolu, stísnění prostor, nebo malé formáty papíru mohou být důvodem, proč děti ruku u psaní vyvrací a různě kroutí.

3.5 Uvolnění ruky při kreslení a psaní

Dostatečně uvolněná ruka výrazně ovlivňuje chuť kreslit a především grafický výkon dítěte. Nadměrný tlak psacího náčiní na podložku při kreslení má za následek rychlou unavitelnost ruky a její bolestivost, zároveň neumožňuje plynulost pohybu ruky a tím plynulost vedení čáry. Při nadměrném tlaku je linie kresby vytlačená, kostrbatá a často také přerušovaná. Může to být způsobeno tím, že dítě drží tužku příliš křečovitě, pevně nebo má zápěstí silně přitisknuté k podložce a kreslí pouze prsty, případně se obě varianty kombinují. Tlak na podložku ovlivňuje několik činitelů, které se vzájemně ovlivňují. Patří mezi ně výběr psacího náčiní, psychický stav dítěte, atmosféra, v jaké dítě kreslí. Význam má také stupeň rozvoje jemné motoriky a grafomotoriky a také, zda umí dítě vědomě pracovat se svalovým uvolněním a napětím. Účinnou metodou nácviku práce se záměrným uvolněním může být pro dítě motivace hrou na hadrového panáčka, panenku. Pro vyvození správného, přiměřeného přitlaku na podložku můžeme využít didaktickou pomůcku, tzv. pískovničku (dřevěná krabice se skleněným dnem naplněná pískem). Pokud dítě příliš tlačí na podložku, ozývá se nepříjemné skřípání, které dítěti signalizuje tuto grafomotorickou chybu. (Burianová, 2004) K uvolnění ruky pomáhá také rytmizace pohybu. Dobré je doprovázet grafomotorická cvičení písničkami, rytmickými říkankami. Na význam využití říkadla a rytmizace pohybu upozornil František Kábele ve svých publikacích a metodikách. Práce s rytmem a návodným motivačním říkadlem se stává základem grafomotorických činností. Konkrétní cvik je prováděn ve volném, rytmickém tempu, doplněný o slovní doprovod.

4. RIZIKA A PREVENCE SPU V OBLASTI PSANÍ V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU

Většina předškolních dětí kreslí ráda. V poslední době, ale přibývá dětí, které nerady nebo málo kreslí a spíše než kreslit mají tendenci vybarvovat. Příčin může být hned několik. Kutálková uvádí, že každé dítě umí kreslit, dokud mu někdo neřekne opak. (2010, s. 69) Pokud dítě neustále slyší negativní hodnocení svých obrázků, nebo připomínky ze strany rodičů „co to proboha je“, ztrácí spontaneitu a chuť do dalšího kreslení. Kreslení ho nebaví nebo kreslí méně, nemá „technickou praxi“ a za svými vrstevníky zaostává. Vlivem negativního hodnocení se obtíže v oblasti grafomotoriky prohlubují a dítěti činní potíže pozdější nácvik psaní ve škole. Příčinou obtíží mohou být také nevhodně zvolené kreslicí potřeby, nebo malé formáty papíry, které vedou k pevnému, ztuhlému zápěstí a neumožňují dostatečné uvolnění celé ruky. Nedostatky v grafomotorice mohou být způsobené také nedostatkem příležitosti ke kreslení nebo nevhodnou či chybějící motivací ke grafomotorickým činnostem. Většinou jde o děti grafomotoricky neobratné s opožděným vývojem v oblasti grafomotorických schopností a dovedností. Odchytky ve vývoji oproti vrstevníkům mohou být v rámci normy pouze dočasné nebo krátkodobé. Pokud se dítě v oblasti grafomotoriky nerozvíjí podle očekávání, je vhodné zařadit pravidelná, systematická cvičení zaměřená nejprve na rozvoj hrubé motoriky, poté jemné motoriky, cvičení na zvyšování obratnosti jemných svalových skupin a koordinace ruky a oka a až po té cvičení zaměřená přímo na grafomotoriku. Jak uvádí Bednářová, Šmardová (2011) zařazování pravidelných grafomotorických aktivit je vhodné okolo pátého roku dítěte. Je důležité znát a dodržovat posloupnost vývoje a obtížnost grafických prvků. Dítě je nutné dostatečně a vhodně motivovat, oceňovat jeho výkony a snažení.

4.1 Dítě s poruchami grafomotoriky a psaní

Nedostatky v rozvoji grafomotoriky můžou předznamenávat pozdější potíže při cíleném nácviku psaní. (Lipnická, 2007) Včasné rozpoznání problémů a nedostatků

výrazně posiluje prevenci poruch psaní a dává reálnou šanci na efektivní preventivní péči. Grafomotorické poruchy se často objevují se špatnou koordinací pohybů těla a artikulačních orgánů, která se projevuje špatnou výslovností. Lipnická (2007, s. 9) uvádí rizikové projevy pěti- až šestiletého dítěte, které mohou signalizovat pozdější potíže v osvojování si dovednosti psaní. „ *Za rizikového předškoláka lze považovat dítě které:*

- *kreslí nerado, nebo kreslení vůbec nevyhledává*
- *má problémy se správným držením tužky*
- *je bezradné má-li něco nakreslit*
- *kreslí prvky typické pro nižší vývojový stupeň, např. hlavonožce, aniž by zobrazovalo jednotlivé detaily postavy*
- *nedovede správně obkreslit základní grafické prvky a tvary- kruh, směrové čáry, vlnovky, oblouky, ostré obraty, smyčky*
- *má nevyzrálou či zhoršenou motorickou koordinaci (týká se hrubé motoriky, jemné motoriky, motoriky mluvidel)*
- *nemá vyhraněnou laterálnítu, při grafických činnostech střídá obě ruce*
- *má narušené vnímání (zrakové, sluchové, časové, prostorové) ”*
- *má problémy s pozorností (nedokáže se soustředit, odbíhá od činnosti, je „ neposedné ”)*

Tyto potíže mohou být podkladem pro rozvoj specifických vývojových poruch učení (dyspraxie, dysortografie, vývojová dysfázie, dyslexie, dysgrafie, dyskalkulie).

Děti s uvedenými symptomy často kreslí neúhledně, problematicky koordinují pohyby jemné motoriky, obtížně nebo nepřesně napodobují grafické prvky, vážne vizuomotorická koordinace, linie jsou roztřesené a přerušované. Grafický projev často děti doprovází neúčelnými pohyby. Právě proto je důležité s těmito předškolními dětmi systematicky pracovat a pomoci jim v dozrávání schopností důležitých pro pozdější zvládnání trivních čtení, psaní, počítání. (Bednářová, Šmardová, 2011)

4.2 Rozvoj grafomotoriky v předškolním věku

Základní pohyby při kreslení a psaní vycházejí z hrubé motoriky, a z pohybu velkých kloubů. (Bednářová, Šmardová, 2011). Pokud se dítěti kresba nedaří nebo mu činí potíže, je vhodné zaměřit se nejprve na rozvoj hrubé motoriky, poté na rozvoj jemné motoriky a až naposled na samotnou oblast grafomotoriky.

4.2.1 Motorická cvičení

Pro rozvoj hrubé motoriky slouží dítěti spontánní pohybové aktivity, ale i řízené pohybové činnosti a hry, při kterých dítě běhá, chodí, lozí, skáče, přelézá, seskakuje, podlézá, hází a chytá, udržuje rovnováhu, chodí po schodech, napodobuje pohyby podle vzoru, jezdí na koloběžce, odrážedle či kole. Důležité je umožnit dítěti dostatek přirozeného pohybu a prostoru ke společným hrám s ostatními dětmi. Vhodné je i zařazování rytmických cvičení a občasné zařazování relaxačních cviků.

Koordinace svalů potřebných pro jemné pohyby (uchopování, manipulace s drobnými předměty a různým materiálem, kreslení, psaní) se vyvíjejí pozvolna. Jejich rozvoji napomáhají každodenní činnosti, sebeobsluha, manipulační hry, tvořivé a rukodělné činnosti, při kterých se jemná motorika rozvíjí, a pohyby se postupně zdokonalují. Zařazujeme hry se stavebnicemi, mozaikami, puzzlemi, činnosti s drobným materiálem, navlékání korálků, skládání kostek, šroubování, montování s dětským nářadím, hry s provlékadly, listování v knize, modelování, malování, obtiskování, mačkání a trhání papíru, stříhání, lepení, skládání papíru aj. Zařazujeme i hry a cvičení s prsty, které uvolňují jemné svaly ruky: zdravení prstíků, „solení“, ťukání prstů o desku stolu, zvedání opřených prstů podle pokynů, hraní „na flétnu, na klavír“, otevírání a zavírání zavřené dlaně po jednom prstě, počítání na prstech, „psaní na klávesnici“ aj. Prstové cvičení je dobré doprovázet známými říkankami. Uvedené činnosti nerozvíjejí pouze jemnou motoriku, ale je rozvíjena řada dalších schopností – vizuomotorická koordinace, zrakové vnímání, prostorová orientace, koncentrace pozornosti a další.

4.2.2 Uvolňovací a rozvíčovací grafomotorické cviky, grafické prvky

Cílem této fáze cvičení je uvolnění ruky při kreslení a psaní, zlepšení koordinace ruky a oka a prevence křečovitého úchopu psacího náčiní. Jak uvádí Opatřilová (2010) problém s křečovitým úchopem se vyskytuje u řady dětí a je způsoben poruchou koordinace a zapojením svalů, které nejsou dostatečně uvolněné. Uvolňovací cviky je dobré zařazovat před samotnou grafickou prací. Postupně uvolňujeme kloub ramenní, loketní a posléze zápěstí. Součástí uvolňovacích cvičení jsou také pohybová cvičení, která podporují uvolnění paže v jednotlivých kloubech.

Cviky pro uvolnění horní končetiny:

- ❖ kreslení čar ve vzduchu, vodorovné a svislé čáry
- ❖ „mávání křídly“
- ❖ krouživé pohyby (celou paží, lokty, zápěstí) před tělem, vedle těla, osmičky
- ❖ „navíjení klubíčka“
- ❖ mávání paží
- ❖ „plavání“
- ❖ kyvadlový pohyb pokrčenou paží

Pro uvolnění ruky zařazujeme i uvolňovací grafomotorické cviky v podobě různých drah a cest. Pohyb je vždy veden zleva doprava. Dítě projíždí dráhy plynule bez přerušení. Volíme náročnost od nejjednodušších a postupně přidáváme na obtížnosti dráhy. Mezi náročnější cviky patří obtahovací jednotažná cvičení, kdy se snažíme o plynulý, nepřerušovaný pohyb. Přesnost čáry přitom není důležitá, potřebná je plynulost pohybu. S nabýváním grafomotorické obratnosti přidáváme na obtížnosti všech těchto cviků. Cvičení lze vykonávat ve stoje ve „vzduchu“, prstem, na tabuli, papír, vkleče a posléze vsedě u stolu. Zpočátku může dítě kreslit do tácu s moukou, krupicí nebo pískem. Lze využít i mokré štětec nebo houbu a kreslit na balicí papír nebo tabuli. Postupně zmenšujeme i formát papíru a velikost jednotlivých prvků. Bednářová, Šmardová (2011) píše, že je dobré doprovázet tato cvičení rytmickými říkankami, písničkami nebo rytmickým popisem.

Aby došlo k uvolnění celé ruky, je nutné provádět tato cvičení opakovaně, vícekrát za sebou, aby se pohyby zautomatizovaly. Cvičení provádíme systematicky v kratších časových intervalech.

4.2.3 Grafomotorické prvky

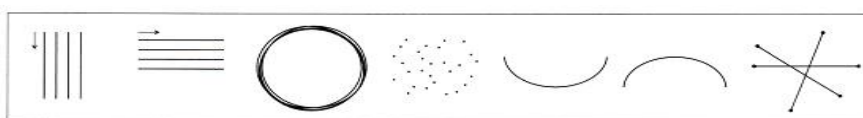
V dětské kresbě se objevují určité prvky, jejichž různorodost přibývá s věkem. Zpočátku kreslí dítě pouze čáry a kruhy, postupně se dovednosti dítěte zdokonalují a přibývají prvky složitější a náročnější. Pro většinu dětí je společné objevování určitých prvků v kresbě v daném věku. Abychom mohli dítěti pomoci v rozvoji a zdokonalování grafomotorických dovedností je nutné znát posloupnost vývoje grafických prvků. Důležitá je také motivace a zvolení vhodné náročnosti grafických prvků. Při cíleném rozvoji grafomotorických dovedností dítěte začínáme jednoduchými prvky, které má dítě již osvojeny. Ty je nutné upevnit, zautomatizovat a pokračovat navozením prvků obtížnějších. Je nutné dopřát dítěti dostatek času, aby si jednotlivé prvky osvojilo a správně zacvičilo, protože tím se zvyšuje jeho grafomotorická obratnost a chuť kreslit. S navozením nových prvků nespěcháme. Náročnost prvků volíme podle aktuálních schopností a dovedností dítěte. Pokud jsou nové prvky pro dítě náročné, vrátíme se k prvkům předcházejícím. Nacvičený prvek je nutné opakovat a volit rozmanité motivace, aby činnost nebyla monotónní a vždy přinášela dítěti něco nového a radostného. Všechny grafické činnosti motivovat jako hru, nesmí být doprovázena drilem a nechutí spolupracovat. Vždy je nutné volit motivaci přiměřeně věku dítěte. Pokud má dítě vytvořeny dobrá základy, osvojuje si nové prvky a tvary lépe, snadněji a rychleji. Bednářová, Šmardová (2010, s. 62) uvádí některé podpůrné techniky, jak pomoci dítěti s navozením obtížnějšího prvku:

- ❖ slovní opora, instrukce- odkud kam má dítě čáru vést, rytmické říkanky
- ❖ zraková opora- při vedení čáry napomůžeme vyznačenými body, naznačenými liniemi
- ❖ opora hmatová- vymodelování tvaru, jeho osahání

Každý jednotlivý prvek má i stupně obtížnosti. Obtížnost prvku zvyšujeme:

- ❖ zmenšení velikosti
- ❖ zvýšení hustoty čar
- ❖ snižování podpůrných technik a jejich postupné vynechávání
- ❖ střídání velikosti
- ❖ střídání tvaru
- ❖ požadavek na přesnost provedení kresby

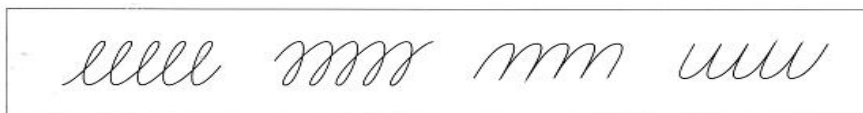
Grafické prvky jsou rozděleny podle obtížnosti do čtyř skupin. První skupina prvků je charakteristická pro věkové období 3 až 4,5 let. Do této skupiny patří prvky, kdy se dítě snaží vést koordinovaně čáru, jejíž směr je předem určen. Jedná se o svislé čáry, vodorovné čáry, kruh, skupiny teček, horní a dolní oblouk. Druhá skupina je charakteristická pro věkové období 4 až 5,5 let. Pro zvládnutí těchto prvků je zapotřebí větší rozpětí a koordinovanější pohyby a záměrné udržení vzdálenosti. Patří sem spirála, šikmé čáry, směrové čáry, vlnovky, elipsa, zuby. Třetí skupina je charakteristická pro věkové období 5 až 6,5 let. Prvky této skupiny vyžadují obdobnou koordinaci ruky, jakou potřebuje při psaní. Patří sem horní a dolní smyčky, oblouky s vratným tahem (horní a spodní). Čtvrtá skupina prvků už tvoří elementy písma. Není zapotřebí, aby tyto prvky zvládalo dítě v předškolním věku. Je možné s nimi dítě seznámit formou hry, což mu usnadní začátky psaní. Samozřejmě ke zvládnutí písma je nutné zvládat prvky předchozích skupin. Mezi prvky této skupiny patří stoupající šikmá čára, srdcovka, horní a dolní zátrh, horní a dolní klička, prvek písmene a, o.

Základní prvky první skupiny

Základní prvky druhé skupiny

Základní prvky třetí skupiny

Základní prvky čtvrté skupiny

Obr. č. 3: Přehled grafomotorických prvků, (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 74)

Při všech grafických činnostech vedeme dítě k soustředěné práci, pokud je dítě neklidné, raději činnost ukončíme. Úkoly, které dítěti zadáváme, nevolíme dlouhé, je lepší pracovat méně a častěji. Během úkolu dbáme na to, aby dítě pracovalo systematicky, od činnosti neodbíhalo, bylo soustředěné a práci dokončilo. Důležitá je přítomnost dospělé osoby, která dítěti poskytne v průběhu i závěru činnosti zpětnou vazbu. Dítě v kreslení povzbuzujeme a dostatečně oceňujeme.

5. ROZVOJ GRAFOMOTORIKY V KONTEXTU RVP (i jako prevence SPU)

„Nedílnou součástí vzdělávacího působení v každé etapě vývoje dítěte je příprava na další životní období.“ (Šulová, 2003, s. 235) Nástup do školy je mimořádnou událostí v životě dítěte a završením dosavadního vývoje a vstupem do nové etapy. Někteří kladou důraz zejména na spontaneitu, preferují do přirozeného vývoje dítěte nijak nezasahovat a obecně mají tito zastánci spíše kritický postoj k předškolní přípravě dítěte. Jiní zase kladou důraz na předškolní průpravu, kdy by mělo být dítě postupně, nenásilnou formou připravováno jak v oblasti kognitivní, tak i výchovné. (Bednářová, Šmardová, 2011)

V Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání, dále jen RVP PV, jsou vymezeny a zformulovány základní požadavky, podmínky a principy předškolního vzdělávání s ohledem na specifika dětí předškolního věku a při respektování individuálního přístupu.

Jak se uvádí v RVP PV: „Tato pravidla se vztahují na pedagogické činnosti probíhající ve vzdělávacích institucích zařazených do sítě škol a školských zařízení. Jsou závazná pro předškolní vzdělávání v mateřských školách, v mateřských školách s programem upraveným podle speciálních potřeb dětí a v přípravných třídách základních škol.“ (RVP PV, 2004, s. 3)

RVP PV stanovuje elementární vzdělanostní základ, na který může základní vzdělávání navazovat. Hlavní principy RVP PV jsou:

- *„akceptovat přirozená vývojová specifika dětí předškolního věku a důsledně je promítat do obsahu a metod jejich vzdělávání*
- *umožňovat rozvoj a vzdělávání každého jednotlivého dítěte v rozsahu jeho individuálních možností a potřeb*
- *zaměřit se na vytváření základů klíčových kompetencí dosažitelných v etapě předškolního vzdělávání*
- *vytvářet předpoklady pro pokračování ve vzdělávání tím, že za všech okolností budou maximálně podporovány individuální rozvojové možnosti dětí a umožňováno tak každému dítěti dospět v době, kdy opouští*

mateřskou školu, k optimální úrovni osobního rozvoje a učení, respektive k takové úrovni, která je pro dítě individuálně dosažitelná

- *na základě dlouhodobého a každodenního styku s dítětem i jeho rodiči může pro předškolní vzdělávání plnit i úkol diagnostický, zejména ve vztahu k dětem se speciálními vzdělávacími potřebami "*

(Bednářová, Šmardová, 2011, s. 1)

„Předškolní vzdělávání má usnadňovat dítěti jeho další životní i vzdělávací cestu. Jeho úkolem je proto rozvíjet osobnost dítěte, podporovat jeho tělesný rozvoj a zdraví, jeho osobní spokojenost a pohodu, napomáhat mu v chápání okolního světa a motivovat je k dalšímu poznávání a učení, stejně tak i učit dítě žít ve společnosti ostatních a přibližovat mu normy a hodnoty touto společností uznávané. Důležitým úkolem předškolního vzdělávání je vytvářet dobré předpoklady pro pokračování ve vzdělávání tím, že za všech okolností budou maximálně podporovány individuální rozvojové možnosti dětí a umožňováno tak každému dítěti dospět v době, kdy opouští mateřskou školu, k optimální úrovni osobního rozvoje a učení, resp. k takové úrovni, která je pro dítě individuálně dosažitelná. ” (RVP PV, 2004, s. 5)

Nástup do školy představuje pro dítě novou roli, nové povinnosti a učení, ve kterém hraje významnou roli i samotný nácvik a příprava na psaní. RVP PV obsahuje dílčí, vzdělávací cíle, vzdělávací nabídku, ale i možná rizika, která se také týkají přípravy dítěte na školu. V rámcových cílech se rozvoj grafomotoriky a příprava na psaní týká zejména rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání. Co se týče klíčových kompetencí, pak se jedná především o kompetence k učení, kompetence komunikativní, činnostní a občanské. Tyto cíle na obecné úrovni, jsou pak dále konkretizovaný na úrovni vzdělávacích oblastí.

Rozvoj grafomotoriky je nejvíce zastoupen v biologické oblasti Dítě a jeho tělo. Záměrem oblasti je rozvíjet pohybové i manipulační dovednosti, sebeobslužné dovednosti a osvojení si zdravých životních návyků a postojů. Vzdělávací cíle ve vztahu k psaní se týkají rozvoje pohybových schopností a zdokonalování dovedností v oblasti hrubé a jemné motoriky (koordinace pohybu, koordinace ruky a oka), ovládnutí pohybového aparátu a osvojení si věku přiměřených praktických dovedností. Vzdělávací

nabídka ve vztahu k rozvoji grafomotoriky uvádí lokomoční pohybové činnosti, manipulační činnosti a jednoduché úkony s předměty denní potřeby, hračkami, pomůckami, činnosti s různým materiálem. Dále pak činnosti konstruktivní a grafické, jednoduché pracovní a sebeobslužné činnosti.

5.1 Konkretizované očekávané výstupy RVP PV

Konkretizované očekávané výstupy, dále jen KOV jsou přílohou, doplňujícím materiálem dokumentu RVP PV. KOV podrobněji rozpracovávají a konkretizují jednotlivé očekávané výstupy v rámci vzdělávacích oblastí RVP PV a upřesňují požadavky na jednotlivé očekávané výstupy v podobě činností a příležitostí, tak, aby bylo zcela patrné, co by mělo dítě zpravidla v době, kdy ukončuje předškolní vzdělávání dokázat. (RVP PV, 2012)

Ve své práci uvádím KOV ve vztahu k rozvoji jemné motoriky, grafomotoriky a k budoucí přípravě na psaní v základní škole.

Dítě ukončující předškolní vzdělávání by mělo upřednostňovat užívání levé či pravé ruky při kreslení a grafických činnostech, nebo při činnostech, kde se preference ruky uplatňuje (např. při stolování). Držet tužku správným, tzv. špetkovým úchopem, tj. dvěma prsty, třetí podložený, vést stopu tužky při kresbě s uvolněným zápěstím a zvládnout napodobit základní geometrické obrazce a tvary, popř. písmena. Dále by mělo dítě zvládnout pracovat se stavebnicemi, skládkami, (stavět z kostek, konstruovat z různých druhů stavebnic, navlékat korálky, skládat mozaiky, zavázat kličku), zvládat výtvarné činnosti a provádět jednoduché úkony s výtvarnými pomůckami (tužkou, pastelem, voskovkou, štětcem, nůžkami) a s různým materiálem (např. papírem-skládání, textilem, modelínou), kreslit, malovat, modelovat, stříhat, lepit, vytrhávat, vytvářet objekty z přírodních i umělých materiálů. Nedílnou součástí je také zvládnutí sebeobslužných činností (oblékat, svlékat, obouvat, zapínat knoflíky, zipy, zavázat tkaničky, samostatně jíst, používat příbor, mýt si a utírat ruce apod.), které také vyžadují dostatečnou koordinaci pohybů a zapojení jemných svalů ruky a prstů.

Aby u dítěte mohl probíhat správný nácvik psaní, je nutné, aby dítě zvládlo sledovat očima zleva doprava, dle potřeby i zprava doleva, případně i v dalších směrech,

jmenovat objekty zleva doprava, určit první i poslední předmět ve skupině, vést čáru zleva doprava, shora dolů. Dítě, které opouští mateřskou školu, by také mělo poznat napsané své jméno, podepsat se tiskacím písmem svým jménem, popřípadě graficky označit své výtvary (např. použít nějaký symbol), zvládnout napodobit základní geometrické znaky a tvary (svislá a vodorovná čára, křížek, vlnovka, kruh, čtverec, obdélník, trojúhelník aj.) některá písmena i číslice. (RVP PV, 2012)

PRAKTICKÁ ČÁST

BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1. METODIKA ZJIŠŤOVÁNÍ ÚROVNĚ GRAFOMOTORIKY PŘEDŠKOLNÍCH DĚTÍ

1.1 Cíl práce

Cílem praktické části bakalářské práce bylo vypracování metodického materiálu preventivně stimulačního programu rozvoje grafomotoriky, a ověření jeho funkčnosti a efektivity v praxi, jeho realizací s experimentální skupinou předškolních dětí (celý program je k nahlédnutí v příloze). Pro potřeby výzkumu bylo využito metody experimentu se dvěma skupinami dětí z konkrétní třídy vesnické mateřské školy, přičemž první skupina byla skupinou kontrolní a druhá byla skupinou experimentální. Každou skupinu tvoří vzorek čtyř dětí ve věku 5-6 let. S experimentální skupinou bylo systematicky pracováno podle programu v časovém období říjen- leden 2013, s druhou nikoliv.

Předpoklady:

Předpokládám, že pravidelné, systematické zařazování grafomotorických aktivit, vhodná motivace, cílené metodické vedení podle vypracovaného programu a vlastní pozitivní přístup ke grafickým činnostem a ocenění výkonu, povede u dětí se kterými je pracováno ke správnému osvojení pracovních návyků při kreslení a psaní, k jistějšímu a kvalitnějšímu provádění grafických činností, než u dětí, u kterých není oblast grafomotoriky pravidelně procvičována. Domnívám se, že se cílený, motivovaný, pravidelný a opakovaný trénink grafomotorických činností pozitivně projeví ve výsledcích dětí a dojde u nich ke zlepšení úrovně v této oblasti a zároveň jim pomůže odstranit případné nedostatky, či nežádoucí projevy v oblasti kreslení a psaní.

Cíle výzkumu:

1. Ověření si praktické využitelnosti a funkčnosti vytvořeného metodického materiálu preventivně stimulačního programu „ Klubíčko ” pro rozvoj grafomotoriky
2. Analýza grafomotorického tréninku
3. Srovnání grafomotorických dovedností obou skupin, tj. dětí s kterými je pravidelně, systematicky pracováno podle programu „ Klubíčko ” a dětí, které se pravidelného tréninku neúčastní, porovnání výsledků

Během doby trvání výzkumu září- prosinec 2013 byly dále pozorovány a podporovány tyto cíle:

1. Správné osvojení jednotlivých grafických prvků
2. Osvojení správných pracovních návyků (uvolnění ruky, správný úchop psacího náčiní, poloha těla při kreslení)
3. Odstranění případných existujících obtíží a nedostatků v oblasti grafomotoriky (špatné pracovní návyky, negativní přístup ke grafickým činnostem, neschopnost napodobení grafických tvarů, špatná koordinace ruky a oka, koordinace pohybu při vedení čáry aj.)

1.2 Charakteristika preventivně stimulačního programu „ Klubíčko ”

Při zpracování metodického materiálu preventivně stimulačního programu, který je celý k nahlédnutí v příloze jsem se opírala o nastudované poznatky a informace prezentované v teoretické části, o získané informace z absolvování několika kurzů z oblasti grafomotoriky, kurz paní Mgr. Lenky Bínové: „ Příprava předškoláka v MŠ na vstup do základní školy ” a kurz „ Rozvoj grafomotoriky ” pod vedením stejné lektorky. Dále jsem využila poznatků získaných v kurzu „Prevence logopedických vad ” pod vedením paní Doc. PaDr. Jiřiny Klenkové Phd. a Mgr. Heleny Kolbábkové. Dále jsem využila velice cenných rad od mé vedoucí práce, paní Mgr. Martiny Lietavcové . Inspirací a oporou pro zpracování vlastního programu mi byly též informace získané z publikací

paní Mgr. Lietavcové, tykající se též rozvoje grafomotorických dovedností předškolních dětí.

Název „Klubíčko “ vznikl na základě společné diskuze s dětmi. Preventivně stimulační program představuje systém průpravných cviků, které rozvíjí a zpřesňují jemnou pohybovou koordinaci ruky a posilují jemné svalstvo prstů. Je sestaven tak, aby respektoval posloupnost jednotlivých grafických prvků, tak jak je dítě dokáže v jednotlivých vývojových stádiích zvládnout. Postupně je přidáváno na obtížnosti grafických prvků. Je dodržována zásada posloupnosti. Pohyby jsou vedeny od velkých pohybů k malým. Děti jsou motivovány k činnostem tak, aby pro ně jednotlivé činnosti byly zábavné a lákavé. Objeví-li se u některého z dětí obtíže, k nezvládnutému prvku se vracíme. Využívám individuálního přístupu k dětem. Při správně volbě metod- veškeré činnosti hrou, využití povzbuzujícího prostředku- pochvala, ocenění a při respektování individuálních zvláštností a možností dětí je možné předejít strachu z neznámého a zklamání z neúspěchu.

Prvky jsou řazeny od nejjednoduššího ke složitějšímu. Program je rozčleněn do 17. kapitol a obsahuje 23 aktivit určených pro rozvoj grafomotorických dovedností u předškolních dětí. Každá aktivita obsahuje úvodní motivaci v podobě básničky, říkanky písničky k následné grafické činnosti. Většinou je básnička spojená s pohybem, aby byla pro dítě zábavná, snadněji zapamatovatelná a zároveň procvičila hrubou a jemnou motoriku dětí. Po básničce následují cvičení pro aktivní uvolnění ruky a prstů před samotnou grafickou činností. Procvičovány jsou obě ruce. Střídavě pravou rukou, levou rukou, oběma současně. Do této části jsem také zařadila práci s inteligentní plastelínou, která je výborným materiálem pro uvolnění a procvičení jemné motoriky a díky svým specifickým vlastnostem (skáče jako hopík, natahuje se jako žvýkačka, reaguje na teplo změnou barvy, praská, trhá se, tříští se aj.) velice lákavým a oblíbeným zpestřením aktivit u dětí. Následuje uvolňovací cvičení, tzv. „jednotažky“, které děti provádí na velký formát papíru (balicí papír) nebo prstem ve vzduchu či v pískovničce. Jejich smyslem a cílem je plynulý, nepřerušovaný pohyb, který také slouží k aktivnímu uvolnění a přípravě ruky na další grafickou činnost. I v případě jednotažných cvičení je

postupováno od jednoduchého ke složitějšímu. Postupně je přidáváno na obtížnosti. Jednotažky jsou prováděny ve stoje, kdy se jedná o velké rozmáchné pohyby, které slouží k uvolnění ramene, po té vsedě se zvednutým loktem, po té s podepřeným loktem, kdy se uvolňuje zápěstí. Posledním cvičením je samotný pracovní list, který obsahuje konkrétní osvojovaný grafický prvek. Děti se s novým prvkem vždy seznámí nejprve ve větší podobě (balicí papír, pískovnička, formát A3) až poté přecházíme na velikost formátu A4, kde si děti osvojený prvek opakují a automatizují v různých velikostech. Při kreslení doprovází pohyb rytmickým slovem, či zpěvem v podobě motivační říkanky či písničky uvedené u každé aktivity.

Pro provádění grafických činností jsem krom běžného grafického materiálu (tužky, pastelky, voskovky, progressa, prstové barvy, vodové barvy, křídly) s dětmi využila grafické potřeby z trojhranného programu od firmy Stabilo, dále ergonomické tužky a pro jednotažná cvičení trojhranné fixy, které regulují tlak dítěte na podložku. Při nepřiměřeném, silném přitlaku se hrot fixy schová a ta nepíše. Nutí dítě používat správný tlak a na tužku netlačit.

Preventivně stimulační program „Klubíčko “ obsahuje prvky z prvních tří skupin grafických prvků, viz. teoretická část, obr. č. 3 rozdělení dle Bednářové, Šmardové. Zbývající prvky jsem kvůli vysoké obtížnosti a s ohledem na věk dětí, s kterými je pracováno do programu nezařadila. Prvky jsou charakteristické až pro období nástupu do základní školy. Jelikož byl program realizován v prvním pololetí, říjen- leden, nebylo ani vhodné tyto prvky do tréninku zařazovat.

Přirozenou motivací, oceněním výkonu a snažení, se pokusím u dětí docílit správného grafomotorického rozvoje a posílení pozitivního přístupu ke všem grafickým činnostem. Dopomůžu jim k správnému osvojení pracovních a hygienických návyků při kreslení. Při správně volbě metod- veškeré činnosti hrou, využití povzbuzujícího prostředku- pochvala, ocenění a při respektování individuálních zvláštností a možností dětí je možné předejít strachu z neznámého a zklamání z neúspěchu.

1.3 Metodika

Pro potřeby výzkumu bylo využito metody experimentu se dvěma skupinami dětí z konkrétní třídy vesnické mateřské školy, přičemž první skupina byla skupinou kontrolní a druhá byla skupinou experimentální. Každou skupinu tvořil vzorek čtyř dětí ve věku 5-6 let. S experimentální skupinou bylo systematicky pracováno podle programu v časovém období říjen – leden 2014, s druhou nikoliv.

Chráska uvádí definici techniky experimentu paralelních skupin následovně: „Skupiny, ve kterých se manipuluje nezávisle proměnná (provádí se experimentální zásah), označujeme jako experimentální. Skupiny, u nichž se manipulace nezávisle proměnné neprovádí (neprovádí se experimentální zásah), označujeme jako skupiny kontrolní. U této techniky existuje možnost srovnání.“ (Chráska, 2007, s. 29)

Pro zhodnocení experimentu bylo provedeno u obou skupin vstupní a konečné šetření, tj. před zahájením pravidelného tréninku podle programu a po jejím ukončení. Šetření bylo v podobě 4 pracovních listů s grafomotorickými úkoly, které sloužili ke zjištění aktuální úrovně grafomotoriky, a zároveň sloužili k porovnání výsledků obou skupin. Výsledky šetření jsou zaznamenány v tabulce a následně vyhodnoceny do grafu. Ze zjištěných výsledků jsou pak vytvořené další návrhy pro praxi. Vzhledem k malému počtu pozorovaných osob se jedná o výzkum kvalitativní.

Pro potřeby výzkumu byly dále využity tyto metody:

1. Vlastní pozorování
2. Rodinná a osobní anamnéza zkoumaných dětí
3. Strukturovaný rozhovor s rodiči pozorovaných dětí- dětí ze skupiny B, tj. experimentální skupiny
4. Polostrukturovaný rozhovor s učitelkou mateřské školy
5. Analýza produktů činností jednotlivých dětí (grafický projev, grafomotorická cvičení)
6. Kasuistiky dětí z experimentální skupiny

1.4 Charakteristika zařízení, výzkumný vzorek, vlastní šetření

Pro svůj výzkum jsem zvolila jednotřídní Mateřskou školu v Dyjákovicích, kde působím jako učitelka, v současné době druhým rokem na mateřské dovolené. Jedná se o vesnickou mateřskou školu (zřizovatelem je obec), která má kapacitu dvoutřídní mateřské školy, ale pro malý počet dětí, je toho času v provozu jako jednotřídní. Školku navštěvuje 28 dětí, ve věku 3-7 let. Protože mi je školka a zejména dětí v ní blízké a známé, vybrala jsem ji pro svůj experiment.

V letošním školním roce je ve třídě zapsáno 8 předškoláku, z toho 3 dívky a 5 chlapců. Těchto 8 předškolních dětí tvořilo vzorek pro můj výzkum. Z důvodu, že mnou vytvořený metodický materiál pro rozvoj grafomotoriky nebyl ověřen v praxi, rozhodla jsem se jeho funkčnost a efektivitu vyzkoušet nejprve s menším počtem dětí, než je celá třída. Menší vzorek dětí mi zajistí, že budu moci volit k dětem individuální přístup, lépe zachycovat případné slabé stránky a rezervy v programu, zaznamenávat jednotlivé postřehy, vyhodnocovat a měnit, tak aby byl program v budoucnu využitelný s celou třídou předškolních dětí a zároveň se stal součástí našeho ŠVP v mateřské škole.

V mateřské škole, kde výzkum probíhal, není oblast grafomotoriky cíleně a pravidelně procvičována. Děti mají volně k dispozici výtvarný materiál v podobě tužek, pastelky, voskovek, papírů a omalovánek, který mohou kdykoliv během dne využít. K dispozici mají děti třídu a hernu, která však díky vysokému počtu dětí na třídě neumožňuje dostatek prostoru pro volný pohyb dětí. Třída i herna jsou vybaveny starším, ale stále vkusným funkčním nábytkem. Stoly i židle jsou ve dvou velikostech pro starší i mladší děti. Bohužel větší židličky jsou v menším počtu a neodpovídají počtu starších dětí na třídě. Malé prostory herny jsou vykompenzovány rozlehlou školní zahradou, vybavenou průlezkami, dvěma pískovišti a dlážděnou plochou, která spolu s travnatou plochou zajišťuje dětem dostatek prostoru k volnému a přirozenému pohybu.

Jak vyplynulo z rozhovoru s učitelkou a učitelem mateřské školy není během týdne pravidelně zařazována grafomotorická aktivita. Spíše se jedná o náhodně zvolené a nepravidelně zařazované pracovní listy, které se tematicky volí k danému tematickému

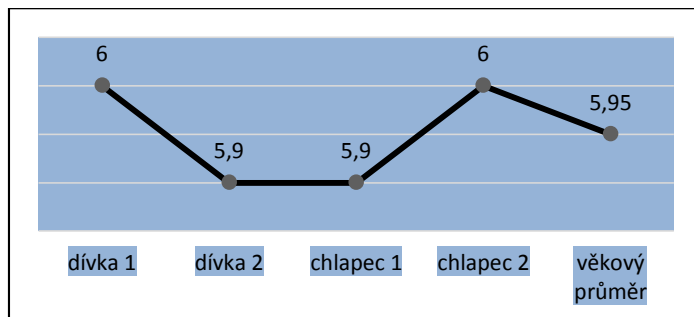
celku, který je zrovna aktuální. I proto jsem se rozhodla svůj výzkum realizovat právě v naší mateřské škole.

Výzkumný vzorek tvořilo 8 předškolních dětí ve věku 5,5 -6,5 let. Vlastnímu šetření předcházelo záměrné pozorování dětí při vykonávání grafomotorických aktivit. Všem 8 dětem byly zadány 4 pracovní listy s grafickými úkoly. Výsledky pozorování jsem si zaznamenala do připravených tabulek. Jednalo se o vstupní šetření, kdy byl pomocí tabulek zachycen stávající stav a úroveň grafomotorických schopností. Na základě vyhodnocení vstupního šetření jsem rozdělila děti do dvou skupin po čtyřech.

Skupina A

Je skupinou kontrolní, jsou v ní děti, u kterých jsem nezaznamenala výraznější obtíže v oblasti grafomotorických dovedností. Jedná se o 2 dívky a 2 chlapce.

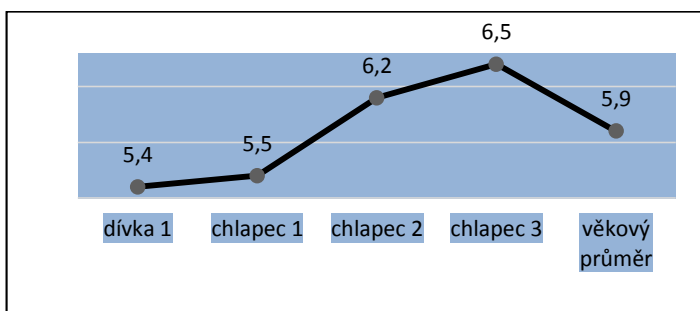
Uváděný věk je na počátku šetření, září 2013. S touto skupinou nebyl zahájen pravidelný trénink.

Obr. č. 4: Věkový průměr skupiny A

Skupina B

Je skupinou experimentální, v této skupině již byly děti, u kterých byly patrné jisté obtíže a nedostatky v grafomotorické oblasti. Byla zde 1 dívka a 3 chlapci. S experimentální skupinou bylo zahájeno pravidelné cvičení podle vytvořeného preventivně stimulačního programu rozvoje grafomotoriky, 2x týdně, cca 45 minut, v časovém rozpětí říjen- leden.

Obr. č. 5: Věkový průměr skupiny B

Trénink probíhal v odpoledních hodinách, po krátkém odpočinku dětí, ovšem v době, kdy ještě ostatní děti odpočívaly. Doba tréninku byla stanovena tak, aby byly naplněny potřeby odpočinku dítěte po obědě. Čas tréninku byl zvolen také proto, aby pravidelné cvičení nijak nenarušovala režim dne a řád školky a zároveň, aby děti z experimentální skupiny nebyly vytahovány a vyčleňovány z kolektivu dětí, ze společných a individuálních činností probíhajících v dopoledních hodinách. Během pravidelného tréninku jsem si pečlivě zaznamenávala veškeré údaje z pozorování dětí při práci. Veškeré grafické listy si děti samostatně zakládaly do svého portfolia, které jsme si společně před zahájením programu „Klubíčko ” vytvořily. Pro širší pohled byly vytvořeny podrobnější kazuistiky jednotlivých dětí z experimentální skupiny.

Po skončení cíleného, pravidelného grafomotorického tréninku bylo s oběma skupinami provedeno opětovné šetření v podobě stejných grafomotorických listů jako na začátku šetření. Jedná se o závěrečné šetření, kdy jsou porovnány a vyhodnoceny výsledky obou skupin, tj skupiny s kterou byla pravidelně procvičována oblast grafomotoriky a skupiny s kterou nikoliv. Na základě vyhodnocení byly vytvořeny další návrhy pro praxi.

2. KAZUISTIKY VYBRANÝCH DĚTÍ

Jednotlivé kazuistiky jsem vytvořila na základě vlastního pozorování dětí při volné hře i řízené činnosti během dne v MŠ. Na základě strukturovaného rozhovoru s rodiči a učitelkou mateřské školy.

2.1 Kazuistika č. 1

Jméno: Martínek

Věk: 5, 9let (únor 2014)

Osobní charakteristika: chlapec střední postavy, krátké světlé vlasy, modré oči. Ráno přichází do školky v doprovodu své mladší sestřičky. Mamince pouze krátce zamává a zapojuje se mezi ostatní děti ve školce. V kolektivu je oblíbený, i když těžce se podřizuje, vše musí být dobře vysvětleno. Problémy mu činní dodržování dohodnutých pravidel ve třídě. Je hlučnější.

Rodinná anamnéza: rodina úplná, funkční. Matka narozena 1987, vyučena, momentálně na mateřské dovolené a současně v 1. trimestru třetího těhotenství. Otec vyučen, zaměstnán jako řidič kamionu po zemích EU. Často mimo domov. Mladší setra 3 roky, od září navštěvuje společně s Martínkem mateřskou školu. V rodině převládá spíše volná výchova, děti neznají hranice. Matka je ve výchově dosti nedůsledná, jak sama přiznala. Otec se z důvodu zaměstnání na výchově moc nepodílí. Často bývá Martínek společně se svou sestrou u babičky, matky maminky. S rodiči ze strany otce nemá Martínek vybudovaný citový vztah. Nenevštěvují se, i přes to, že žijí ve stejné vesnici. Vztah mezi Martinem a jeho sestrou je pěkný. Martin se o ni stará, ve školce je vůči ní ochranný.

Osobní anamnéza: Dítě narozeno v květnu 2008, pochází z prvního těhotenství. To dle slov matky proběhlo bez komplikací (matka kuřačka i v době trvání celého těhotenství) porod spontánní v devátém měsíci taktéž bez komplikací. Raný psychomotorický vývoj v normě, chodit začal brzy, kolem 11. měsíce, pohybově obratný.

Oblast řečového vývoje v normě, první slova kolem roku a tří měsíců. V době nástupu do mateřské školy dva roky a 8 měsíců již řeč dobře rozvinuta, Slovní zásoba bohatá, řečový projev, ale velice rychlý, překotný, musí se stále upozorňovat, aby mluvil pomalu a pořádně artikuloval. V oblasti výslovnosti potíže s ostrými sykavkami a hláskami R, Ř. Logopeda nenavštěvuje. Komunikace s dětmi i učitelkou na dobré úrovni, Martin často a rád klade otázky, ptá se na věci, kterého zajímají. Rád vypráví své zážitky, které často doplňuje fantazijními smyšlenkami.

Adaptace v době nástupu proběhla v normě. Martin začal do MŠ docházet před dovršením 3. roku (2 roky a 9 měsíců). Při ranním příchodu do školky občasný pláč, který po odchodu matky ze třídy vymizel. Snadno a lehce se zapojil do kolektivu dětí. Během dne se bez problémů zapojuje do spontánních i řízených činností. Je však nepozorný, nesoustředěný. Odbíhá od hračky, střídá hračky, jeho pozornost lehce odpoutá jakýkoliv podnět. V kolektivu dětí zaujímá vedoucí roli, špatně se podřizuje druhým dětem, špatně přijímá kompromisy či názor druhého. Nedodržuje dohodnutá pravidla, ve hrách, ve třídě, vůči ostatním. Neshody a konflikty řeší silou a následně se schová do koutku a odmítá jakoukoliv komunikaci. S učitelkou komunikuje, je zvědavý. V oblíbenosti má konstruktivní a manipulační činnosti, pohybové hry, hry s auty a veškeré činnosti spojené s pohybem. Hrubá motorika na dobré úrovni, zvládá veškeré lokomoční pohyby, ty jsou koordinované. Zpočátku problémy v sebeobsluze, hygieně, stolování. Nyní tyto činnosti a úkony zvládá, i když je vykonává nedbale. Je nepořádný. Zvládá používat příbor avšak stolování stále mírně nečisté.

Nevyhledává výtvarné a tvořivé činnosti. Od činností jako je kreslení, či grafické pracovní listy odbíhá, nesoustředí se, odbývá je, nebo dokončuje ve spěchu. Spontánní kresba lehce podprůměrná. Lateralita vyhraněná, je pravák. Problém v pravolevé a prostorové orientaci. Zraková a sluchová diferenciaci nevyzrálá.

Úroveň grafomotoriky před zahájením tréninku, věk 5,5 let (září 2013):

Úchop psacího náčiní nesprávný a křečovitý. Poloha těla při kreslení nesprávná, záda shrbená, hlava nízko skloněná nad papírem. Ruka před zahájením pravidelného grafomotorického tréninku ztuhlá, neuvolněná, pohyby trhavé, neplynulé. Linie čáry

kostrbaté a přerušované, obtíže s udržením směru čáry. Problémy převážně v oblasti vizuomotoriky, špatná koordinace ruky a oka.

Úroveň grafomotoriky po skončení tréninku, věk 5,9 let (leden 2014):

Martínek se zprvu obtížně zapojoval do grafických aktivit. Zajímavé pro něj byly úvodní motivační básničky spojené s pohybem a hrou, cvičení k uvolnění ruky i prstů. Jeho pozornost upadala v momentě, kdy se vykonávaly samotné grafické aktivity, Zpočátku měl problémy s dokončením práce, u činnosti se zadržoval, odbíhal, argumentoval, že to nezvládne. Bylo potřeba individuálního přístupu, neustálé motivace a ocenění. Postupně se doba Martínkova soustředění prodlužovala, ke konci tréninku již zvládal udržet pozornost po celou dobu tréninkové hodiny a činnost dokončit. Velké problémy měl Martin s uvolněním ruky a přitlakem na podložku. Krom uvolňovacích cvičení jsme využívali trojhranné fixy s vratným hrotem pro regulaci tlaku. V momentě zlepšení jsme fixy vyřadili a správný tlak fixovali běžnými kreslicí potřebami- tužka pastelka. Pro správný úchop psacího náčiní zpočátku zařazeny ergonomické trojhranné tužky, ty následně také nahrazeny běžnými tužkami, pastelkami. V oblasti vizuomotoriky patrné velké zlepšení, koordinace ruky a oka na dobré úrovni, dokáže udržet směr čáry, vést čáru zleva doprava, ale i naopak, napodobit grafické prvky podle vzoru-svislé, vodorovné čáry, kružnice, ovály, vlnky, spirály, oblouky, zátrhy, smyčky. Zvládne napsat své jméno tiskacími písmeny. Tlak na podložku nyní přiměřen, ruka uvolněná, úchop tužky správný, občas ale stále nedbalý- nutné Martínka ohleduplně upozornit.

Při zařazování rozmanitých pomůcek, motivování grafomotorických aktivit hrou a obměňování činností mu kreslení přináší radost. Na další trénink se těší, ptá se, co se bude dít příště. S radostí si prohlíží své portfolio, dívá se, co již zvládl, sleduje své pokroky.

2.2 Kazuistika č. 2

Jméno: Natálka

Věk: 5,8 let (únor 2014)

Osobní charakteristika: dívka, hubené postavy, střední výška. Dlouhé světlé vlasy, hnědé oči. Do školky přichází mezi prvními dětmi v doprovodu své starší sestry nebo bratra. Ti Natálku pouze dovedou do šatny, kde si ji přebírá učitelka. V kolektivu dětí působí Natálka jako šedá myška, drží se stranou, ovšem v případě, že se jí něco nelíbí, řeší rozepře i silou.

Rodinná anamnéza: Natálka pochází z třetího těhotenství. Je nejmladší. Má staršího bratra (11) a sestru (16), kteří ovšem mají rozdílného biologického otce než Natálka. Matka vychovává všechny tři děti se svým přítelem, biologickým otcem Natálky. Rodina je ve velmi složité finanční situaci, otec nepracuje, matka momentálně na úřadu práce, jinak vykonává sezónní práce na poli. Dosažené vzdělání, matka základní, otec vyučen. Rodina na slabé sociální úrovni. Nejstarší dcera, ukončila střední školu v prvním ročníku, nyní na úřadu práce, nezaměstnaná. Se starším bratrem Natálky má rodina neustálé problémy (chození za školu, kázeňské přestupky, drobný vandalismus). Co se týká péče a výchovy Natálky velkou roli zde hraje babička, matka otce, která se o Natálku často stará, dojíždí za ní z jiné vesnice, pořizuje nutné a důležité věci. V rodině převládá volná výchova, jak přiznala matka, své starší děti nezvládá, nedokáže si u nich vypěstovat autoritu. Natálce jako nejmladší v rodině, je vše povoleno.

Osobní anamnéza: Natálka narozena v červnu 2008, jako třetí dítě. Vzhledem k vyššímu věku matky (39), bylo těhotenství pro jistotu diagnostikováno jako rizikové. V průběhu těhotenství nenastaly žádné závažnější komplikace, porod v devátém měsíci císařským řezem. Raný psychomotorický vývoj se jevil jako mírně opožděný. Držení hlavičky kolem třetího měsíce, sezení ke konci sedmého měsíce. Vynecháno lezení, rovnou se zvedá ze sedu- kolem 11. měsíce. První kroky až v 16 měsících. Zhruba kolem 2,5 let jezdí na odrážedle, ve třech letech na tříkolce. Pohybově méně zdatná, bojácná. Vývoj řeči mírně opožděný. První slova začíná používat kolem 2,5 roku. V době nástupu do školky, v den dovršení věku 3 let, spíše nemluví. Reaguje zavrtěním či pokýváním hlavy, pokud se jedná o řečový projev, ten je nesrozumitelný, jedná se o různé spojení slabik. Ve věku 3,5 let první jednoduché věty, ve 4 letech 3 a víceslovné věty. Ve 4,5 letech doporučený

na základě depistážního vyšetření pravidelné návštěvy klinického logopeda. Z rodinných důvodů logopedické návštěvy zahájeny až v 5 letech.

Adaptace na školku probíhala v normě. Natálka již od nástupu do školky ve třech letech přicházela do třídy sama či v doprovodu učitelky. Pokud ji přivedli rodiče, krátce se rozloučila v šatně. U okna nemává. Na nový kolektiv si přivykla vcelku dobře. Společnost ostatních dětí ani učitelky nevyhledává, je spíše samotářský typ. Hraje si sama. Zadané úkoly splní, ovšem s dopomocí učitelky. Sama je neiniciativní. Převládá pomalé tempo. Neudrží delší dobu pozornost. Zapomíná, co má dělat, jaký byl úkol. S dětmi i učitelkou komunikuje, ale spontánní kontakt, hlavně s učitelkou nevyhledává. Konflikty většinou přijímá a řeší laxně, občas ovšem reaguje agresí. Při hře nezaujímá vedoucí roli, spíše se veze s ostatními. V oblíbené má hry s panenkami, hry v kuchyňce, konstruktivní hry na pískovišti. Hrubá motorika v normě. Zvládá sebeobslužné činnosti, oblékání. Zpočátku problém s hygienickými návyky, nyní zvládá. Je samostatná, nevyžaduje pomoc druhé osoby, všechny činnosti vykonává v pomalém tempu. Při stolování používá příbor, chybné držení lžice i příboru.

V oblasti řeči problémy v oblasti lexikálně-sémantické, omezená slovní zásoba, neznalost základních pojmů, pojmenování běžných předmětů. Deficity také v oblasti morfologicko-syntaktické, které se u dívky projevují v chybném užívání tvarů slov, chudé skladbě vět. V oblasti foneticko-fonologické obtíže s měkčením, chybná artikulace sykavek, hlásky L, vibrant. Obtíže ovlivněny též nepodnětným prostředím v rodině. Diagnostikována vícečetná dyslálie, mogilálie. V současné době v péči klinického logopeda. Prostorová orientace. Lateralita dlouhou dobu nevyhraněná, nyní pravostranná. Nevyhledává činnosti k posílení drobného svalstva prstů a ruky, tj. navlékání korálek, mozaiky, manipulační činnosti. Kresba na nižší vývojové úrovni. Výtvarné činnosti má celkem v oblíbené. V grafomotorických činnostech problémy, pohyby rychlé, nepřesné, trhavé. Křečovitý úchop psacího náčiní. Zraková a sluchová diferenciacce nevyzrálá.

Úroveň grafomotoriky před zahájením tréninku, věk 5,4 let (září 2013)

U Natálky je nutná neustálá motivace a dohled, aby zadanou činnost vůbec dokončila. Převládá tempo, které je výrazně pomalejší než u ostatních dětí. Je třeba ji i

několikrát dostatečně vysvětlí, co má přesně dělat, co se po ní vyžaduje. Ruka ztuhlá, neuvolněná. Nutné začít s uvolněním ramene, lokte, zápěstí, drobných svalů prstů. Silný tlak na tužku, nesprávný křečovitý úchop. Nevyzrálá koordinace ruky a oka, pohyby tužky po papíře neplynulé, zbrklé, trhavé. Zaměřit se na postupné prodlužování doby činností, udržení pozornosti, osvojení si správného špetkového úchopu a dostatečné uvolnění ruky.

Úroveň grafomotoriky po skončení pravidelného tréninku, věk 5,9 let (leden 2014)

Během systematického, pravidelného tréninku rozvoje grafomotoriky, musela být Natálce věnována intenzivnější péče a větší individuální přístup než u ostatních dětí. Zpočátku měla velké problémy i s pochopením úkolu, zadání práce, zprvu prováděla všechna cvičení s asistencí učitelky. Bylo nutné postupně uvolňovat ruku, postupovat rameno-loket-zápěstí. Ruka byla tvrdá, ztuhlá, pohyby trhavé, neplynulé. Nyní velké pohyby ramenního kloubu celkem uvolněné, loketní kloub také, nutné dále pracovat na uvolňování zápěstí a jemných svalů prstů. Správný úchop psacího náčiní byl vyvozován pomocí cvičení prstů „ solení “, „postýlka pro tužku “, dále byl správný úchop automatizován a fixován pomocí ergonomických, trojhranných tužek. Nyní má Natálka zafixován správný špetkový úchop tužky. S Natálkou byla hodně procvičovaná oblast vizuomotoriky. Zpočátku velké problémy s koordinací ruky a oka. Jednotázná cvičení nejprve prováděla pouze prstem, bez psacího náčiní. Cílem bylo vést Natálku k plynulému, nepřerušovanému pohybu prstu a následně tužky po papíře, bez výraznějšího třesu ruky. Správný přítlak na tužku byl opět regulován a automatizován pomocí fixů s vratným hrotem. Natálka si během pravidelného cvičení osvojila jednotlivé grafické prvky. Prvky první skupiny, nyní provádí samostatně s jistotou v ruce, zvládá je bez obtíží. Těžší prvky je nutné dále procvičovat a vést k jistějšímu provedení.

U Natálky je největším přínosem, že si činnosti k rozvoji grafomotoriky oblíbila a jejich vykonávání jí přináší radost. S využitím individuálního přístupu a vhodné motivace byl učiněn u Natálky velký pokrok v oblasti udržení pozornosti na jednu činnost, pochopení jednotlivých úkolů a vypěstování pozitivního přístupu k činnostem týkajících se kreslení a počátečního psaní.

2.3 Kazuistika č. 3

Jméno: Maxik

Věk: 6, 10 let (únor 2014)

Osobní charakteristika: chlapec, vysoké postavy, tmavé vlasy, tmavé oči. Do školky přichází sám, většinou dobře naladěný, s veselou náladou. U okénka se krátce rozloučí se starší sestrou, která jej do školky vyprovází. V kolektivu je Maxík oblíbený pro svou kamarádskou povahu.

Rodinná anamnéza: Rodina úplná, funkční. Matka narozena 1980 vyučena, pracuje jako OSVČ v oboru cukrářka. Otec, narozen 1978, vyučen, zaměstnán jako popelář v Rakousku. Starší sestra 11 let, navštěvuje místní základní školu. Zázemí v rodině na dobré úrovni. Matka kvůli své práci dosti vytížená, pracuje i v noci. Dětem věnována dostatečná péče v oblasti výchovy i vzdělání.

Osobní anamnéza: Maxik narozen v prosinci 2007, jako druhé dítě v rodině. Porod císařským řezem v devátém měsíci. Ranný psychomotorický vývoj v normě, zvedání hlavičky kolem 3 měsíce, v pátém měsíci přetáčení z břicha na záda, v půl roce plazivé pohyby, v 8 měsících se začíná stavět, mezi 11-12 měsícem první samostatné krůčky. Vývoj řeči také probíhal v normě. Broukání, žvatlání, první slůvka kolem jednoho roku. Adaptace na školku probíhala hůře. Max je velmi citlivý chlapec, zpočátku těžce snášel odloučení od rodiny. Silná citová vazba mezi matkou a chlapcem. Ranní příchody do školky provázel pláč, během dne pak byl Maxik hodně plačtivý. Citlivý ke všem změnám, změny režimu, prostředí, horší adaptabilita na nové situace. V kolektivu dětí je oblíbený, je kamarádský, spolupracuje s ostatními dětmi. Komunikace s dětmi i učitelkou je v pořádku. Rád vede rozhovory, ptá se. K ostatním dětem je ohleduplný, v situacích

, které to vyžadují, se dokáže omluvit, poděkovat, poprosit. V emoční oblasti je více citlivý, špatně snáší nepěkné chování a jednání druhých dětí. Hůře snáší vlastní nezdary, bývá smutný, stáhne se do sebe. Z důvodu nedostatečné vyzrállosti v sociální a citové oblasti byl Maxikovi minulý rok doporučen a následně proveden odklad školní docházky. Nemá vypracovaný IVP.

V oblasti hrubé motoriky odpovídá vývoj věku, Max je pohybově zdatný, jeho pohyby jsou plynulé, koordinové. Zvládne základní lokomoční pohyby. Hází a chytá míč, překoná překážku. V oblíbenosti má pohybové hry, jízdu na kole, míčové hry. Zvládá sebeobslužné činnosti, při stolování používá správně lžičku i příbor. Jemná motorika na dobré úrovni, zvládá práci s drobným materiálem, mozaiky, stavebnice. Umí zacházet s grafickým materiálem, papírem- stříhá, lepí, trhá papír, s modelínou. Lateralita vyhraněná, levostranná. Výtvarné a pracovní činnosti rád a samostatně vyhledává. Spontánní kresebný projev, obsahově chudší. Řečový projev je v normě, bohatá slovní zásoba, používá rozvinuté věty, samostatně a smysluplně dokáže vyjádřit své myšlenky. Chybná výslovnost vibrant, R, Ř. V současné době není v péči logopeda. Sluchová i zraková percepce odpovídá věku. Sluchově dokáže rozlišit hlásku na začátku i na konci slova. Zvládá pravolevou i prostorovou orientaci, částečně se orientuje v čase. Rád plní zadané úkoly. Dokáže udržet pozornost, soustředit se, dokončit úkol. Orientuje se v číselné řadě 1-10, porovnává, třídí, určí množství, počet.

Úroveň grafomotoriky před zahájením pravidelného tréninku, věk 6,5 let (září 2013)

Max má zafixován správný, špetkový úchop, držení tužky ovšem ještě křečovitě. Samostatně pracuje na zadaných úkolech, je pečlivý. Velké zklamání, pokud se práce nedaří. K dokončení práce potřebuje více času. Rameno i loket je vcelku uvolněné, je třeba více pracovat na uvolnění zápěstí a prstů. Zvládne napodobit grafické prvky podle vzoru, obtíže v oblasti vizuomotoriky. Nutné ocenění výkonu a povzbuzení k další práci a předcházení zklamání z neúspěchu.

Úroveň grafomotoriky po skončení pravidelného tréninku, věk 6, 9 let (leden 2014):

Během pravidelného tréninku byla u Maxe především rozvíjena a posilována oblast uvolnění ruky a zápěstí. Pravidelným zařazováním těchto aktivit bylo docíleno aktivního uvolnění ruky a především zápěstí a prstů, které byly na počátku šetření výrazně ztuhlé. Zpřesnila se koordinace ruky a oka, oblast vizomotoriky nyní na dobré úrovni. Zvládne obtáhnout tvar, jednotažná cvičení, plynulým, nepřerušovaným pohybem s přiměřeným přítlakem na tužku. V oblasti vykreslování, dokreslování bylo docíleno zpřesnění pohybů a preciznějšího zpracování. Grafické prvky, které byly během tréninku procvičovány, má dobře osvojeny, dokáže je napodobit, využít v kresebném projevu. Zvládnutí těchto prvků mu nečiní potíže. Celkově oblast grafomotoriky na dobré úrovni. Chlapec byl opětovně u zápisu do základní školy, nyní je zralý školní docházce.

2.4 Kazuistika č. 4

Jméno: Tadeáš

Věk: 6 let, 7 měsíců (únor 2014)

Osobní charakteristika: Chlapec, vyšší postavy, středně hnědé vlasy, hnědé oči. Šibalský úsměv, pihovatý obličej. Do školky přichází v doprovodu svého mladšího bratra Patrika (3 roky). Je živý, energický, hlučný, ihned je ho „plná třída“. V kolektivu zaujímá vedoucí pozici, oblíbený pro svou schopnost vymyslet a zorganizovat hru. Méně oblíbený pro své konfliktní chování, nerespektování druhých, nedodržování pravidel.

Rodinná anamnéza: Rodina úplná, funkční. Matka narozena 1981, vystudovala střední obchodní akademii, vzdělání ukončené maturitou. Otec řezník, narozen 1979, vyučen v oboru řezník. Mladší bratr Patrik, 3 roky, prvním rokem navštěvuje společně s Tadeášem mateřskou školu. Matka pracuje jako účetní, otec řezník v Rakousku. Na výchově se podílí rodiče společně, poskytují jim dobré rodinné zázemí, vedou děti aktivnímu poznávání přírody, péči o vše živé.

Osobní anamnéza: Táda narozen v červenci 2007, průběh těhotenství v pořádku, porod v termínu přirozeným způsobem. Raný psychomotorický vývoj probíhal v normě, kolem čtvrtého měsíce zvedá hlavičku, vynecháno lození, asi v 10 měsících dokáže stát s dopomocí ruky dospělého, kolem 14. měsíce první kroky. Mírnější zpoždění v oblasti řečového vývoje, první samostatná slova až kolem 2 roku, první jednoduché věty ve věku 2,5 let. V době nástupu do školky ve věku 3, let 2 měsíců, slovní zásoba chudá, řečový projev špatně srozumitelný. Adaptace na školku bez výraznějších obtíží. Lehce si přivykl na nové prostředí, kamarády. Problémy v respektování a dodržování pravidel ve třídě. Špatně se podřizuje druhým, často řeší konflikty agresí. Jinak kamarádký, nápaditý, tvořivý. Dokáže vymyslet hru, nadchnout pro ni ostatní děti. Má zájem o vše nové. Ptá se, klade otázky. Velký zájem o oblast přírody- ten podněcován a podporován ze strany rodičů. Problémy v oblasti pozornosti. Nedokáže ji déle udržet, odbíhá od činností, často střídá činnosti. Je neposedný, stále poskakuje, těká očima po třídě. Od klidových činností prováděných u stolečku, na koberci po chvíli odbíhá, potřebuje se proběhnout. Činní mu potíže se k práci vrátit a dokončit ji. Často skáče do řeči, vymýšlí důvody, proč by neměl činnost dodělat. Je nutná neustálá motivace činností, tak aby pro něj byl lákavé, zajímavé, hravé a chtěl je dokončit. V oblibě má všechny činnosti spojené s pohybem, dále má rád konstruktivní hry s legem, Polykarpovou stavebnicí, hry v písku. Naopak nevyhledává kreslení, výtvarné činnosti, činnosti hudební- zpěv, říkadla apod. V oblasti grafomotoriky velké obtíže. Špatný úchop tužky, ruka je neuvolněná, ztuhlá, linie kresby roztřesené, tvrdé. Lateralita vyhraněná, pravostranná. V řeči patrné potíže s vyslovováním hlásky L, R, Ř, ostrých sykavek C, S, Z. V současné době v péči logopeda. Zvládá prostorovou orientaci, občas si není jistý v určení pravé a levé strany. Chápe základní časové pojmy. V oblasti sluchové diferenciací obtíže. Od konce února bude navštěvovat edukativně stimulační program pro předškoláky v SPC ve Znojmě. Od září bude navštěvovat základní školu.

Úroveň grafomotoriky na počátku šetření, věk 6,2 let (září 2013)

Táda má v oblasti grafomotoriky značné obtíže. Úchop tužky je nesprávný, držení

je křečovitě, ruka viditelně neuvolněná. Pohyby jsou trhavé, neplynulé, linie čáry roztřepené. Nedokáže udržet směr čáry, problémy v obkreslování, špatná vizuomotorika. Zvládne napodobit pouze nejjednodušší grafické prvky, těžší prvky nezvládá. Špatně se soustředí, od činnosti odbíhá, neudrží pozornost, nedokončí práci.

Úroveň grafomotoriky po skončení pravidelného tréninku, věk 6,6 let (leden 2014):

Pravidelná cvičení měla pozitivní vliv především na Tádovu pozornost a soustředění. Zpočátku jeho zájem velice rychle opadal, odbíhal k hračkám, nechtěl pracovat. Činnosti musely být namotivované, tak aby o ně měl zájem. Důležitým faktorem bylo pozitivní ocenění veškeré Tádovy práce. Během systematické práce bylo u Tadeáše docíleno zlepšení v oblasti uvolnění ramene, lokte, zápěstí a prstů. Dále je nutné tuto oblast stále procvičovat. Zlepšení je zaznamenáno také v držení tužky, to je nyní správné, vyvození špetkového úchopu opět probíhalo formou prstových her, zařazení trojhranných, ergonomických tužek. Na správný úchop musí být Tadeáš vždy před grafikou činností stále upozorněn. Ještě není zcela zafixované. V oblasti vizuomotoriky došlo také ke zlepšení, zvládá koordinaci ruky a oka, jednotažná cvičení, obkreslování, dokreslování. Osvojil si většinu procvičovaných grafických prvků. Je nutné stále procvičování oblasti grafomotoriky, tak aby se veškeré osvojené dovednosti zafixovaly, tak aby je Tadeáš přirozeně a samostatně využíval v praxi.

3. PŘEHLED VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

3.1 Zpracování výsledků výzkumného šetření v tabulkách

V tabulkách jsou zaznamenány výsledky ze začátku a z konce šetření úrovně grafomotoriky jednotlivých dětí ze skupiny A i skupiny B. Pokud dítě danou sledovanou dovednost zvládá, je to v tabulce zaznamenáno písmenem Z, v případě, že danou oblast grafomotoriky nezvládá, je to v tabulce značeno symbolem X.

Vysvětlení použitých zkratk:

Z= ZVLÁDÁ

X= NEZVLÁDÁ

3.1.1 Tabulka č. 1 a č. 2 : Osvojení správných návyků při kreslení

V tabulce č. 1 a č. 2, jsou zaznamenány výsledky ze sledované oblasti zvládání správných návyků při kreslení a psaní. Je zde uveden stav na počátku šetření a na jeho konci. Výsledky jsou rozděleny do dvou tabulek. V 1. tabulce jsou výsledky dětí ze skupiny A, tj. skupiny kontrolní, v druhé tabulce jsou výsledky dětí ze skupiny B, tj. skupiny experimentální.

Tabulka č. 1- Osvojené návyky při kreslení, skupina A- děti z kontrolní skupiny

Jméno:	Lenka		Šárka		Matyáš		Pavel	
Lateralita:	pravák		pravák		pravák		pravák	
Návyky při kreslení	září	leden	září	leden	září	leden	září	leden
Správný úchop psacího náčiní	Z	X	Z	X	Z	Z	Z	Z
Držení těla	Z	X	Z	Z	Z	Z	Z	Z

Uvolnění ruky, tlak na podložku	X	X	X	X	X	X	Z	Z
Postavení ruky	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z
Plynulost tahů	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z

Tabulka č. 2 - Osvojené návyky při kreslení, skupina B děti z experimentální skupiny

Jméno:	Martin		Natálka		Max		Tadeáš	
Lateralita:	pravák		pravák		levák		pravák	
Návyky při kreslení	září	leden	září	leden	září	leden	září	leden
Správný úchop psacího náčiní	X	Z	X	Z	Z	Z	X	Z
Držení těla	X	Z	Z	Z	Z	Z	X	Z
Uvolnění ruky, tlak na podložku	X	Z	X	Z	X	Z	X	Z
Postavení ruky	X	Z	X	Z	Z	Z	X	Z
Plynulost tahů	X	Z	X	Z	X	Z	X	Z

3.1.2 Tabulka č. 3 a č. 4: Úroveň vizuomotoriky

V tabulce č. 3 a č. 4, je zaznamenána úroveň vizuomotoriky obou skupin. Skupiny A a skupiny B. Výsledky jsou opět z počátku a ze závěru šetření.

Tabulka č. 3: Úroveň vizuomotoriky u skupiny A- kontrolní skupina

Jméno	Lenka		Šárka		Matyáš		Pavel	
vizuomotorika	září	leden	září	leden	září	leden	září	leden

Obtahování	Z	Z	X	Z	X	X	Z	Z
Udržení směru čáry	X	Z	Z	Z	X	X	Z	Z

Tabulka č. 4: Úroveň vizuomotoriky u skupiny B- experimentální skupina

Jméno	Martin		Natálka		Tadeáš		Max	
	září	leden	září	leden	září	leden	září	leden
vizuomotorika								
Obtahování	X	Z	X	Z	X	Z	X	Z
Udržení směru čáry	X	Z	X	Z	X	Z	X	Z

3.1.3 Tabulka č. 5 a č. 6: Zvládnutí grafických prvků

V tabulce č. 5 a č. 6 je zaznamenána úroveň zvládnutí jednotlivých grafických prvků u skupiny A a skupiny B, na začátku a na konci výzkumného šetření.

Tabulka č. 6 : Zvládnutí jednotlivých grafických prvků, skupina A- kontrolní skupina

Osvojené grafické prvky	Lenka		Šárka		Matyáš		Pavel	
	září	leden	září	leden	září	leden	září	leden
svislé čáry	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z
vodorovné čáry	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z
kruh	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z
směrové čáry	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z

spirála	Z	Z	X	X	X	Z	X	Z
šikmé čáry	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z
klubíčko	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z
vlnovka	X	X	Z	Z	Z	Z	Z	Z
elipsa	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z
zuby	X	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z
spojené horní oblouky	X	Z	Z	Z	X	X	Z	Z
spojené dolní oblouky	X	Z	Z	Z	X	X	X	Z
horní smyčky	X	Z	Z	Z	X	Z	Z	Z
spodní smyčky	X	Z	Z	Z	X	X	Z	Z

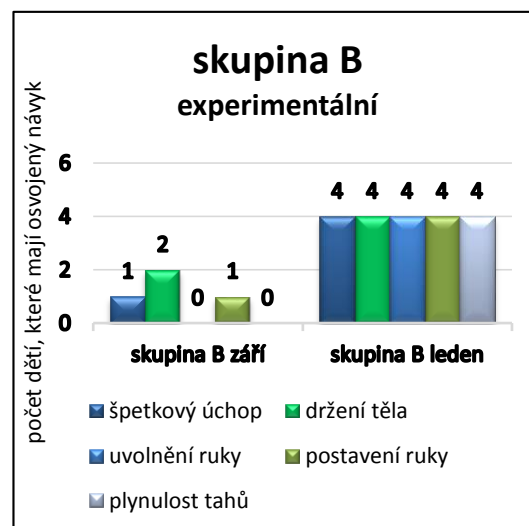
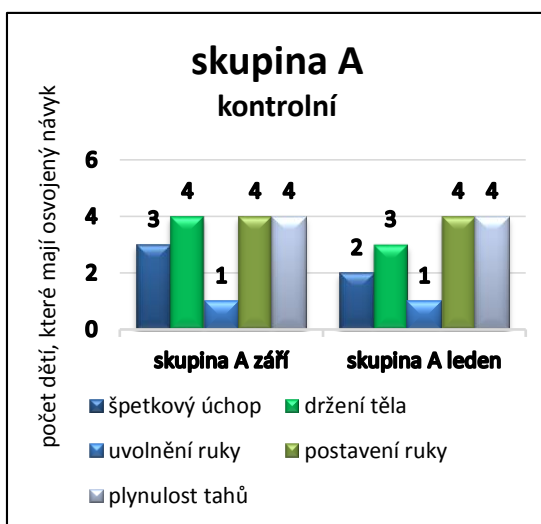
Tabulka č. 6 : Zvládnutí jednotlivých grafických prvků, skupina B-experimentální skupina

Osvojené grafické prvky	Martin		Natálka		Tadeáš		Max	
	září	leden	září	leden	září	leden	září	leden
svislé čáry	Z	Z	Z	Z	X	Z	Z	Z
vodorovné čáry	Z	Z	Z	Z	X	Z	Z	Z
kruh	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z
směrové čáry	X	Z	X	Z	X	Z	Z	Z
spirála	Z	Z	X	Z	X	Z	Z	Z
šikmé čáry	Z	Z	X	Z	X	Z	Z	Z
klubíčko	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z
vlnovka	X	Z	X	Z	X	Z	X	Z
elipsa	Z	Z	X	Z	Z	Z	Z	Z

zuby	X	Z	X	X	Z	Z	X	Z
spojené horní oblouky	X	Z	X	Z	Z	Z	X	Z
spojené dolní oblouky	X	Z	X	X	X	X	X	Z
horní smyčky	X	Z	X	X	X	X	X	Z
spodní smyčky	X	Z	X	X	X	X	X	Z

3.2 Zaznamenání výsledků výzkumného šetření v grafech

3.2.1 Graf č. 1 a č. 2: Počet dětí, které mají osvojené jednotlivé pracovní návyky při kreslení a psaní

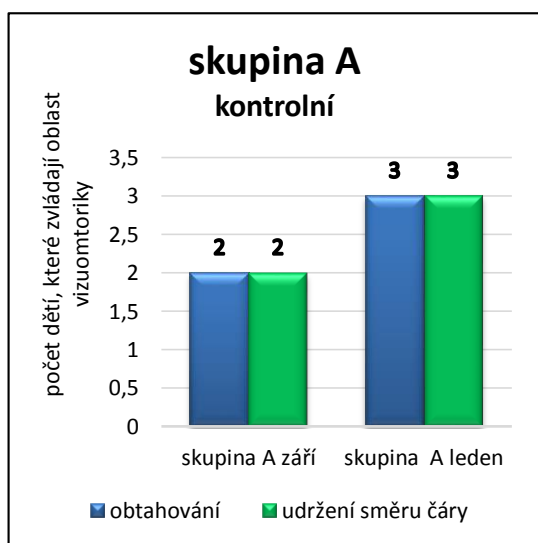
Graf č. 1: osvojení pracovních návyků u skupiny A

Graf č. 2: osvojení pracovních návyků u skupiny B

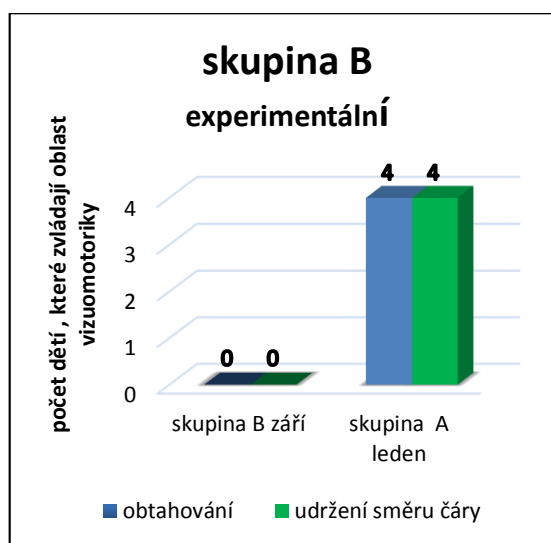
V grafu č. 1 a č. 2 je zaznamenáno, kolik dětí z celkového počtu 4 dětí v každé skupině má osvojené jednotlivé pracovní návyky při kreslení a psaní. Jak je z grafu

patrné, na počátku šetření měly lépe a více osvojené pracovní návyky děti ve skupině A. Dále je z grafu patrné, že po ukončení šetření se výrazně zlepšila úroveň osvojených návyků u skupiny B, tj. skupiny, se kterou byla oblast grafomotoriky pravidelně procvičována. Všechny děti ze skupiny B mají ke konci výzkumného šetření osvojené a zvládnuté jednotlivé pracovní návyky při kreslení a psaní. Oproti skupině A, kde je zaznamenán mírnější pokles ve zvládnání pracovních návyků.

3.2.2 Graf č. 3 a č. 4 : Počet dětí, které zvládají oblast vizuomotoriky

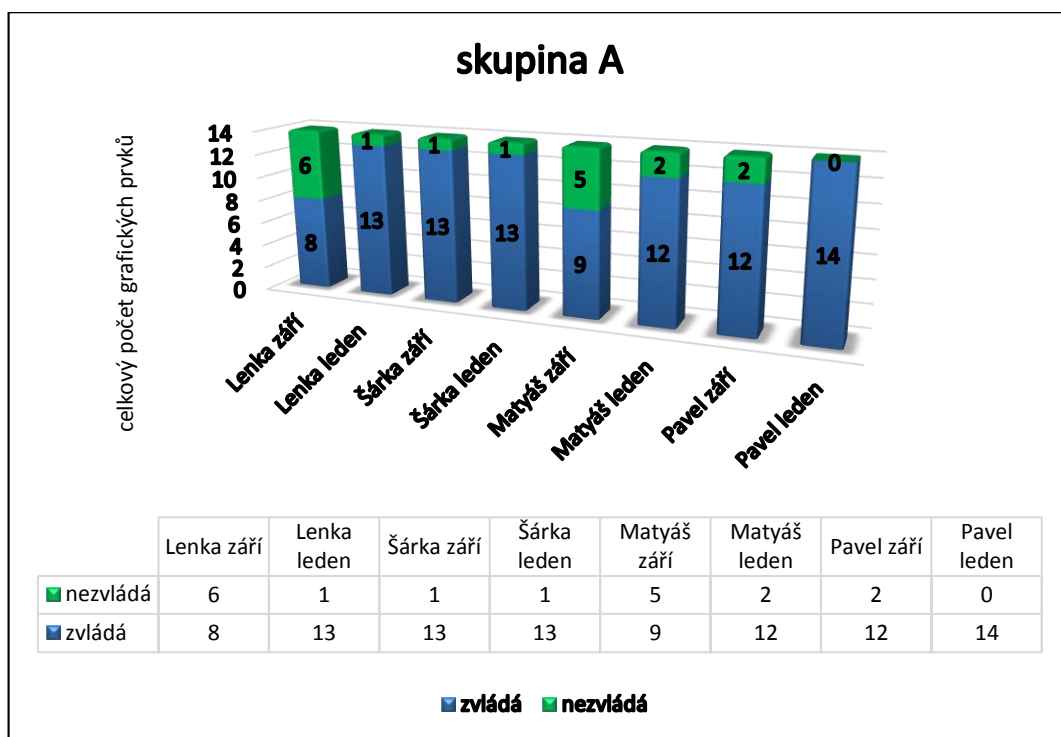
Graf č. 3: úroveň vizuomotoriky u skupiny A

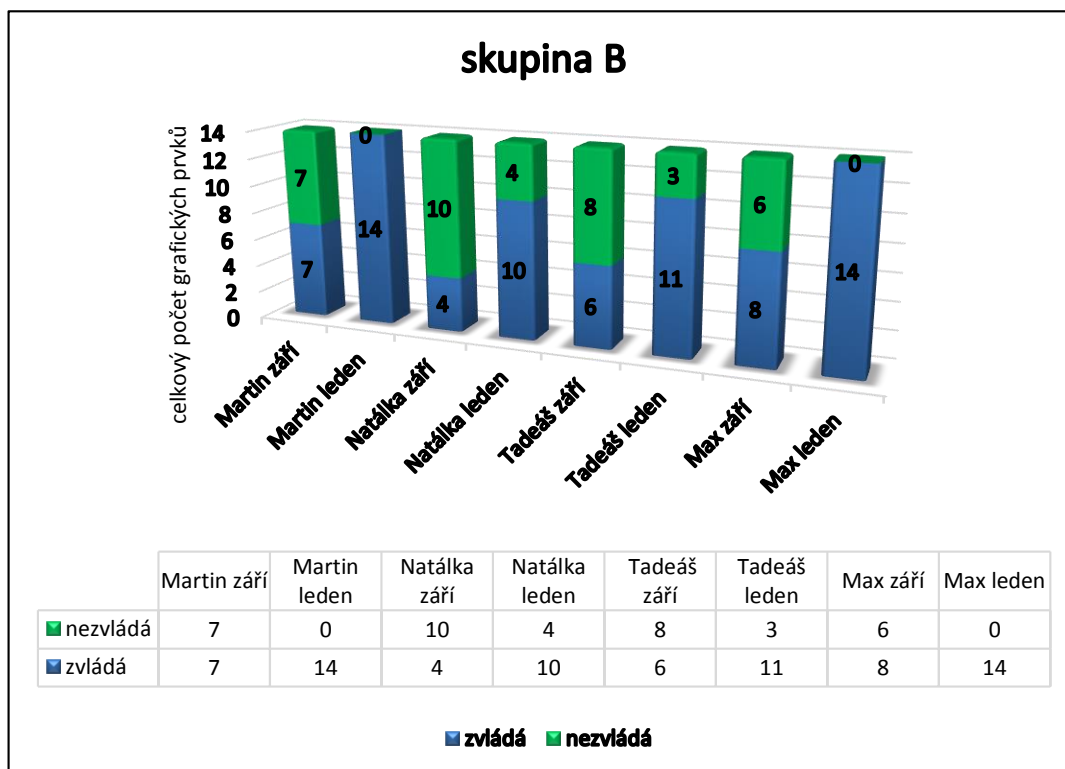
Graf č. 4: úroveň vizuomotoriky u skupiny B

V grafu č. 3 a č. 4 je zaznamenáno, kolik dětí z celkového počtu 4 dětí ve skupině zvládá oblast vizuomotoriky, tj. koordinace ruky a oka. Jak je z grafu zřejmé skupina A na to byla na počátku šetření výrazněji lépe než skupina B, kde děti oblast vizuomotoriky vůbec nezvládaly. Po skončení šetření se opět výrazně zlepšila úroveň vizuomotoriky u skupiny B. Zde došlo ke 100% úspěšnosti. Z původního počtu 0 si oblast vizuomotoriky osvojily všechny děti ze skupiny B. Ve skupině A došlo také ke zlepšení z celkového počtu dvou dětí na 3 děti, které oblast vizuomotoriky zvládají.

3.2.3 Graf č. 4 a č. 5: Počet zvládnutých zadaných grafických prvků

Graf č. 5 : Počet zvládnutých grafických prvků z celkového zadaného počtu prvků (14), skupina A

Graf č. 6 : Počet zvládnutých grafických prvků z celkového zadaného počtu prvků (14), skupina B

V grafech č. 5 a č. 6 je uvedeno, kolik konkrétních grafických prvků zvládá každé jednotlivé dítě ze skupiny A a ze skupiny B, na začátku šetření a po jeho ukončení. Sledovaných prvků je 14. Z výsledků je viditelné, že jednotlivé grafické prvky zvládly lépe děti ze skupiny A, a to jak na počátku šetření, tak na jeho konci. U dětí ze skupiny B je také viditelné zlepšení. U dvou dětí ze skupiny B bylo dosaženo na konci šetření zvládnutí všech zadaných grafických prvků. U zbylých dvou dětí ze skupiny B došlo ke zlepšení o více než 40%.

3.3 Závěry šetření, návrhy pro praxi

Zvolené postupy práce, systematické vedení dětí a pravidelné procvičování oblasti grafomotoriky za pomoci vypracovaného metodického materiálu preventivně stimulačního programu „Klubíčko“ se prokázalo, jako účinná metoda, jak pomoci dětem překonat případné obtíže v oblasti kreslení a počátečního psaní. Metodika tréninkového programu se ukazuje jako účinná prevence předcházení vzniku obtíží v oblasti kreslení a psaní, zároveň také jako možnost, jak posílit a zlepšit jednotlivé oblasti grafomotoriky u dětí, které mají s kreslením či počátečním psaním již vzniklé nedostatky.

Zjistila jsem, že tento metodický materiál mohu aplikovat na všechny předškolní děti ve skupině, s kterými byl prováděn pravidelný trénink rozvoje grafomotorických dovedností. V této skupině byly děti, u kterých byly na začátku šetření zaznamenány určité obtíže, dysfunkce, opoždění v grafomotorickém projevu. U všech dětí, které se tréninku zúčastnily, bylo zaznamenáno a potvrzeno zlepšení úrovně jednotlivých posilovaných oblastí grafomotoriky. Jako největší pozitivum práce vnímám, že si všechny děti osvojily správné pracovní a hygienické návyky při kreslení a psaní. Především, že všechny děti ze skupiny B měly po skončení tréninku osvojen a automatizován správný špetkový úchop. V této skupině neměly děti na začátku šetření dostatečně uvolněnou ruku, pohyby ruky byly u většiny dětí trhavé, přerušované, chyběla plynulost tahů. Pravidelné zařazování a cílené cvičení pro aktivní uvolnění ruky mělo pozitivní vliv na zlepšení dovedností dětí v této oblasti. Ke konci šetření měly všechny děti výrazněji

uvolněnou ruku než na počátku, odpadl křečovitý úchop tužky a zvýšené svalové napětí při kreslení. Tuto oblast je nadále nutné posilovat, tak, aby byla ruka, loket a zápěstí dostatečně uvolněné a co nejlépe připravené na samotný nácvik psaní v základní škole. Velkého pokroku bylo taktéž dosaženo v oblasti vizuomotoriky. V úvodním šetření bylo vysledováno, že děti ve skupině B nezvládají koordinaci ruky a oka, nezvládnou plynulým pohybem obtáhnout jednotažná cvičení, udržet směr čáry. Pravidelným tréninkem bylo opět dosaženo zlepšení v této oblasti. Děti ze skupiny B si také osvojily většinu trénovaných grafických prvků, které na začátku šetření nezvládaly. Grafické prvky je nutné nadále procvičovat, zařazovat je ve formě pracovních listů apod. Natálka a Tadeáš zatím nemají zvládnuté a osvojené všechny prvky, které se průběžně v době tréninku procvičovaly.

Ve skupině A, tj. skupina kontrolní, byly zařazeny děti, které nemají výraznější obtíže v oblasti grafomotoriky. Ani na konci šetření nebyly u těchto dětí zaznamenány a vysledovány výraznější obtíže, či zhoršení v oblasti vizuomotoriky, zvládnání grafických prvků, i přes to, že s nimi nebyla oblast grafomotoriky pravidelně procvičována a tréninku se neúčastnily. Přirozeným vývojem zvládly většinu grafických prvků i přes to, že s nimi tyto prvky nebyly pravidelně procvičovány. K zhoršení došlo u této skupiny v oblasti pracovních návyků. Ke konci šetření neměly všechny tyto děti osvojený správný špetkový úchop, dostatečně uvolněnou ruku. Naopak došlo k výraznější ztuhlosti a nepřiměřenému přitlaku na podložku oproti počátečnímu šetření. To je právě ukazatelem toho, jak je důležité pravidelné cvičení této oblasti. I přes to, že děti v této skupině zvládaly precizně i ty nejtěžší zařazené grafické prvky, provedení kresby bylo více tvrdé, ruka byla výrazně ztuhlejší a linie čáry mnohem, více tvrdší, oproti skupině B.

Celkový průběh tréninkového programu hodnotím jako zdařilý. U dětí z experimentální skupiny bylo dosaženo výraznějšího zlepšení v úrovni grafomotoriky. I přes to, že se nezdařilo osvojit všechny procvičované grafické prvky, největší úspěch vidím v tom, že všechny děti z této skupiny mají osvojené správné pracovní a hygienické návyky kreslení a mají tak vytvořený dobrý základ a předpoklad pro úspěšně zvládnutý nácvik psaní. Zároveň je dosaženo určitého stupně prevence vzniku poruch v oblasti

psaní, způsobených pomalým tempem, výraznou ztuhlostí, která ruku vysiluje, unavuje a způsobuje bolestivost. Dále mělo pravidelné cvičení vliv na pozornost a soustředění dětí. Doba udržení pozornosti a záměrného soustředění byla postupně prodlužována. Hravá forma cvičení byla pro děti přirozená a zábavná. Trénink děti bavil, těšily se na další „Klubíčko“. Děti si vytvořily svá portfolia, kde si samostatně se zájmem listovaly a prohlížely, co už všechno zvládly. Jaké jsou jejich postupné pokroky.

Na základě realizace tohoto programu, pečlivého sledování všech jevů se domnívám, že tento program je v praxi využitelný s předškolními dětmi, u kterých je třeba podporovat a rozvíjet oblast grafomotoriky. Jsem přesvědčená, že dětem pomůže najít si zálibu v grafických činnostech a pomůže jim v optimálním grafomotorickém vývoji a vytvoří vhodné základy a předpoklady pro další učení. Při realizaci programu s celou třídou by bylo určitě třeba pomoci druhé učitelky, tak, aby mohla být všem dětem věnována dostatečná péče a pozornost.

4. DISKUZE

Při zpracování celé bakalářské práce jsem se opírala o získané poznatky především z publikací J. Bednářové, A. C. Looseové, M. Lipnické, M. Lietavcové, které se samy zabývají oblastí grafomotoriky předškolních dětí. O tyto publikace jsem se opírala především při zpracování praktické části a to především při zpracování samotného metodického materiálu preventivně stimulačního programu pro rozvoj grafomotoriky.

Na základě realizace programu se skupinou předškolních dětí mohu potvrdit a ztotožnit se s názorem těchto autorek, že pravidelné, systematické procvičování oblasti rozvoje grafomotoriky má výrazný podíl na zlepšení úrovně schopností dětí v této oblasti a zároveň je přirozenou prevencí před vznikem různých specifických poruch učení. V praxi jsem si dále ověřila, že pokud má být dítě soustředěné a má udržet pozornost po celou dobu činnosti, je nutné, aby pro něj byla činnost zajímavá, hravá, bavila ho a zároveň, aby mělo dítě chuť učit se, zkoušet a poznávat. Proto jsou všechna cvičení prováděna hravou formou. Pokud je dítě unavené, není v psychické ani fyzické pohodě není žádoucí se do tréninku vůbec pouštět. Je třeba vytvářet pohodovou, klidnou, přátelskou atmosféru s podnětným prostředím, kde cítí dítě bezpečí a má chuť pracovat a experimentovat. Dále jsem si v praxi ověřila a mohu tedy potvrdit, jak je důležitý správný výběr kreslicích potřeb. Jelikož se nám nedařilo u dětí vyvodit správný špetkový úchop přirozeným způsobem, vyzkoušeli jsme využít ergonomické a trojhranné psací potřeby. Tyto potřeby společně s prstovými cvičeními výrazně usnadnily automatizování a zafixování správného špetkového úchopu. Stejně tak s využitím fixů s vratným hrotem, které pomáhají regulovat silný tlak na podložku, bylo docíleno výrazného zlepšení v oblasti přitlaku na podložku. Při realizaci programu jsem narazila na problém, který se týká poskytnutí vhodných podmínek ke kreslení a psaní. V MŠ, kde výzkum probíhal, nemají v dostatečném množství a ve vhodných velikostech stolky a židle pro děti. Velké židle jsou v omezeném množství a nestačí pro všechny děti. Pro osvojení správných pracovních návyků je nutné mít tyto věcné podmínky ve třídě dobře zajištěny. Na základě rozhovoru s ředitelkou a učitelem mateřské školy bylo ujednáno, že se do třídy

pořídí nové stolky a židle v odpovídajících velikostech- alespoň tři stupně velikostí a především v odpovídajícím počtu.

Na základě výzkumného šetření mohu potvrdit, že učitelka v mateřské škole může a dle mého názoru je dokonce povinna pomoci dětem dozrát v oblastech, které to vyžadují, kde není úroveň optimální, či je zaznamenán jistý deficit. A to formou vhodně zvolených metod, činností, vytvořením vhodných podmínek a samozřejmě samotným pozitivním přístupem učitelky a oceněním veškerého snažení a výkonu dětí.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem soustředila pozornost na otázku rozvoje grafomotoriky předškolních dětí. Cílem teoretické části práce bylo seznámit se samotným vývojem grafomotoriky, významem a vývojem dětské kresby, s problematikou pracovních a hygienických návyků kreslení a psaní. V souvislosti s tím byla objasněna oblast laterality, důležitost motorických, uvolňovacích a přípravných cviků pro správný rozvoj grafomotoriky. Jelikož úroveň grafomotoriky úzce souvisí s nástupem do základní školy, byly objasněny a vysvětleny otázky školní zralosti a připravenosti. Na to navazuje objasnění a přiblížení propojenosti RVP PV s rozvojem grafomotorických dovedností dětí v MŠ. Pro ucelený pohled jsem uvedla také krátké charakteristiky jednotlivých oblastí vývoje předškolních dětí. Prostor je také věnován otázkám možných rizik a vzniku SPU v oblasti psaní. Dále jsou uvedeny možnosti učitelky, jak pomoci dětem předcházet vzniku těchto poruch. A zároveň, jak vhodně posilovat oblasti grafomotoriky, v kterých se již určité deficity objevily.

K rozvoji grafomotoriky se v mateřských školách využívají různé pracovní listy a pracovní sešity, které slouží převážně pouze k samotné grafické činnosti. Ne ve všech školách je samozřejmostí, že se oblast grafomotoriky cíleně a pravidelně procvičuje. V současné době se vyskytuje stále více dětí, které mají obtíže v oblasti kreslení a psaní a tento deficit následně ovlivní jejich úspěšnost v základní škole a negativně se projeví na výsledcích dítěte. Přitom nejúčinnějším a nejpřirozenějším způsobem, jak předejít vzniku těchto obtíží je metoda prevence. Vypracovala jsem proto metodický materiál tréninkového programu rozvoje grafomotoriky, který neobsahuje pouze pracovní listy, ale je materiálem, který představuje ucelený materiál, soubor lekcí s jednotlivými grafickými listy s motivací, říkankou, písničkou, hrou, s konkrétními návrhy činností a aktivit pro rozvoj všech oblastí grafomotoriky. Jednotlivé grafické prvky jsou v něm řazeny dle náročnosti a zachovávají posloupnost vývoje. Chtěla jsem vytvořit ucelený, systematický metodický materiál, který bude sloužit k rozvoji grafomotoriky předškolních dětí a zároveň bude zábavnou formou podporovat děti v jejich experimentování s grafickými aktivitami.

Hlavním cílem praktické části práce bylo ověření efektivity preventivně stimulačního programu „Klubíčko“, jeho funkčnosti a praktické využitelnosti u skupiny předškolních dětí. Na základě aplikace programu rozvoje grafomotoriky do praxe, tj. realizací programu s experimentální skupinou 4 dětí, jsem došla k následujícím závěrům:

Vytvořený metodický materiál preventivně, stimulačního programu pro rozvoj grafomotoriky je prakticky využitelný v praxi. Analýza šetření prokázala, že pravidelné, cílené cvičení dětí v oblasti grafomotoriky bylo úspěšné, funkční a vedlo ke zlepšení úrovně jejich grafomotorických dovedností. Analýza programu prokázala, že lze pravidelným trénováním oblasti kreslení a psaní odstranit již vniklé nežádoucí obtíže a pomoci správného cvičení dosáhnout osvojení a následného automatizování a zafixování správných pracovních a hygienických návyků v oblasti grafomotoriky a dosáhnout tak kvalitnějšího a jistějšího grafického projevu dětí. Cílem cvičení nebyl nepřirozený dril dětí v oblasti psaní, který by je unavoval, netěšil. Ale naopak pro děti přirozeným způsobem, tj. hrou, hrovými činnostmi docílit toho, aby si grafické činnosti oblíbily a prováděly je s radostí. Porovnání výsledků dětí ze skupiny kontrolní, tj. skupiny A a skupiny experimentální, tj. skupiny B nemělo vést ke srovnávání oblastí, co se týče kvantity osvojených dovedností, ale spíše dokázat, že pravidelné trénování oblasti grafomotoriky se pozitivně odrazí více v kvalitě prováděných činností.

Po důkladném zhodnocení svého experimentu můžu říct, že byly naplněny hlavní cíle a předpoklady práce. Na základě šetření jsem došla k závěru že:

Vypracovaný metodický materiál preventivně stimulačního programu „Klubíčko“ je prakticky využitelný a jeho realizací byla prokázána jeho funkčnost a pozitivní vliv na rozvoj grafomotoriky dětí. Pozitivní vliv se projevil především v zlepšení kvality provádění grafických činností u dětí, v osvojení si správných pracovních návyků a hygienických zásad při kreslení a v osvojení si nových grafických prvků. Současně bylo docíleno pozitivního přístupu dětí ke kresbě a grafickým činnostem.

Jsem ráda, že se mi potvrdily mé domněnky a že se podařilo u dětí, s kterými bylo trénováno docílit viditelného zlepšení v oblasti grafomotoriky. Jako učitelka mám povinnost dětem pomáhat při překonávání obtíží, či nedostatků v oblasti grafomotoriky

a vytvořit jim takové podmínky a nabídnout takové podněty, aby jejich rozvoj v dané oblasti byl optimální. To se s pomocí programu podařilo. Proto jsme se společně s ředitelkou MŠ Dyjákovice, kdy byl experiment prováděn a kde jsem učitelkou, rozhodly, že tento program zařadíme do našeho ŠVP „Barevný svět ” a budeme i nadále s tímto preventivním program v budoucnu pracovat. Myslím, že by bylo vhodné program rozšířit o nové, obtížnější prvky a cvičení, aby mohl být materiál nabízen i dětem, které zvládnou vykonávat těžší cvičení a úkoly.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Použitá literatura:

ALLEN, K a Lynn R MAROTZ. *Přehled vývoje dítěte: od prenatalního období do 8 let*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 150 s. ISBN 80-717-8614-4.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: Co by mělo dítě umět před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-2569-4.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Rozvoj grafomotoriky: Jak rozvíjet kreslení a psaní*. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-0977-9.

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 655 s. ISBN 9788073672737

DOLEŽALOVÁ, Jana. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-693-3.

DVOŘÁK, Josef. *Logopedický slovník: terminologický a výkladový*. 1. vyd. Žďár nad Sázavou: Logopedické centrum, 1998, 192 s.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

KLENKOVÁ, Jiřina a Helena KOLBÁBKOVÁ. *Diagnostika předškoláka: správný vývoj řeči dítěte*. Brno: MC nakladatelství, 2005, 125 s.

KOMENSKÝ, Jan Amos. *Informatorium školy mateřské*. 2. upr. vyd. Praha: SPN, 1964, 52, [2] s.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 193 s. ISBN 9788024715681

KŘIŠŤANOVÁ, Ladislava. *Diagnostika laterality a metodika psaní levou rukou*. 4. upr. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-704-1914-8

KUTÁLKOVÁ, Dana. *Jak připravit dítě do 1. třídy: obratnost a kresba, smyslové vnímání, řeč a početní představy, výchova, školní zralost a její posouzení*. 2., dopl. vyd. Praha: Grada, 2010, 204 s. ISBN 978-80-247-3246-6.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.

LECHTA, Viktor. *Logopedické repetitório: teoretické východiská súčasnej logopédie, moderné prístupy k logopedickej starostlivosti o osoby s narušenou komunikačnou schopnosťou*. 1. vyd. Bratislava, 1990, 278 s. ISBN 80-080-0447-9.

LIPNICKÁ, Milena. *Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-244-7.

LIETAVCOVÁ, Martina. *Náměty pro rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky in KAFOMET PRO MATEŘSKÉ ŠKOLY*. 1. vyd. Stařeč: INFRA, s. r. o. 2012. ISSN 1801-853X

LOOSEOVÁ, Antje, Nicole PIEKERTO VÁ a Gudrun DIENEROVÁ. *Grafomotorika pro děti předškolního věku*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-7367-883-8

MATĚJČEK, Zdeněk. *Dyslexie: specifické poruchy čtení*. 3. uprav. a rozšíř. vyd. Jinočany: H & H, 1995, 269 s. ISBN 808578727x.

MERTIN, Václav a Gillernová Ilona, *Psychologie pro učitelky mateřských škol*

MLČÁKOVÁ, Renata. *Grafomotorika a počáteční psaní*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80

Nauč mě mluvit: 500 slov, říkadla a pohádky. 1. vyd. Praha: Axióma, Praha. ISBN 978-80-7292-241-3.2-4726-304.

OPATŘILOVÁ, Dagmar. *Pedagogická intervence v raném a předškolním věku u jedinců s dětskou mozkovou obrnou*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-802-1052-666.

PENC, V.: *Metodika psaní*. 3. vyd. Praha: SPN, 1966.

PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. 1.vyd. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-717-8029-4.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4. aktual. vyd. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 8071787728.

SOVÁK, Miloš. *Lateralita jako pedagogický problém*. 1. vyd. Praha: SPN, 1962, 266, [1] s.

SVOBODOVÁ, K.: *Grafomotorický kroužek in Kafomet pro mateřské školy*. Stařec: INFRA, s. r. o. 2004. ISBN 80 - 86666 - 21 - 2.

SYNEK, František. *Záhady levorukosti: Asymetrie u člověka*. 2. vyd. Praha: Horizont, 1991, 31 s. ISBN 80-7012-054-1.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 2. nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0629-2.

ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2004, 247 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0877-4.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, Praha: VÚP, 2004

UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klíkyháky, paňáci a auta*. 3. vyd. Praha: SPN, 1980. ISBN 14-583-80.

VÁCLAV KOČÍ. *Byl jeden domeček: Říkadla a básničky pro nejmenší*. 1. vyd. Kladno: Macek, 2009. ISBN 978-80-7351-006-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 1.vyd. Praha: Portál, 2000, 522 s. ISBN 80-717-8308-0.

ZELINKOVÁ, Olga. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011, 207 s. ISBN 9788026200444.

Elektronické zdroje:

1. I- creative: omalovánky k vytisknutí a výtvarné nápady. *Omalovánky: šablony a omalovánky* [online]. 2013, 2014 [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://www.i-creative.cz/>

SEZNAM PŘÍLOH

- **PŘÍLOHA Č. 1:** Metodický materiál, preventivně stimulačního programu pro rozvoj grafomotoriky „Klubíčko “
- **PŘÍLOHA Č. 2:** Pracovní listy k úvodnímu a konečnému šetření aktuální úrovně grafomotoriky
- **PŘÍLOHA Č. 3:** Obrázky z průběhu tréninkového programu pro rozvoj grafomotoriky
- **PŘÍLOHA Č. 4:** Ukázky z portfolia dětí z experimentální skupiny, tj. skupiny B
- **PŘÍLOHA Č. 5:** Pracovní listy, úvodní a konečné šetření, ukázka pokroku v oblasti rozvoje grafomotoriky dětí z experimentální skupiny, tj. skupiny B

Preventivně stimulační program pro rozvoj grofomotoriky „Klubíčko“

1. LEKCE- SVISLÁ ČÁRA

aktivita č. 1 Motýlci

Motivační říkanka s pohybem:

Motýl

Poletuje motýl tiše,	<i>chůze po prostoru na špičkách, ruce mají jako křídla</i>
křídylka má jako z plyše.	<i>chůze po prostoru na špičkách, ruce mají jako křídla</i>
Dosedne na kytičku,	<i>dosednout do dřepu</i>
odpočívá chvíličku .	<i>v dřepu mávají mírně křídylky</i>
Pak poletí zase dál,	<i>běh po prostoru, ruce dělají křídla</i>
jako by se děti bál.	<i>běh po prostoru, ruce dělají křídla</i>

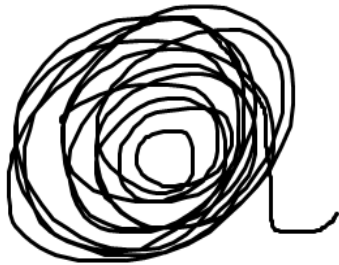
Cvičení pro aktivní uvolnění ruky:

- Letíme jako velký motýl, máváme pažemi
- Letíme jako malý motýlek, dlaně položíme na ramena a utvoříme malá křídylka
- Prstem naznačíme dráhu motýlka, který letí z vrchu dolů na kytičku, pohyby paží z vrchu dolů

Cvičení jemné motoriky

- Postavení palce proti všem prstům (dalekohled)
- Postupné dotyky palce s ostatními prsty, tam i zpět (zdravení prstíků)
- Postupné dotyky stejných prstů obou rukou (hvězda)

Uvolňovací a rozvíčovací cviky- **klubičko, motanice**

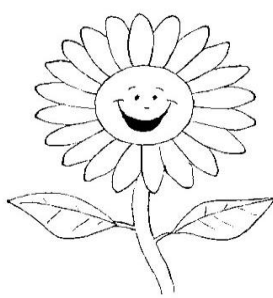
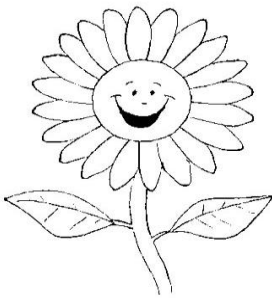
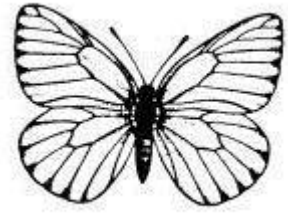
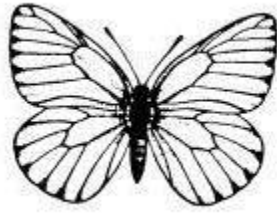
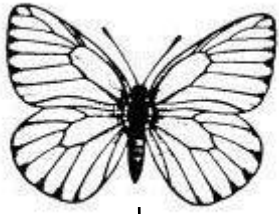

Grafomotorické cvičení

list č. 1, kreslíme svislou rovnou čáru

Rovnou čáru vedeme odshora dolů, plynule a nepřerušovaně. Pohyb vychází z ramene. Přerušovaná čára má pro dítě podpůrnou funkci, usnadňuje dítěti vedení čáry. Přes přerušované čáry kreslí dítě plné čáry v naznačeném směru.

1. Nakresli dráhu motýlka, který letí na kytičku

Aktivita č. 2: Domeček

Motivační říkanka

Domeček

Rovné čáry nakreslíme,

k domečku plot postavíme.

Pohybová hra -Na domečky

Dětem ukážeme na magnetické tabuli tři obrázky domů- nízký, střední, vysoký. Předvedeme si je pohybem. Nízký- sed, ruce spojené nad hlavou (představují střechu). Střední- dřep, ruce spojené nad hlavou. Vysoký-stoj, ruce spojené nad hlavou. Učitelka k tomu hraje tóny, hluboké, střední, vysoké. Děti běží, chodí po kruhu. Jakmile uslyší, hluboký, střední, či vysoký tón znázorní příslušný domeček.

Cvičení pro aktivní uvolnění ruky:

- Natíráme plot u domečku, uvolněné pohyby paže a zápěstí střídavě z vrchu dolů. Pohybem znázorňujeme natírání plotu.
- Zahříváme se- zkřížené ruce přitisknuté v podpaží

Cvičení jemné motoriky

- Postupné dotyky stejných prstů obou rukou (hvězda)
- Spojení palce a ukazováčku (solíme)
- Mačkání relaxačních míčků v ruce

Uvolňovací cviky- **kličkování myšky před kočičkou**

Grafomotorické cvičení

list č. 2, kreslíme svislou rovnou čáru

- Dokresli k domečku plot

2. LEKCE -VODOROVNÁ ČÁRA

aktivita č. 3 Auta

Motivační písnička s pohybem

Auta

Na naší ulici je velké haló, **chůze v kruhu, na slovo haló- ruce jsou před ústy a znázorňujeme volání halóó**

auta si tam jezdí, není jich málo **chůze v kruhu, ukazováčkem kýváme ze strany na stranu**

pojedeme z kopečka **ruce před tělem se motají jako klubíčko- znázornění jízdy auta**

držte si čepice, **znázornění držení čepice**

točí se kolečka **ruce opět motají**

naše nejvíce. **na konci písničky tlesknout do dlaní**

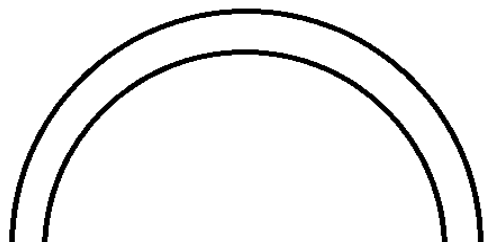
Cvičení pro aktivní uvolnění ruky

- Navíjení klubíčka pravou, levou rukou
- Máváme na auta, celou paží pokrčenou v lokti

Cvičení jemné motoriky

- Spojení ukazováku a prostředníčku, hlásíme se
- Protřepávání prstů

Uvolňovací cviky- autíčko jede do kopce

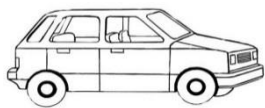
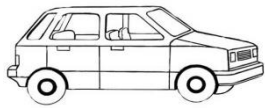
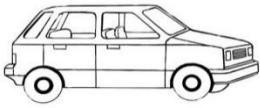
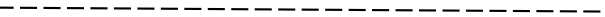
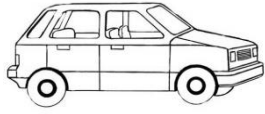

Grafomotorické cvičení

list č. 3

Kreslíme vodorovnou čáru zleva doprava. Držením tohoto směru podporujeme zautomatizování očních pohybů ve směru potřebném při pozdějším psaní.

- Nakresli cestu auta k domečku

Aktivita č. 4: Kominík

Motivační říkanka

Kominík

leze, leze kominíček,

ze žebříčku na žebříček.

Aby komín vymetal.

Pohybová hra- **Na kominíka**

Děti přelézají přes lana, která znázorňují žebřík

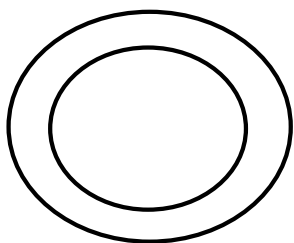
Cvičení pro aktivní uvolnění ruky

- Znázorňujeme lezení po žebříku- střídaté nataženou a pokrčenou pravou a levou paží
- Znázorňujeme vymetání komínu, střídatě levou a pravou rukou

Cvičení jemné motoriky

- Kývání ukazováčkem vpravo a vlevo (ne-ne)
- Dotyky prstů o stůl (bubnujeme prsty, prší, padají kapky deště)

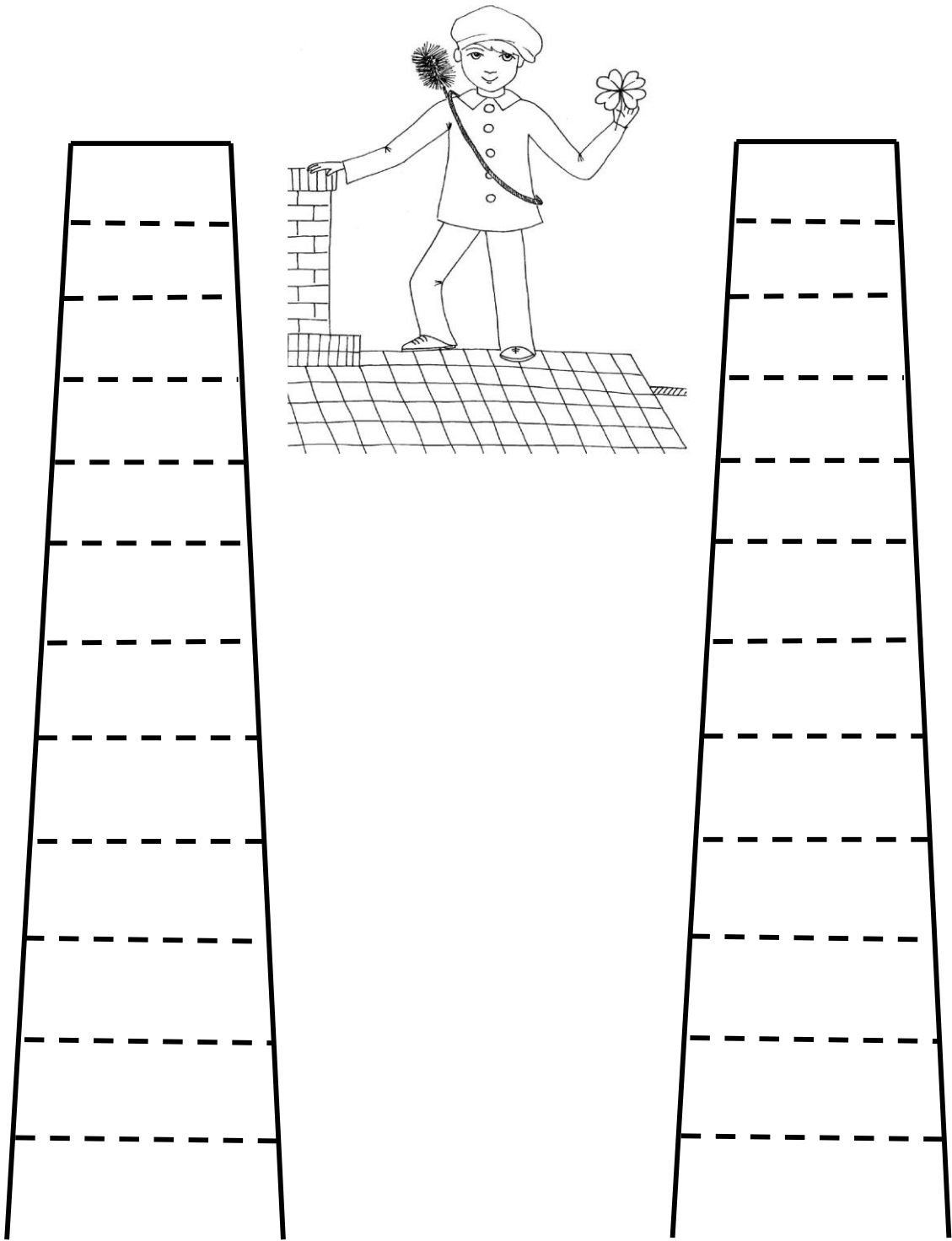
Uvolňovací cviky- **kominík chodí kolem komína**

Grafomotorické cvičení

list č. 4, kreslíme vodorovnou čáru zleva doprava

- Dokresli kominíkovi příčky na žebřík, aby mohl vylézt na komín

3. LEKCE- KOMBINACE SVISLÝCH A VODOROVNÝCH ČAR

Aktivita č. 5 Králíkárna

Motivační říkanka

Králík

Já jsem králík ušáček,	<i>znázornění králíčka, ruce u hlavy dělají králičí ouška</i>
mám malinký čumáček.	<i>ukážeme si na nos a hladíme ho ukazováčky každé ruky</i>
Jím rád sladkou mrkvičku	<i>ruce naznačují, že jíme</i>
a šťavnatou travičku.	<i>hopsáme na místě</i>
Po svačince v klídečku,	<i>hladíme si břicho</i>
odpočívám v domečku.	<i>spinkáme, ruce si podložíme pod hlavu</i>

Cvičení pro aktivní uvolnění ruky

- Píšeme, kreslíme ve vzduchu
- „hoblování“

Cvičení jemné motoriky

- Ruku opřeme prsty o podložku, postupně zvedáme a pokládáme jednotlivé prsty
- Z prstů vytváříme různé tvary (domeček, srdíčko, kolo, obdélník)

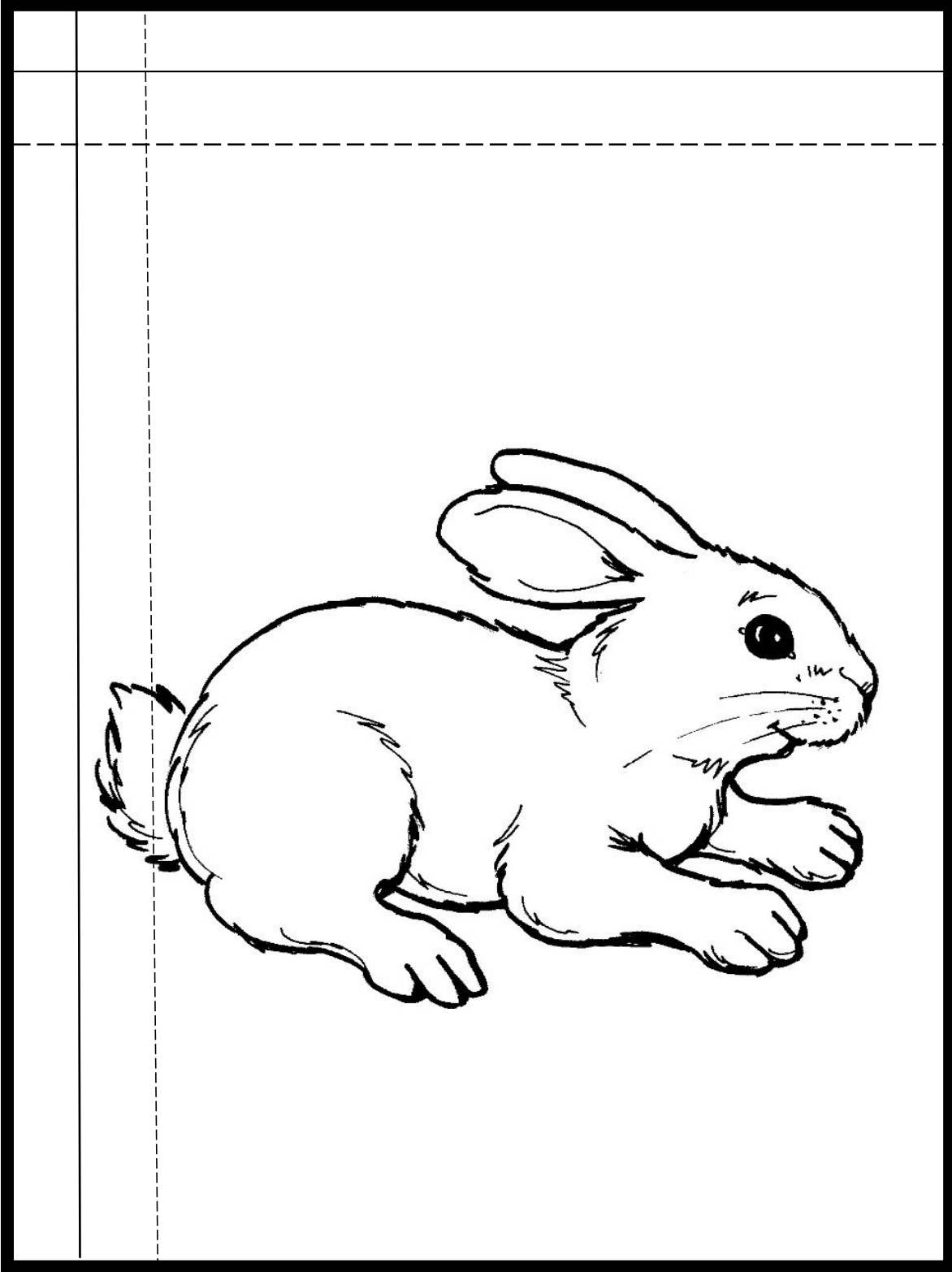
Uvolňovací cviky-králík jde na procházku

Grafomotorické cvičení- list č. 5

kreslíme střídavě svislé a vodorovné čáry. Svislé čáry vedeme odshora dolů, vodorovné zleva doprava.

- Dokresli králíčkovi jeho králíkárnu

4. LEKCE – KRUH

Aktivita č. 6 Vařila myšička kašičku

Motivační říkanka

Vařila myšička kašičku,
na zeleném rendlíčku.

Pohybová hra **na Myšky**

Tiše myšky, kocour spí, ať ho nikdo nevzbudí.

Kocoure, vstávej.

Děti utvoří kruh a představují myšky. Jedno dítě je uprostřed kruhu a představuje spícího kocoura. Myšky chodí opatrně kolem kocoura. Poté na kocoura zavolají, ten se probudí a chytá myšky.

Cvičení pro aktivní uvolnění ruky

- Kroužíme pažemi, lokty, zápěstím, levou rukou, pravou rukou, oběma rukama
- Mávání pažemi s dotykem stehen

Cvičení jemné motoriky

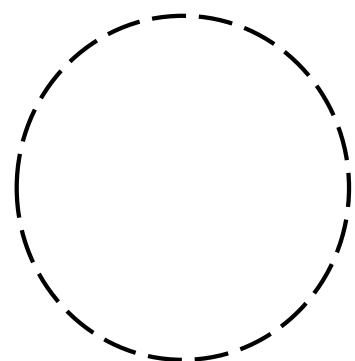
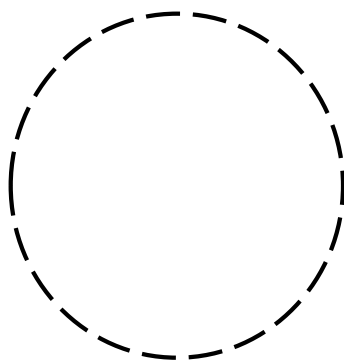
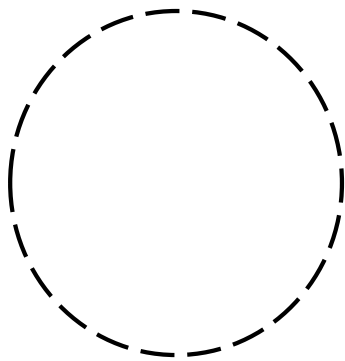
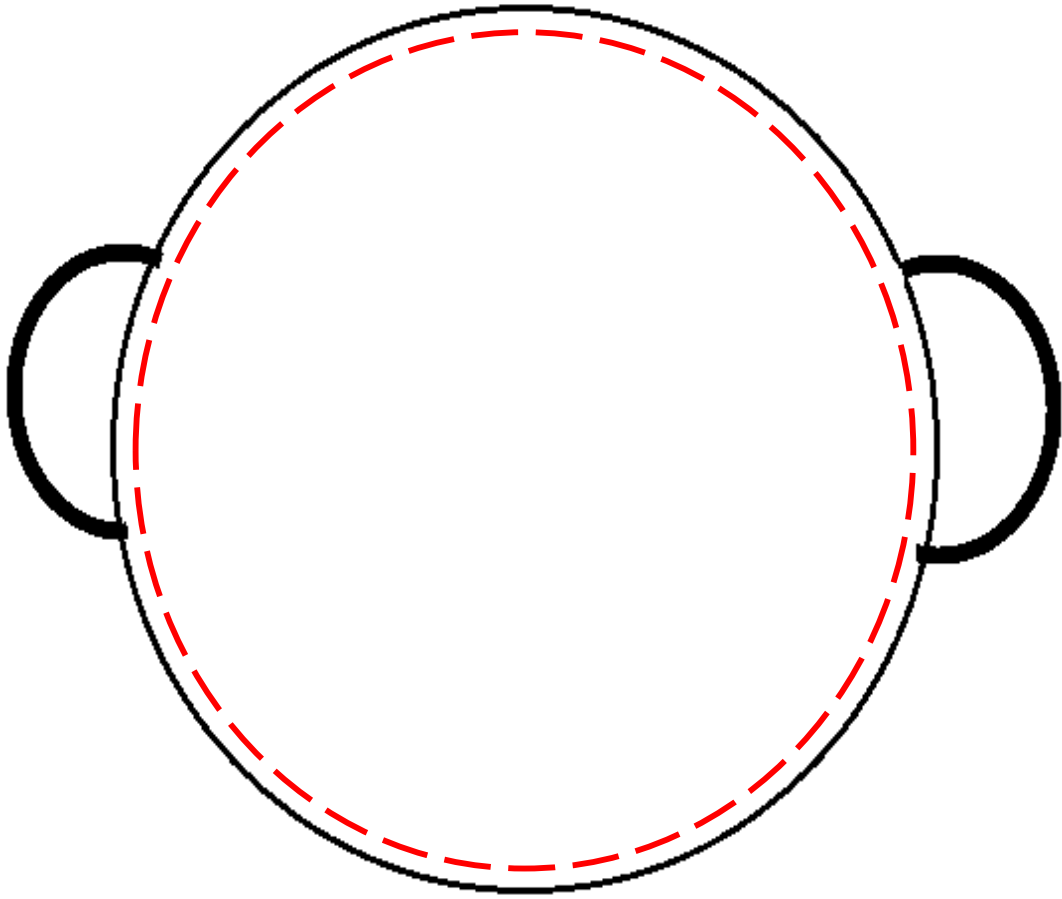
- Otvíráme a zavíráme dlaň- rozvíjí se poupátko
- Roztahujeme pokrčené prsty- hrábě
- Luskání prsty

Uvolňovací cviky- **myška běží cestičkou k sýru**

Grafomotorické cvičení- list č. 6

Kreslíme kruh. Opakovaným obtahováním pohyb automatizujeme.

Aktivita č. 7 – Koule

Motivační říkanka:

Kuli, kuli, kuli-lá, **motáme rukama, koulíme kouli**

to je koule sněhová, **opakujeme cvik**

kuli, kuli, kuli-lá, **opakujeme cvik**

koule už je hotová. **tleskáme v rytmu slabik**

Cvičení pro aktivní uvolnění ruky

- Kroužíme ramenem, pravým, levým, oběma současně
- Čelné kruhy s napnutými pažemi (větrný mlýn)

Cvičení jemné motoriky

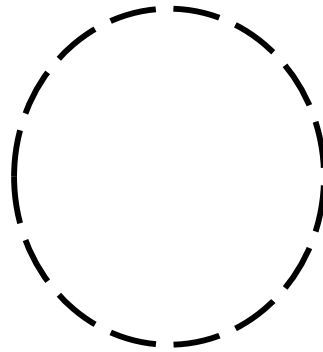
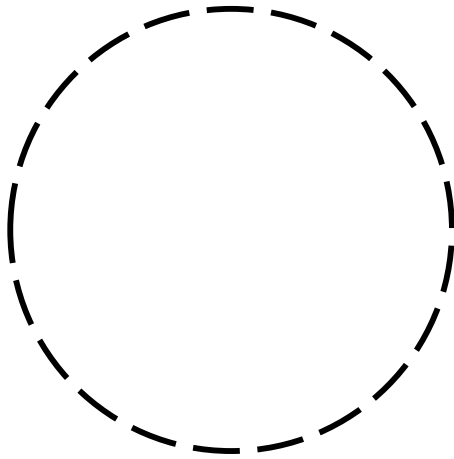
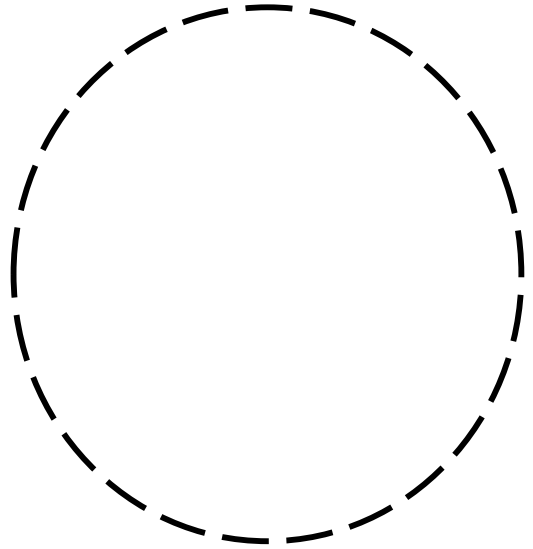
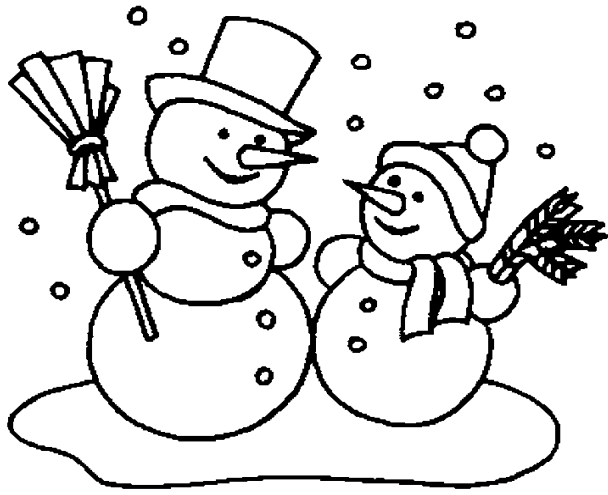
- Prstová říkanka: ukazujeme na prstech (počítáme), cvičení provádíme pravou i levou rukou
to je máma, to je táta,
to je děda, to je bába,
to je vnouček malý klouček.

Uvolňovací cviky: **jedeme do kopce, z kopce...**

Grafomotorické cvičení- list č. 7

- Nakresli sněhové koule, abychom mohli postavit sněhuláka

5. LEKCE- TEČKY

Aktivita č. 8 Zrní

Motivační říkanka: **Kuřátka**

Pi-pi,pi-pi, pipky,

pi-pi,pi-pi, pipky,

já jsem rádo, kde jsou slípky.

Pi- pi, pi- pi, pipipííp,

pi- pi, pi- pi, pipipíííp,

u maminky je nám líp.

Pod stolem drobky, kuřaty zobky,

málo nás, málo nás,

pojď mezi nás.

1. část říkanky:

1 dítě představuje maminku slepici, ostatní děti představují kuřátka. Děti mají položené ruce na ramenech a mávají křídélky. Kuřátka chodí po prostoru herny za mámou slepicí. Mára slepice vede kuřátka, která chodí za ní, na slova „u maminky je nám líp“ slepice roztáhne křídélka a kuřátka přiběhnou schovat se pod mámina křídla.

2. část říkanky

ukazováčkem ťukají děti do země a znázorňují zobání zrníček, na poslední verš, vždy děti zvolají nějaké jméno a zvou tak do hry někoho, kdo bude představovat novou mámu slepici.

Cvičení pro aktivní uvolnění ruky

- pohyb hodinového kyvadla- pokrčenou paží
- plavání- prsa, kraul

Cvičení jemné motoriky

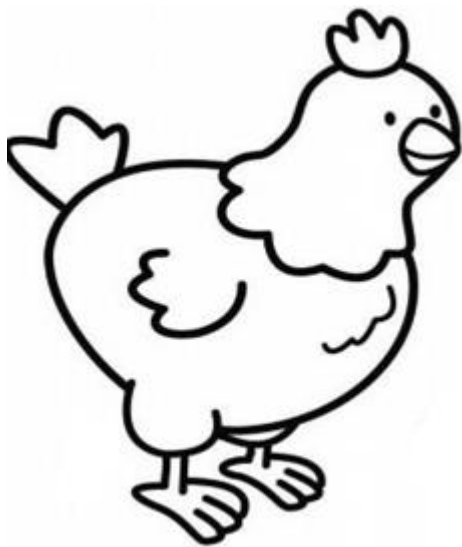
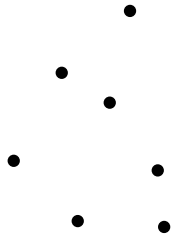
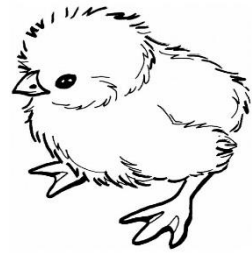
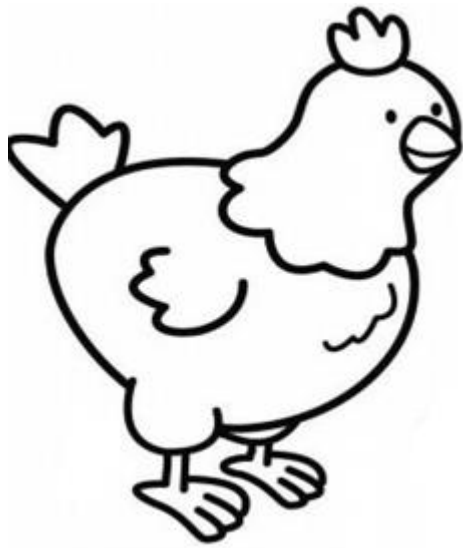
- prsty bubnujeme o podložku- prší, padají kroupy, sněhové vločky
- roztahujeme natažené prsty od sebe- kočičí fousky
- ťukáme prstem do podložky- slepice zobe zrní

Uvolňovací cviky: **kuřátko jde na procházku**

Grafomotorické cvičení- list č. 8

- Kreslíme tečky- zrní pro slepičky a kuřátka. Hrot tužky se pouze dotýká papíru.

6. LEKCE- DOLNÍ OBLOUK

Aktivita č. 9 Hodiny

Motivační říkanka s pohybem

Hodiny- H. Vévodová

Bim, bam hodiny, *ruce upažíme poníž a kýveme do stran celým tělem.*

my jsme chlouba rodiny.

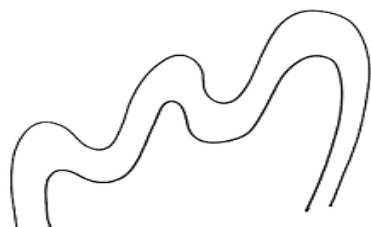
Cvičení pro aktivní uvolnění ruky:

- Kreslíme obrazce, celou paží, prstem ve vzduchu
- Taktování celou paží

Cvičení jemné motoriky

- Krčíme a natahujeme ukazováčkem- pojd' sem
- Pohyby prstů- hrajeme na flétnu

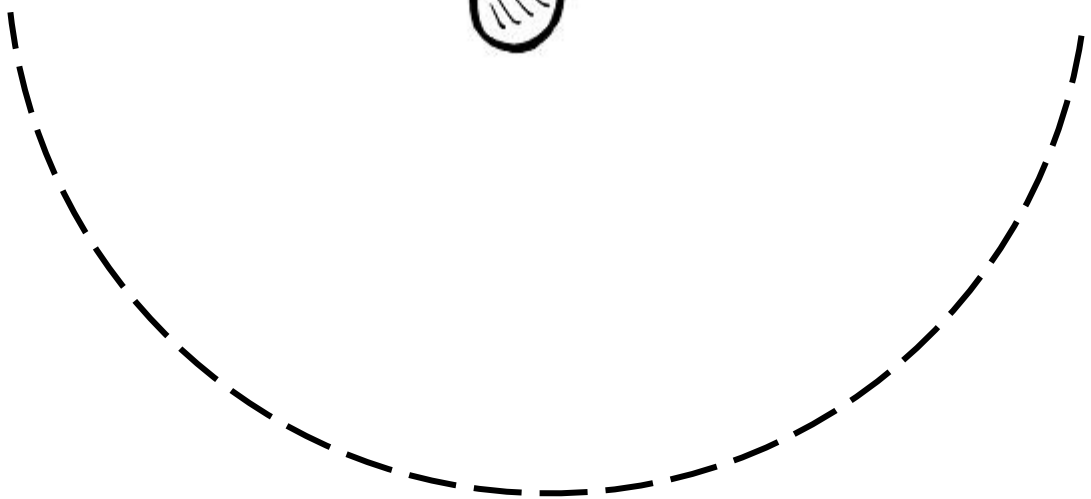
Uvolňovací cviky: **jedeme na kole**

Grafomotorické cvičení- list č. 9

Kreslíme dolní oblouk, kopírujeme kyvadlový pohyb na papíře

- Nakresli, jak se houpe kyvadlo hodin

Aktivita č. 10 ptačí hnízda

Motivační říkanka:

Hnízdo

Malý ptáček staví dům

a chlubí se sousedům.

Co všechno už nasbíral,

aby hnízdo udělal.

Pohybová aktivita - **Na vrabečky**

Čim čarára, čim, čim, čim,

co se dneska naučím.

Děti stojí na místě, poskakují a mávají křídélky jako ptáčci.

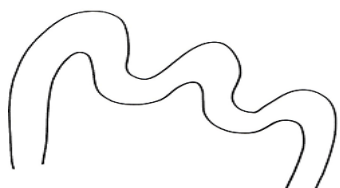
Cvičení pro aktivní uvolnění ruky

- Let ptáků, mávání křídly, vleká křídla, malá křídla
- Kroužení křídélky- ramenním kloubem, ruce položené na ramenech
- Střídávě vzpažení a upažení

Cvičení jemné motoriky

- Otáčíme ukazováčkem ze strany na stranu- šroubujeme
- Zatneme ruce v pěst. Střídávě krčíme a natahujeme prsty- kočičí drápky
- Z dlaní obou rukou vytvoříme hnízdo

Uvolňovací cvičení- **vyletěl si ptáček**

7. LEKCE- HORNÍ OBLOUK

Aktivita č. 11 Duha

Motivační říkanka

Duha

Kdy zaprší maličko, *prsty znázorňujeme, že prší*
a vysvitne sluníčko. *střídavě zavíráme a otvíráme dlaň- svítí sluníčko*
Objeví se na obloze, *velké kruhy pažemi*
barvičky co patří duze. *motání rukama- navíjení klubička*

Cvičení pro aktivní uvolnění ruky

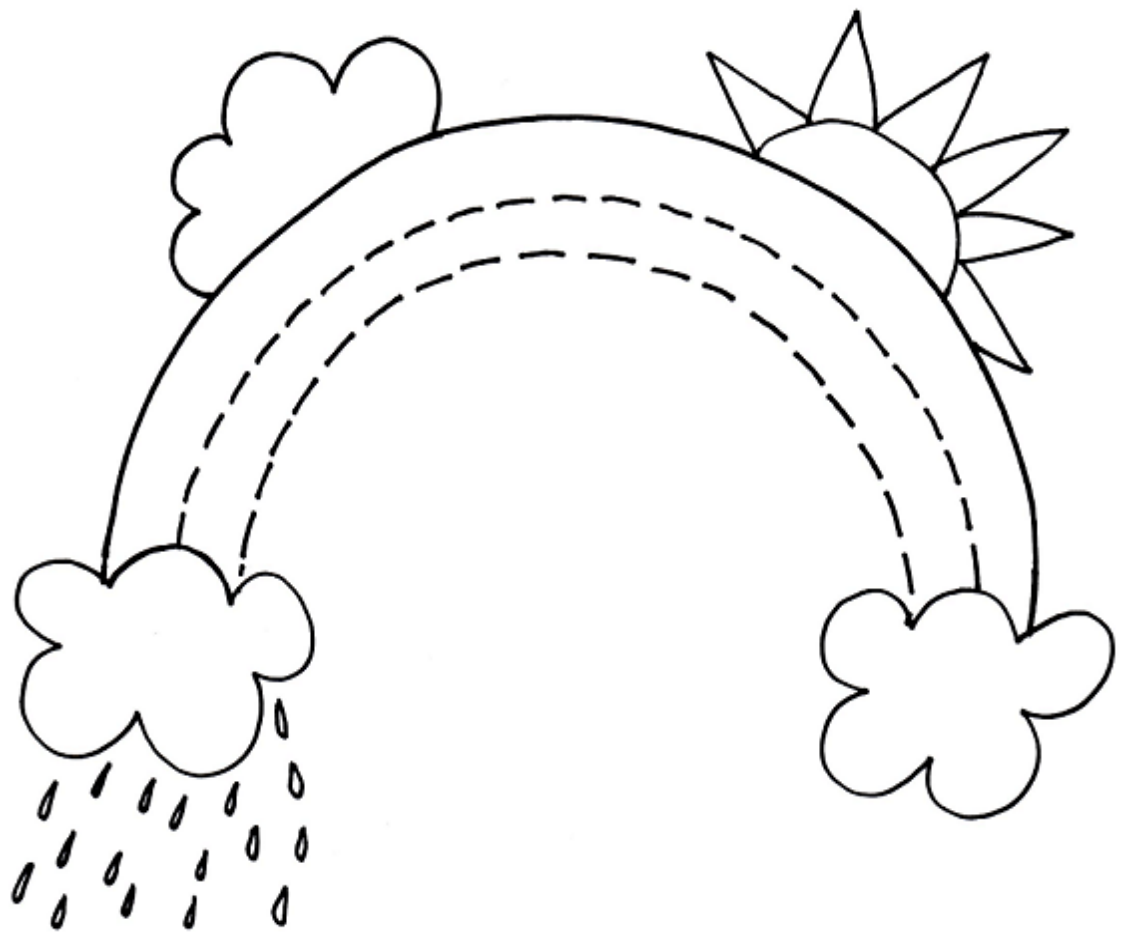
- Napodobení pohybu při setí, kosení
- Napodobení pohybu houpačky

Cvičení jemné motoriky

- Tleskání rukou, v rytmu říkanky
- Střídavě ťukneme o stůl dlaní a pěstí

Uvolňovací cvičení: **jedeme tobogánem**

Aktivita č. 12- brambory

Motivační říkanka

Kopu, kopu, brambory

Kopu, kopu, brambory,

předvádíme pohyb při kopání brambor

mám jich plné komory.

Bočné kruhy pažemi- znázornění plné komory

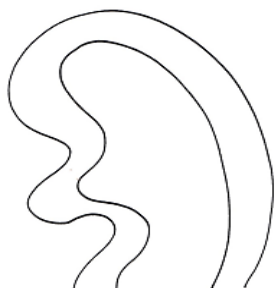
Cvičení pro aktivní uvolnění ruky

- Vzpažení obou rukou se záklonem
- Máváme na vláček- pápá

Cvičení jemné motoriky

- Dotyky dlaní nad hlavou- stříška
- Postupné překládání pěstí na sebe- stavíme pyramidu
- Zdravení palce s ostatními prstíky

Uvolňovací cvičení- **vezeme brambory do sklepa**

8. LEKCE- ŠIKMÉ ČÁRY- vedené pomocí opěrných bodů

Aktivita č. 13 Zvířátka

Motivační říkanka

Pět minut v Africe- podle J. Žáčka

Čáry, máry ententýky, **napodobujeme pohyb při čarování**

poletíme do Afriky.

Přidržte si čepice,

hop a už jsme v Africe. **ruce v bok a skok vpřed**

Lvi a lvice pod palmami, **ruce předpažené, znázorňují lví tlamu,**

hrozitánsky špulí tlamy. **střídavě otvíráme a zavíráme lví tlamu.**

Sloni troubí na choboty, **uděláme sloní chobot**

od pondělka do soboty.

Žirafa jen mhouří víčka, **ruce natáhneme nad hlavu a střídavě krčíme**

šťouchá hlavou do sluníčka. **a natahujeme ruce**

Cvičení pro aktivní uvolnění ruky

- Ruce předpažíme a střídavě upažíme
- Kreslíme velká kola- ve vzduchu, prstem, celou rukou, oběma rukama

Cvičení jemné motoriky

- Vytváříme pomocí prstů různá zvířátka

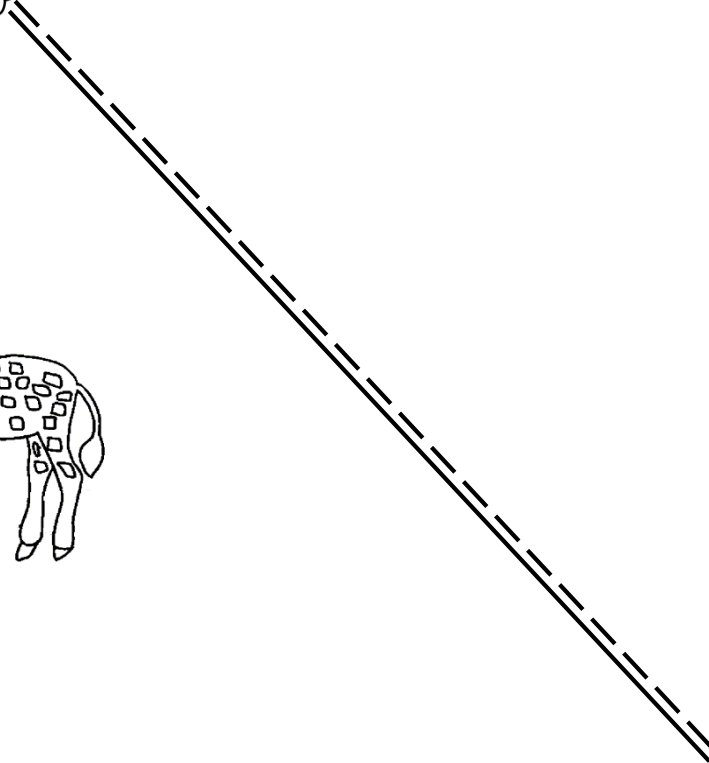
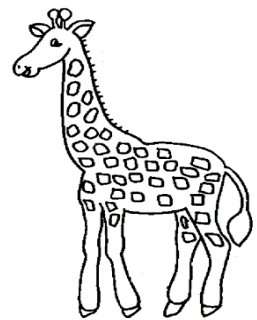
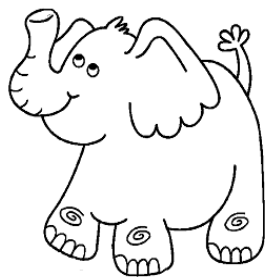
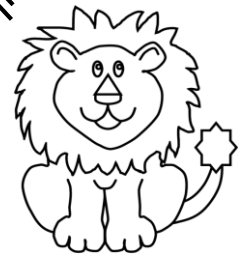
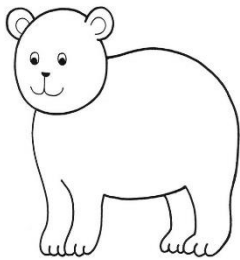
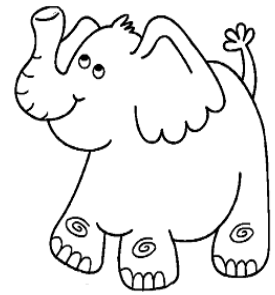
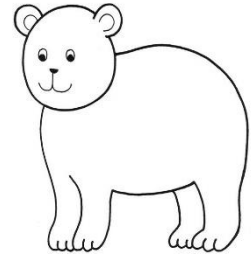
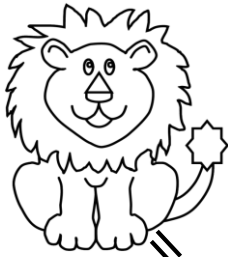
Uvolňovací cviky- **letíme do Afriky**

Grafomotorické cvičení- list č. 13

Šikmé čáry vedeme pomocí opěrných bodů- obrázků.

- Spoj čárou stejná zvířátka

9. LEKCE- SPIRÁLA

Aktivita č. 14 baletka

Motivační říkanka

Pirueta

Káťa v letu, *otáčíme se kolem své osy, ruce rozpažené*
tančí pěknou piruetu. "

Cvičení pro aktivní uvolnění ruky

- Kreslíme svislé čáry- prstem ve vzduchu
- Kreslíme kola, malá, velká- prstem ve vzduchu

Cvičení jemné motoriky

- Hnětení míčku mezi dlaněmi nahuru, dolů, krouživý pohyb, paže pokrčené, napnuté
- Otevřít, zavřít dlaň, vějířek z prstů

Uvolňovací cvičení- **jedeme z kopce**

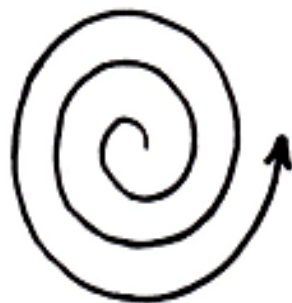
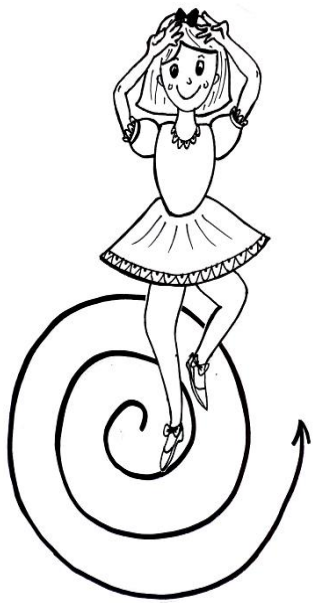

Grafomotorické cvičení- list č. 14,

Při kreslení spirály dodržujeme vzdálenost mezi čarami, ty se nedotýkají předchozí linie, postupně se zvětšují. Do pohybu zapojíme ramenní i zápěstní kloub.

- Nakresli, jak tančí baletka piruetu

10. LEKCE- ŠIKMÉ ČÁRY VEDENÉ OD STŘEDU VEN

Aktivita č. 15 Sluníčko

Motivační říkanka

Sluníčko- Z. Pospíšilová

Brzy ráno slunko vstane, ***dřep, postupně si stoupáme a protahujeme se***
hledí ať je učesané. ***pěstičkami si jako mneme oči***
Hřebínkem vždy pročísne si, ***češeme si vlásky***
paprsky i zlaté vlasy. ***Ruce jsou rozpažené, střídavě otvíráme a zavíráme dlaň***

Cvičení pro aktivní uvolnění ruky

- Kroužíme ramenem, levým, pravým, oběma
- Napodobujeme pohyb při hoblování
-

Cvičení jemné motoriky

- Hněteme plastelínu. Vnímáme vlastnosti hmoty
- Modelujeme kouli, válec

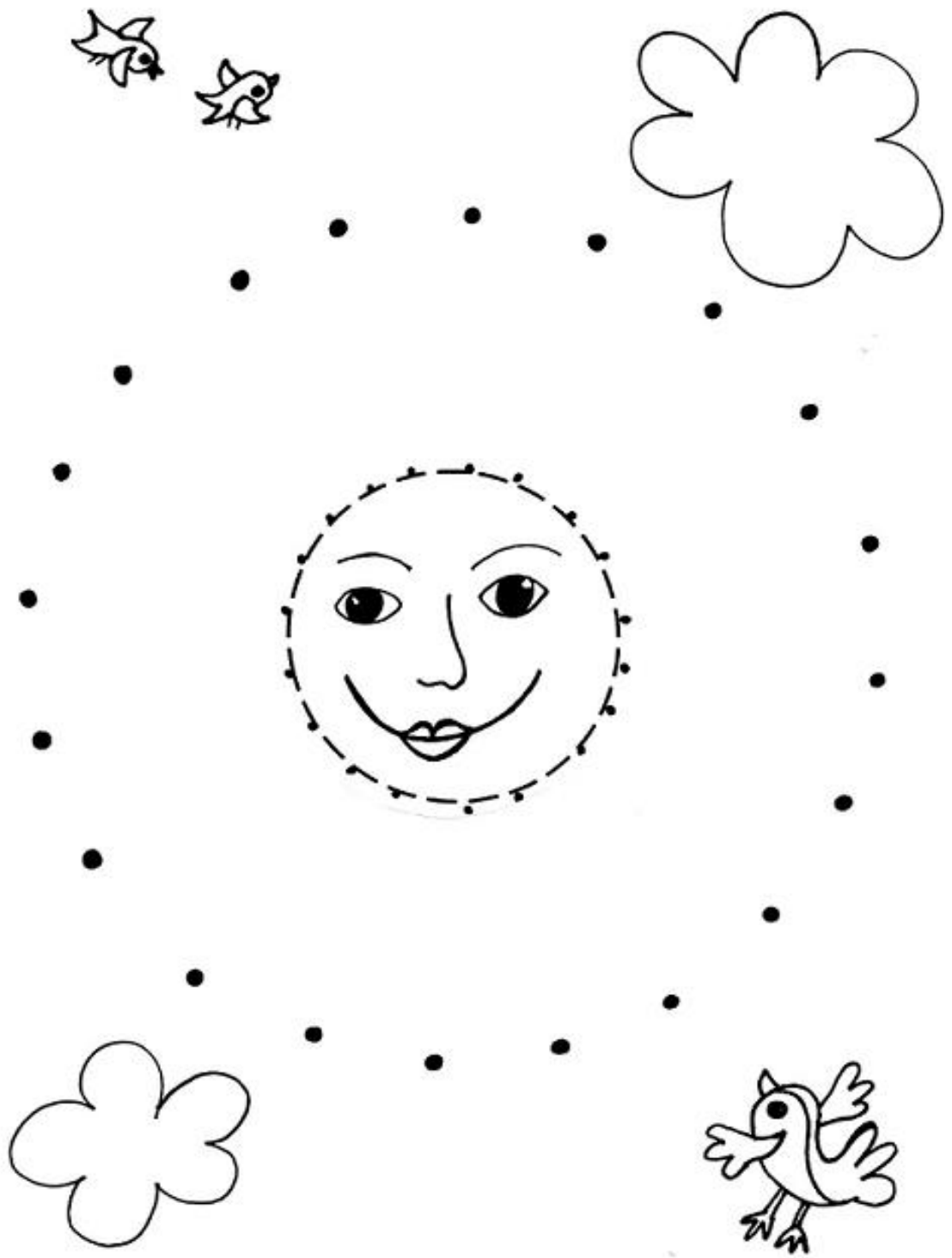
Uvolňovací cvičení- jedeme po tobogánu

Grafomotorické cvičení

List č. 15

Čáru vedeme od středu kruhu ven k vnějšímu okraji.

11. LEKCE- VLNOVKA

Aktivita č. 16 Vlnky

Motivační říkanka

Lodka

Pluje loďka do dále, *střídavě levou a pravou rukou děláme vlnky*

vítr plachty pohání. *běháme po herně, ruce rozpažené*

Vlnky loďkou houpají, *stojíme na místě a kolíbeme se ze strany na stranu*

k cíli brzy doplují. *opakujeme první cvik*

Cvičení pro aktivní uvolnění ruky

- Plavání- prsa, kraul
- Pohyb hodinového kyvadla- pokrčenou paží

Cvičení jemné motoriky

- Ruce před tělem. Postupně spojíme malíčky, prsteníčky, ukazováčky, palce, a zase oddalujeme
- Bubnujeme prsty o desku. Bubnujeme, silně, slabě.

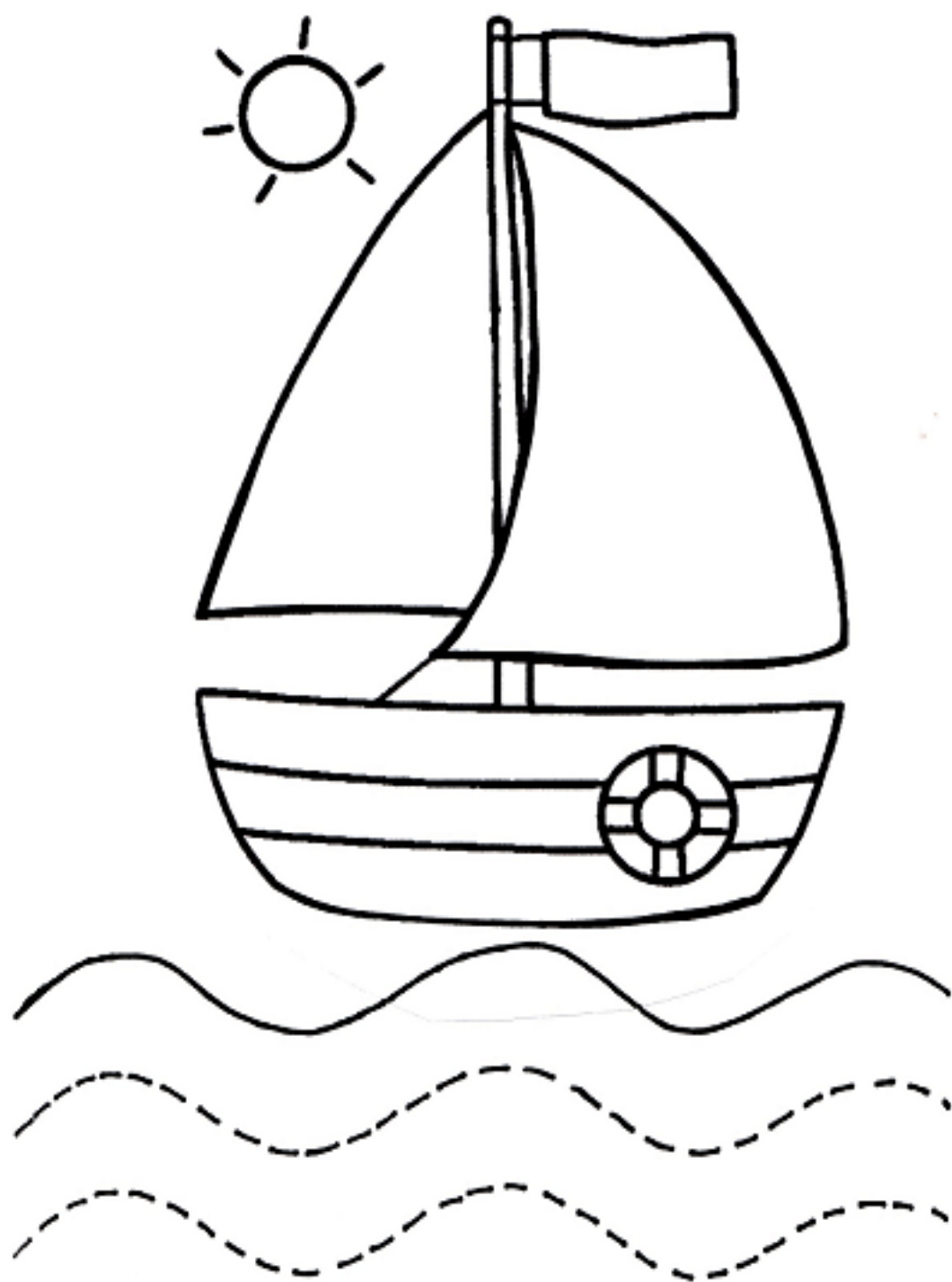
Uvolňovací cviky- **jedeme loďkou na výlet**

Grafomotorické cviky- **List č. 16.**

Vlnovku kreslíme zleva doprava, zpočátku mohou být oblouky stejně velké, poté kreslíme vlnovku, kde jsou vlny stejně velké.

- Dokresli vlnky na moři

12. LEKCE- ŠIKMÉ ČÁRY

Aktivita č. 17. Prší

Motivační říkanka

Prší, prší

Prší, prší, kapy kap, *kmitáme prsty z vrchu dolů, znázorňujeme déšť*
voda cáká, cáky cák. *poskoky snožmo na místě, tleskáme v rytmu slabik*

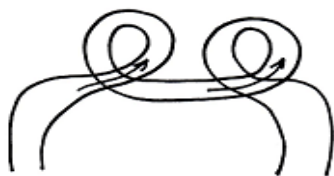
Cvičení pro aktivní uvolnění ruky

- Jedna ruka vzpažená, druhá upažená, děláme dvojkmity a střídáme ruce
- Máváme zápěstím, loktem, celou paží

Cvičení jemné motoriky

- Zdravení prstíků, postupné dotyky palce s ostatními prsty
- Pohyby prstů- hrajeme na klavír, píšeme na počítači

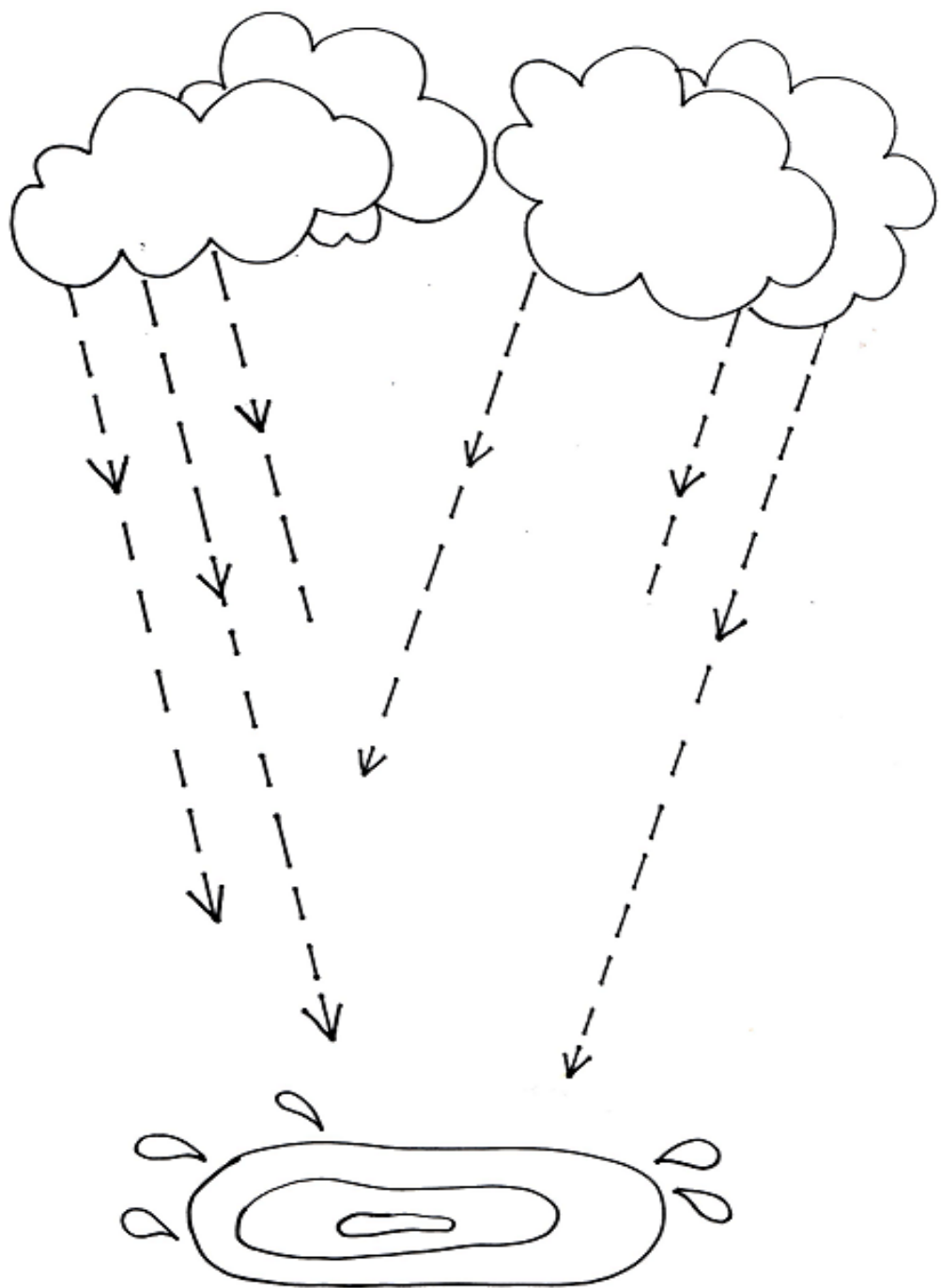
Uvolňovací cvičení- **letíme letadlem**

Grafomotorické cvičení- **list č. 17**

Kreslíme šikmou čáru, z vrchu dolů, dodržujeme požadovaný směr

- Nakresli provazce deště

13. LEKCE- ELIPSA

Aktivita č 18. Vajíčka

Motivační říkanka

Vajíčka

Kropenatá slepička,

snáší bílá vajíčka.

Pohybová hra- **Slepička a vajíčka**

Děti běhají po prostoru herny, v které jsou rozmístěné pěnové míčky- vajíčka. Učitelka vyťukává rytmus na bubínek. Na slova „ DOMŮ ” vezme každé dítě jedno vajíčko- míček, utvoří kruh a poskakují na místě.

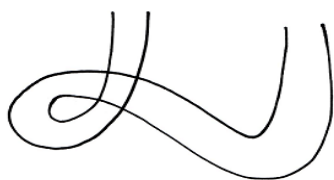
Cvičení pro aktivní uvolnění ruky

- Napodobujeme pohyb při praní
- Napodobujeme pohyb při setí

Cvičení jemné motoriky

- Děláme z prstů různé tvary- kruh, obdélník....
- Spojíme palec s ukazováčkem a zase oddalujeme- kočičí fousky

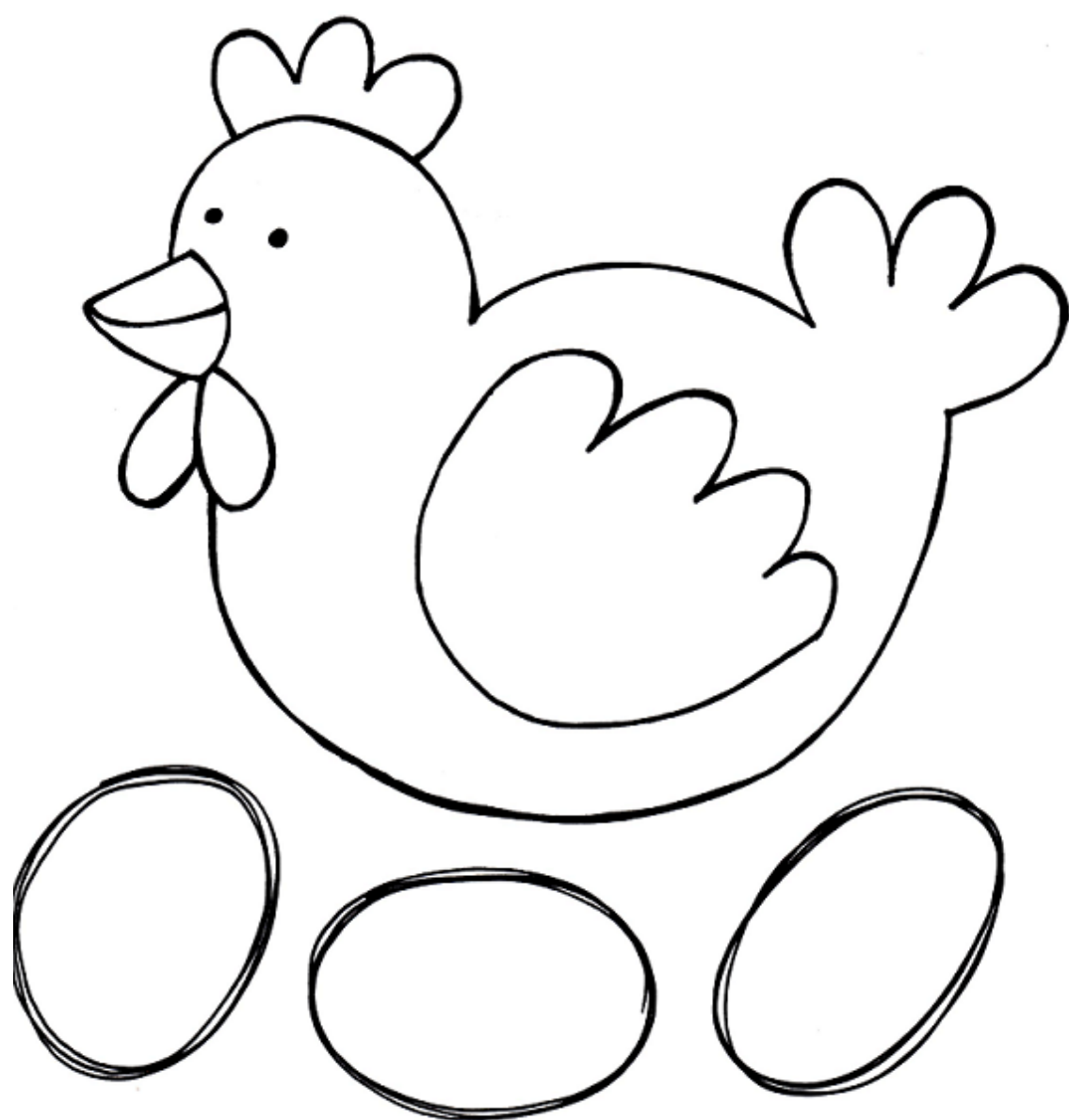
Uvolňovací cvičení- **jedeme na koloběžce**

Grafomotorické cvičení- **list č. 18**

Kreslení elipsy vychází z přirozeného pohybu zápěstí.

- Nakresli vajíčka, která snesla slepička

14. LEKCE- ZUBY (ostré obraty)

Aktivita č. 19 Pila

Motivační říkanka

Polínka- lidová

Řežu dříví na polínka,

napodobujeme pohyb při řezání dříví

skládáme je pod kamínka.

běh na místě

Řežu, řežu polena,

opakujeme první cvik

až mě bolí ramena.

zvedáme ramena

Cvičení pro aktivní uvolnění ruky

- Navíjení klubka pravou, levou rukou
- Znázorňujeme let ptáků

Cvičení jemné motoriky

- Každým prstem několikrát ťukneme, tam i zpět
- Mnutí (mytí rukou)
- Solíme- vytvoříme špětku

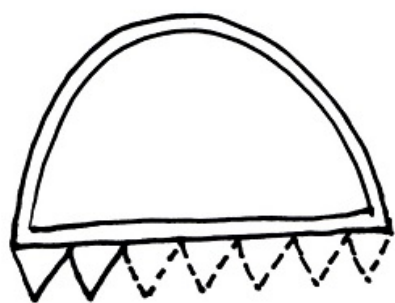
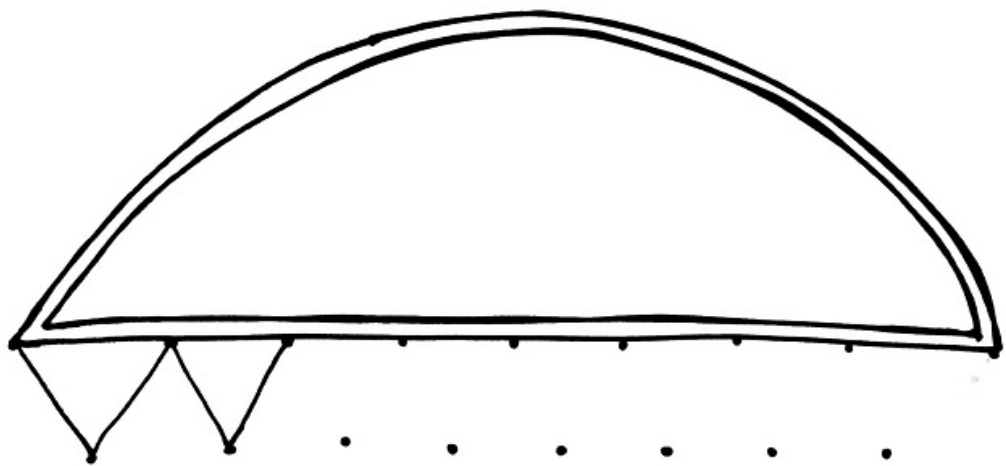
Uvolňovací cvičení- **letíme letadlem**

Grafomotorické cvičení- **list č. 19**

Při kreslení zubů vycházíme ze zvládnutí šikmých čar a změny směru ve vedení čáry.

- Dokresli zuby na pile

15. LEKCE- SPOJENÉ OBLOUKY- HORNÍ OBLOUK

Aktivita č. 20 Skoky

Motivační říkanka

Žába skáče po blátě,

koupíme ji na gatě,

na jaké, na jaké,

na zelené strakaté.

Skáčeme žabáky, v rytmu říkanky, doprovazené hrou na bubínek

Cvičení pro aktivní uvolnění ruky

- Taktování celou paží
- Střídavé mávání paží s dotykem stehů

Cvičení jemné motoriky

- Třídíme korálky- podle barev, tvarů

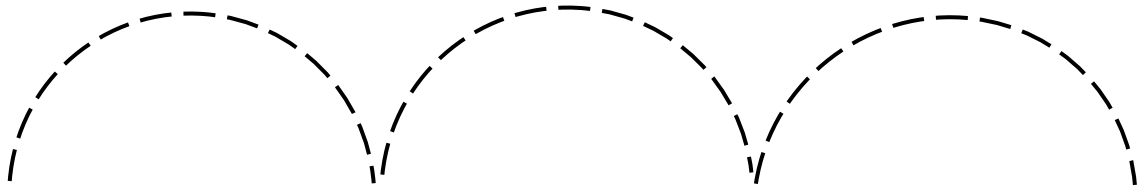
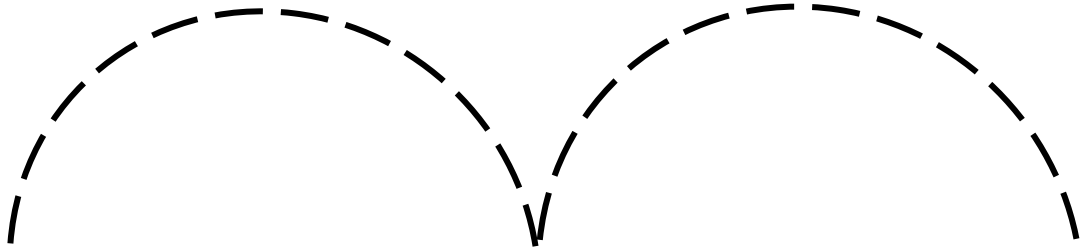
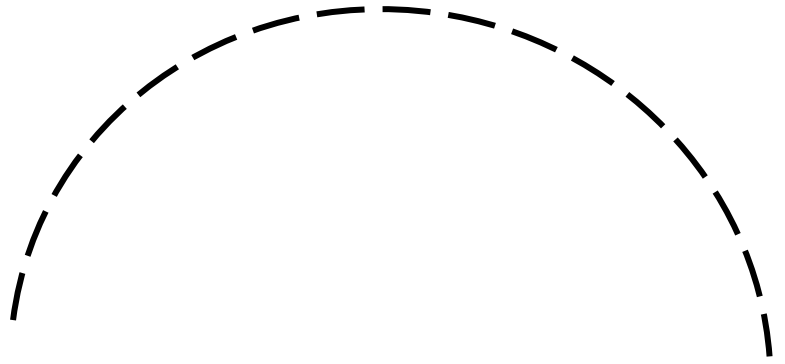
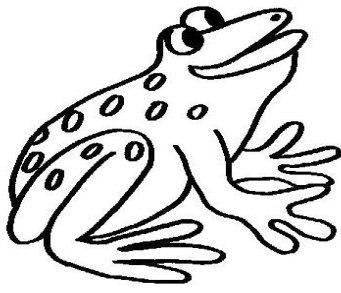
Uvolňovací cvičení- **kličkujeme zatáčkami**

Grafomotorické cvičení- list č. 20

Kreslíme spojené oblouky. Důležitější je při tom zvládnutí změny směru

- Nakresli, jak skáče žabka

16. LEKCE- SPOJENÉ OBLOUKY- DOLNÍ OBLOUK

Aktivita č. 21

Motivační říkanka

Rybka

Plave rybka po rybníčku,
nemá žádnou pokladničku.

Kam penízky ukládá?

na břicho a na záda.

Pohybová hra –**Rybičky, rybičky, rybáři jedou**

Herna rozdělena na dvě strany. Jedno dítě představuje rybáře, ostatní děti jsou rybky. Úkolem rybáře je pochytat do své sítě, co nejvíce rybek. Děti, které rybář chytí , mu po té pomáhají v lovu ostatních rybek.

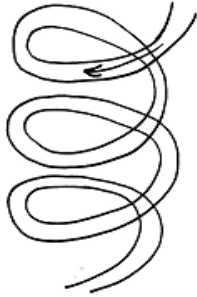
Cvičení pro aktivní uvolnění ruky

- Kreslíme ve vzduchu různé obrazce
- Máváme- celou paží, loktem, zápěstím

Cvičení jemné motoriky

- Postupné vysouvání prstů z pěsti na podložce
- Spojíme stejné prsty obou rukou- hvězda

Uvolňovací cvičení- **jedeme na tobogánu**

Grafomotorické cvičení- **list č. 21**

- nakresli rybičky vlnky do rybníčku

17. LEKCE- HORNÍ SMYČKY, DOLNÍ SMYČKY

Aktivita č. 22,23

Motivační říkanka

Letadlo

Letí, letí letadlo, ***ruce rozpažíme, kmitáme a chodíme v kruhu***

pozor, aby nespadlo. ***ruce zvedáme nad hlavu a vždy nad hlavou tleskneme***

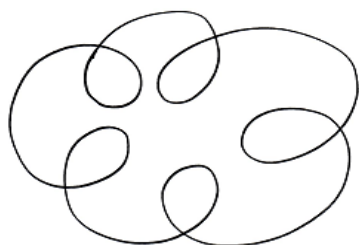
Cvičení pro aktivní uvolnění ruky

- Znázorňujeme plohyb při „máchání,, prádla
- Čelné kruhy pažemi- větrný mlýn

Cvičení jemné motoriky

- Tleskáme, pleskáme, v rytmu motivační říkanky
- Krčíme ukazováčkem- pojd' sem

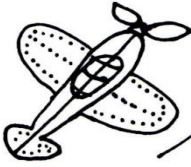
Uvolňovací cvičení- letíme letadlem

Grafomotorické cvičení

List č. 22, 23

- Nakresli smyčky, které vytáčí letadlo při svém letu

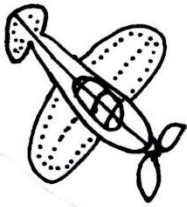
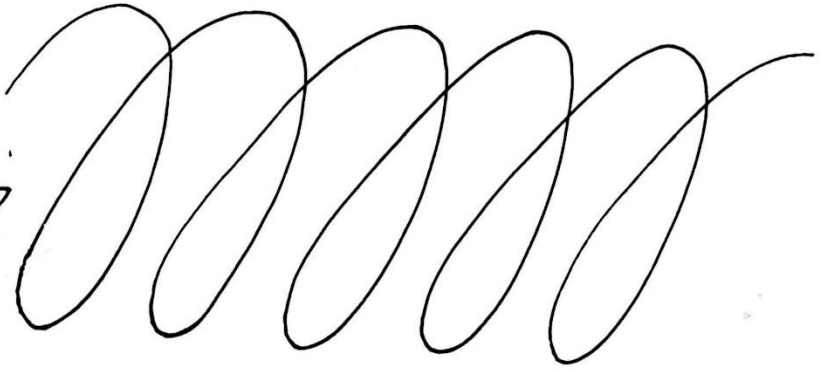
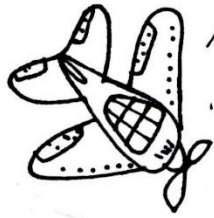
llllll

llllll

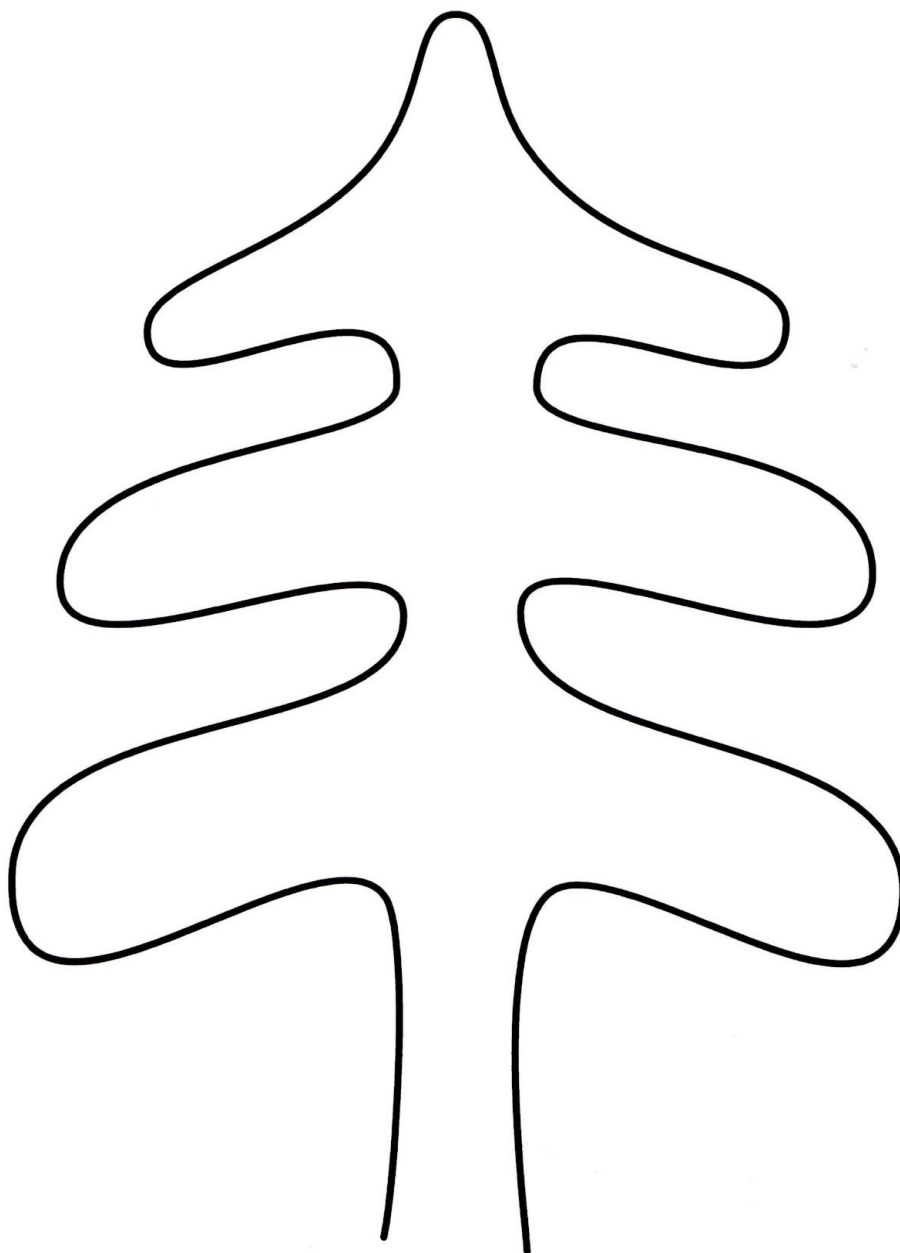
llll

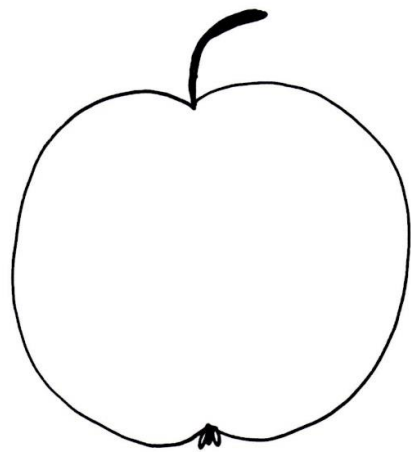
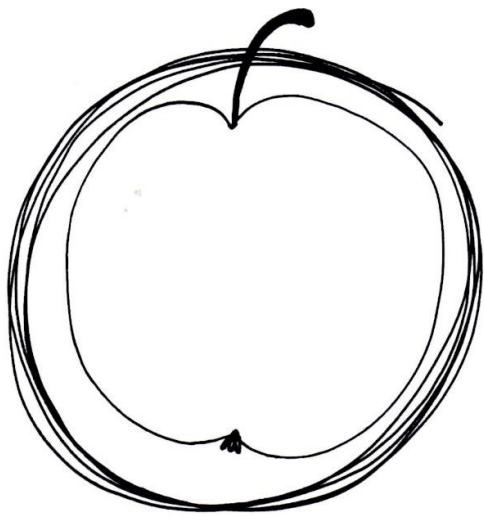
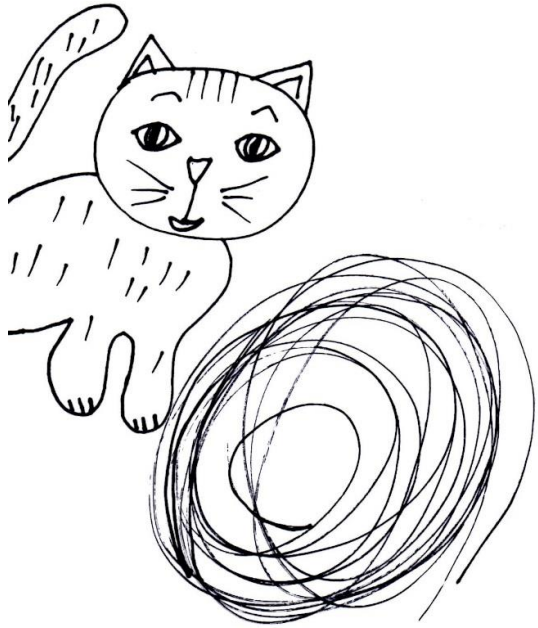
ll

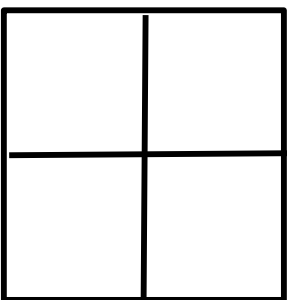
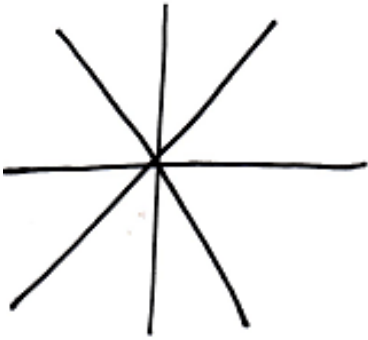
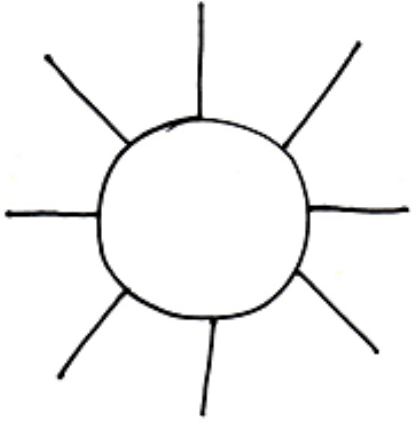

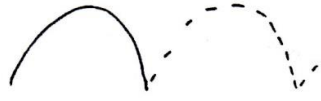
PŘÍLOHA Č. 2:

Pracovní listy úvodní a konečné šetření

PŘÍLOHA Č. 3:

Ukázky z lekcí stimulačního programu pro rozvoj grafomotoriky

Obr. č. 1: Jednotažná cvičení – prováděná prstem

Obr. č. 2: Cvičení grafických prvků na velký formát papíru

Obr. č. 3: Cvičení grafických prvků- fixy s vratným hrotem

Obr. č. 3: Jednotažná cvičení: těžší úroveň

Obr. č. 5: Uvolňovací cvičení, dráhy, trojhranné fixy

Obr. č. 6: Pracovní list- procvičování nového grafického prvku, využití ergonomické tužky

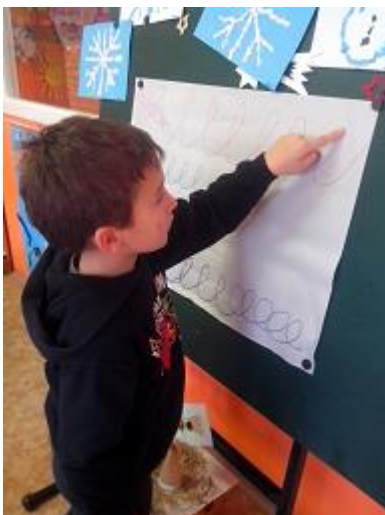
Obr. č. 7: Výsledek jednotažných cvičení: kolektivní práce

Obr. č. 8 : Uvolňovací cvičení, dráhy, lehká úroveň

Obr. č. 9: Seznámení s novým grafickým prvkem,
cvičení prstem

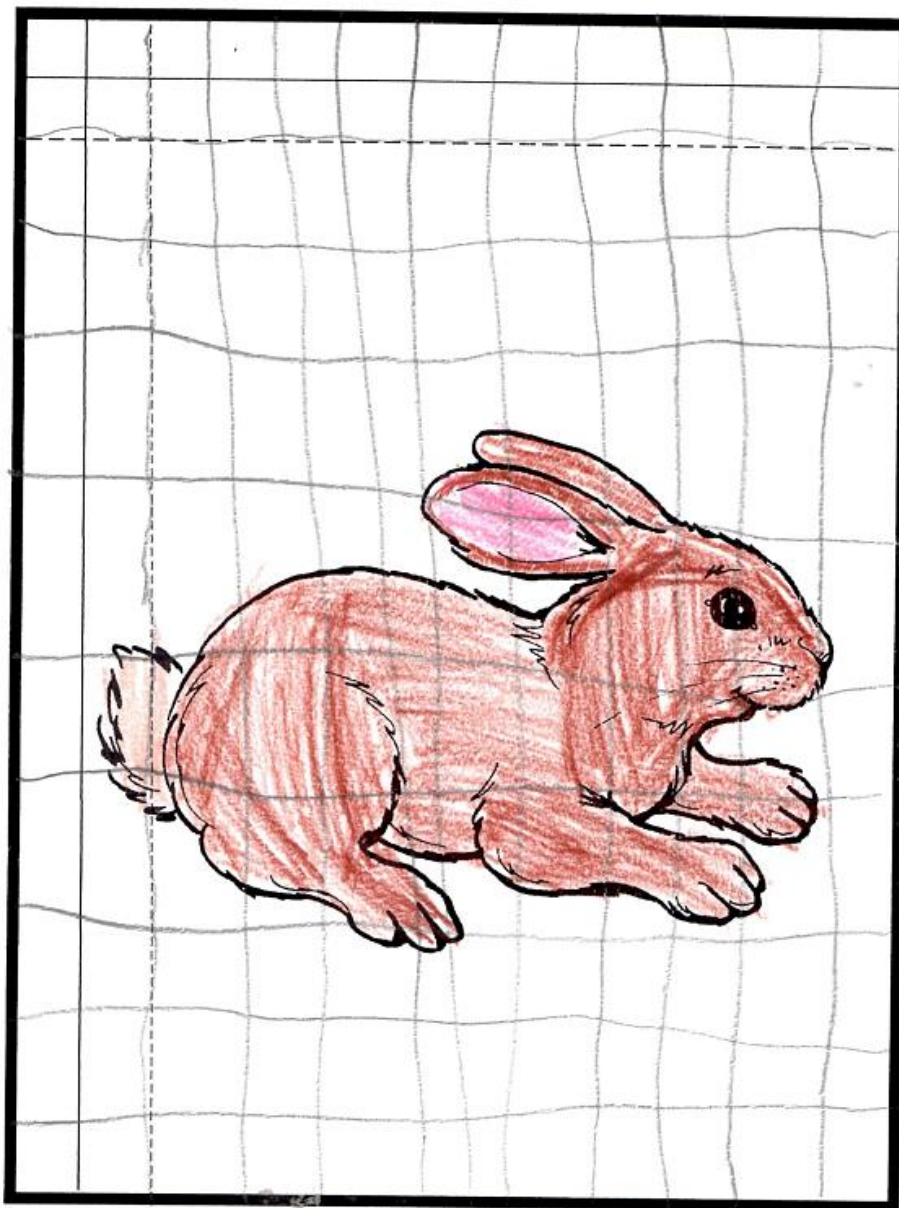
Obr. č. 10: Cvičení nového grafického prvku, velký formát papíru

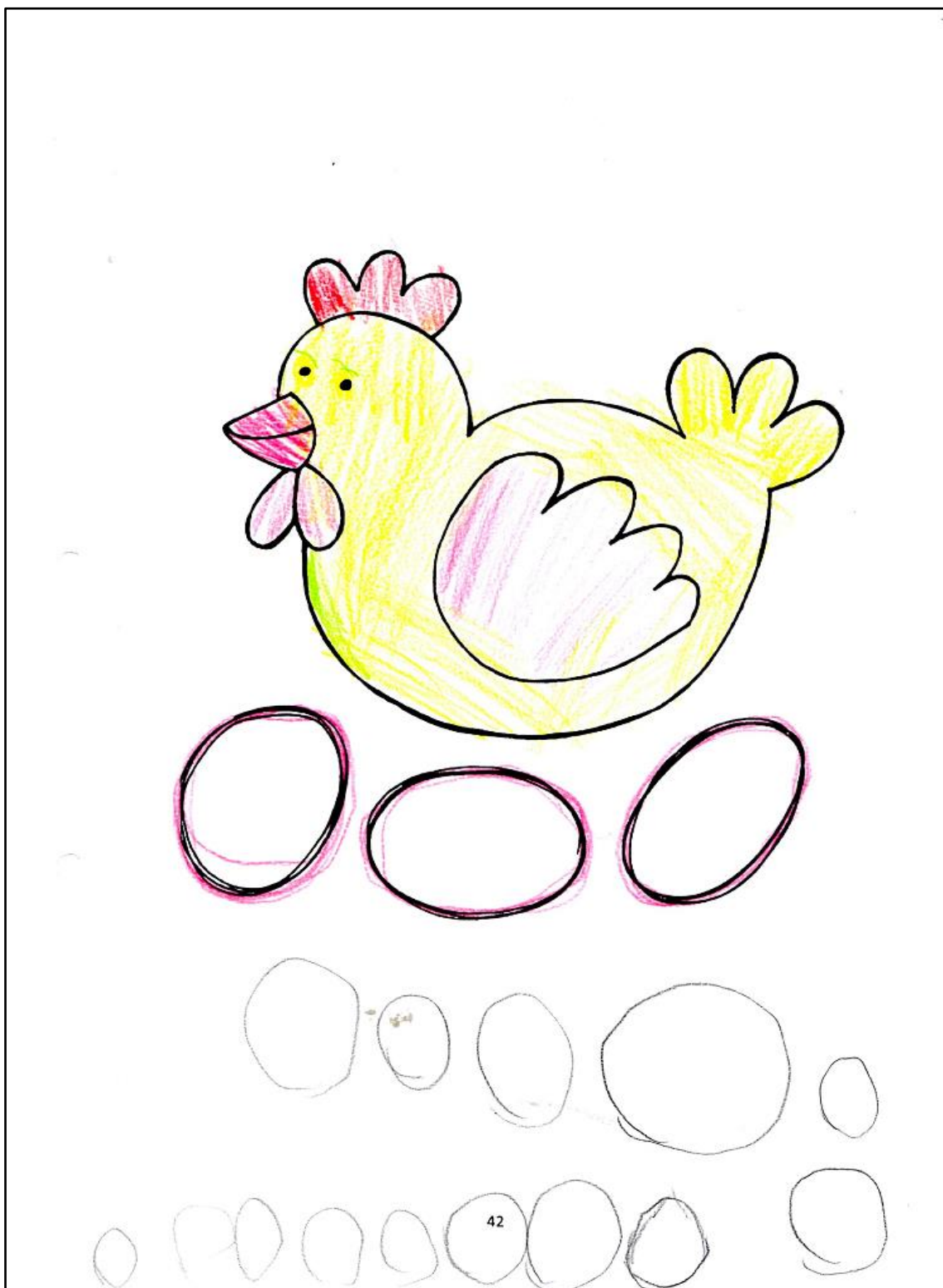
PŘÍLOHA Č. 4:

Ukázky z portfolia dětí z experimentální skupiny

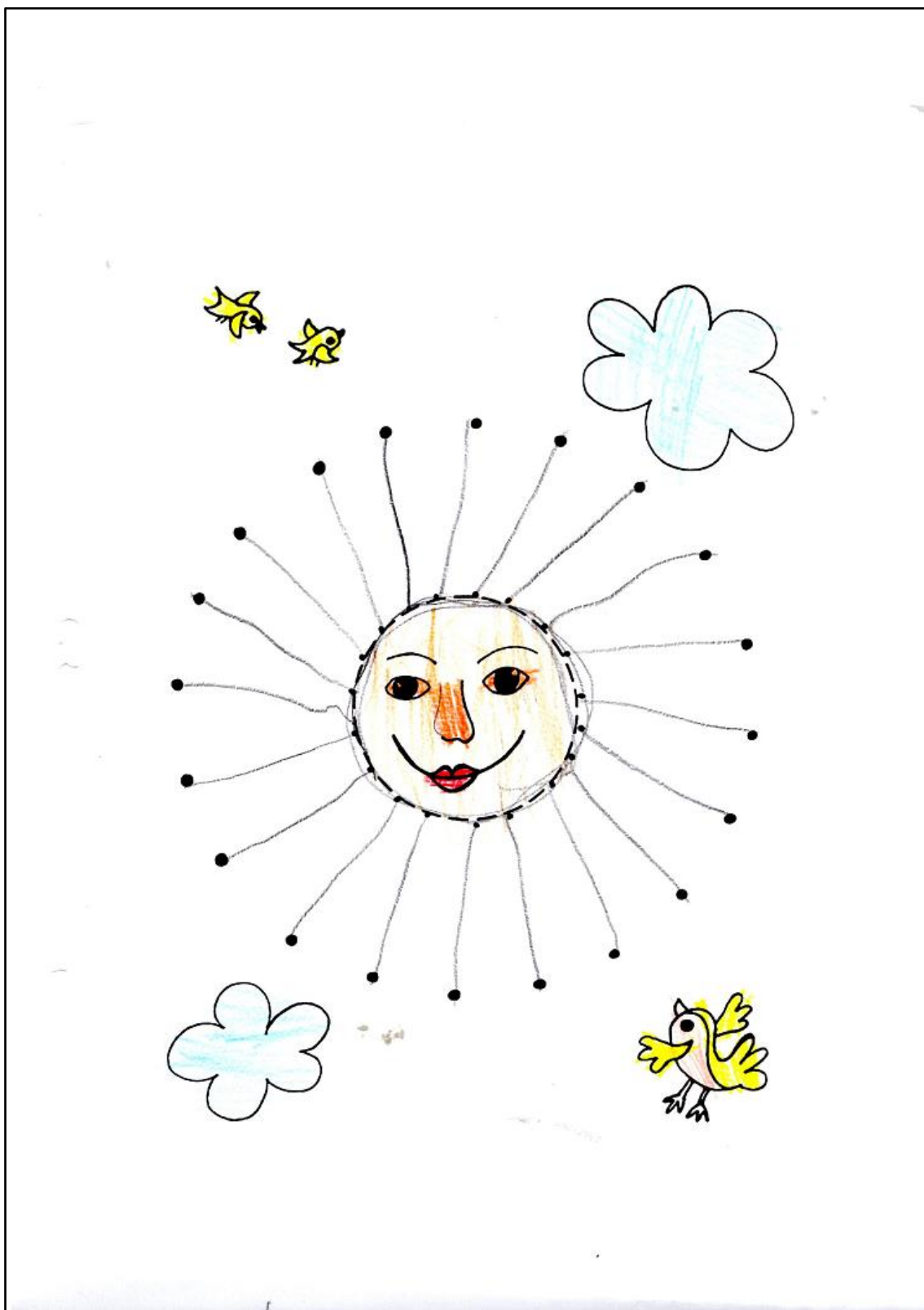
Obr. č. 11: Ukázka z portfolia Maxíka, svislé a vodorovné čáry

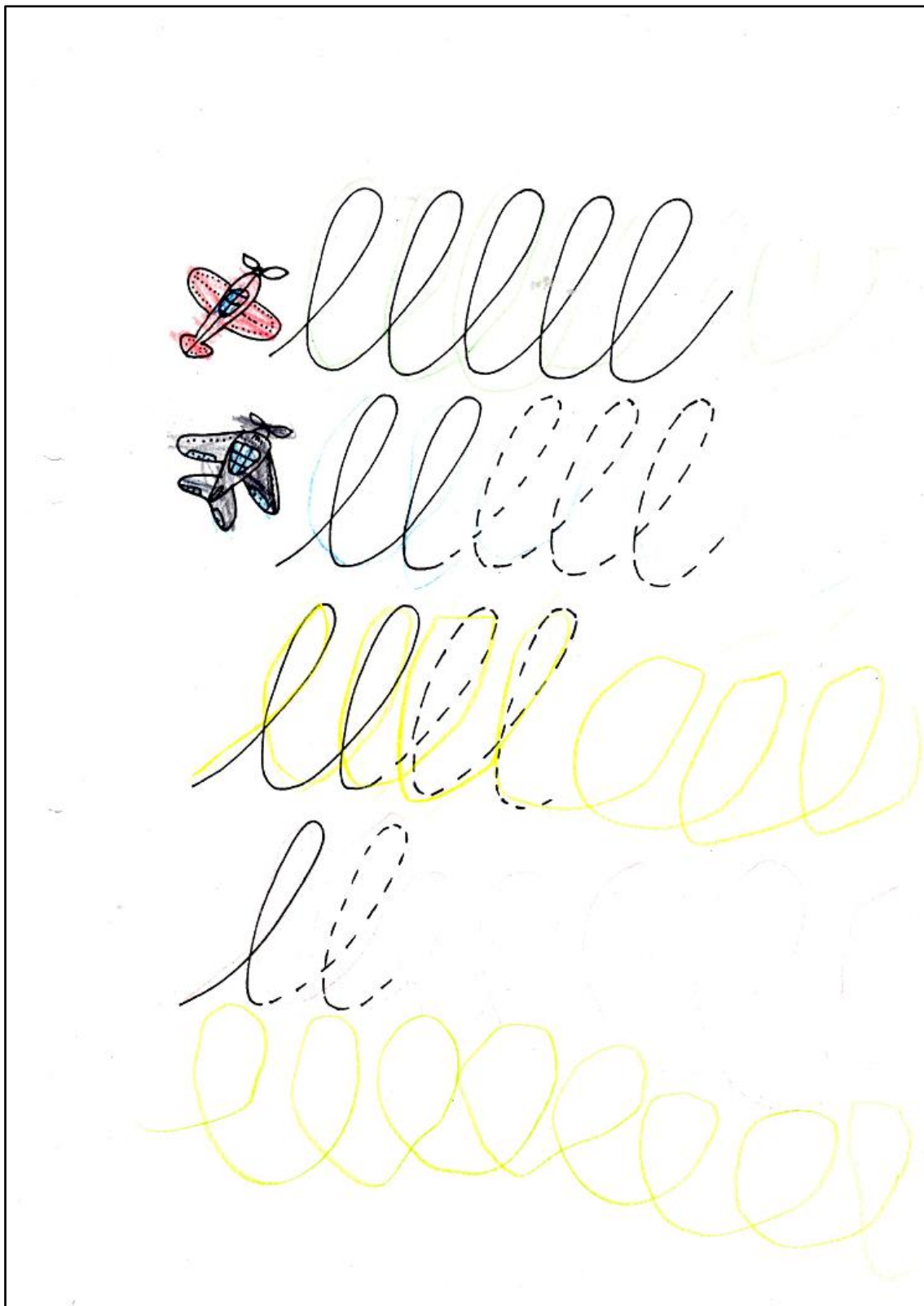
Obr. č. 12: Ukázka z portfolia Natálky, ovál

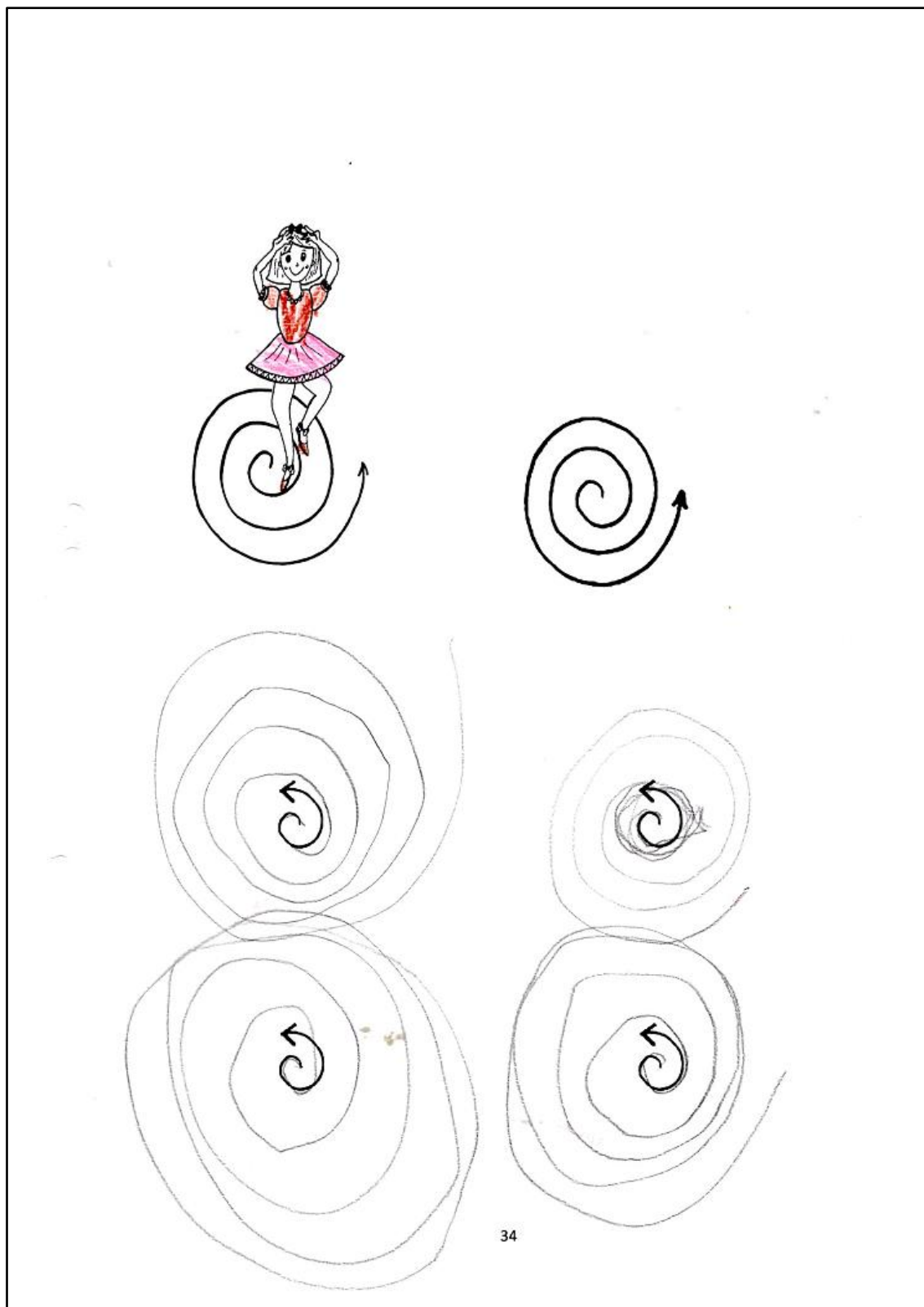
Obr. č. 13: Ukázka z portfolia Tadeáše, směrové čáry

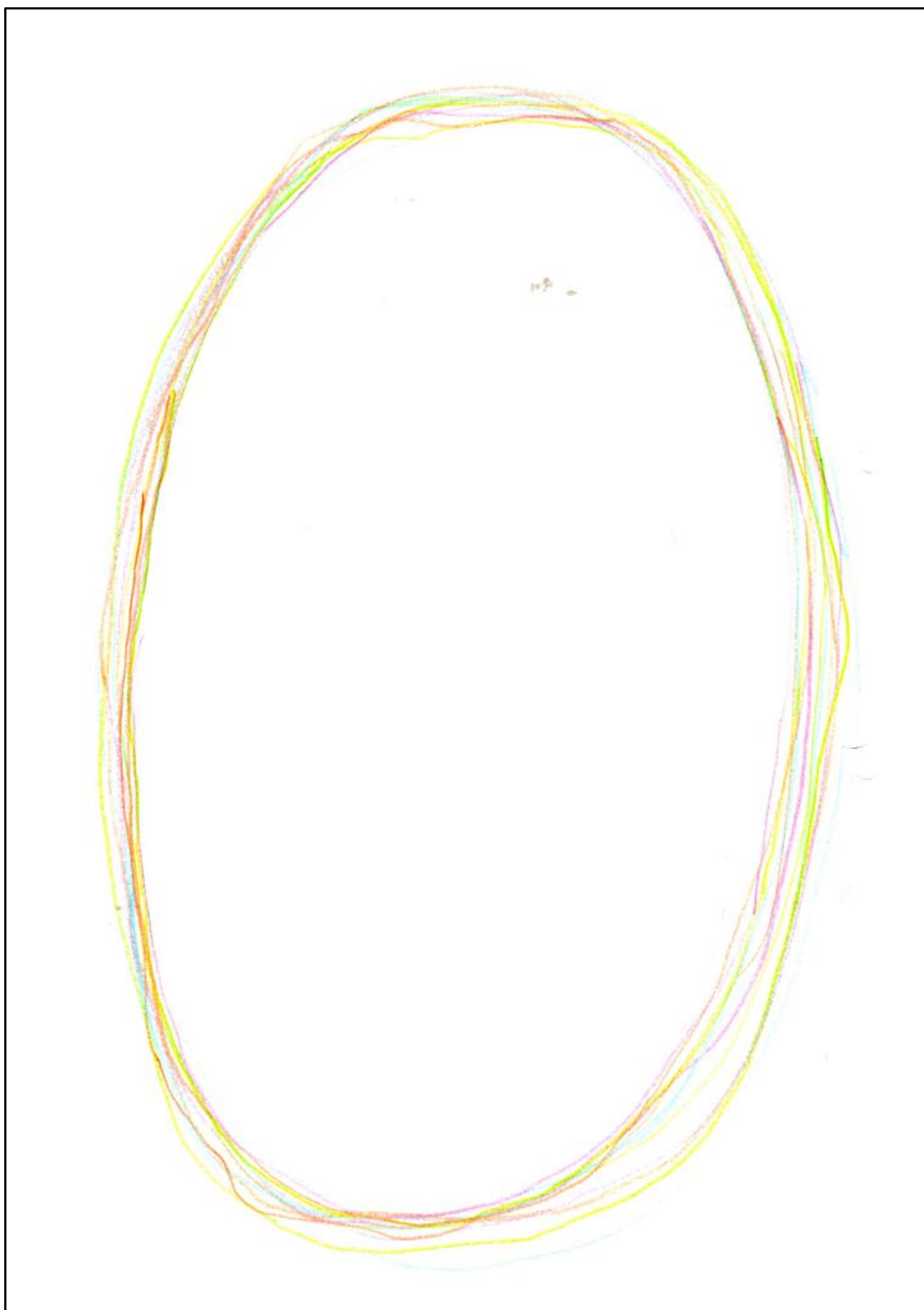
Obr. č. 14: Ukázka z portfolia Martínka, horní smyčky

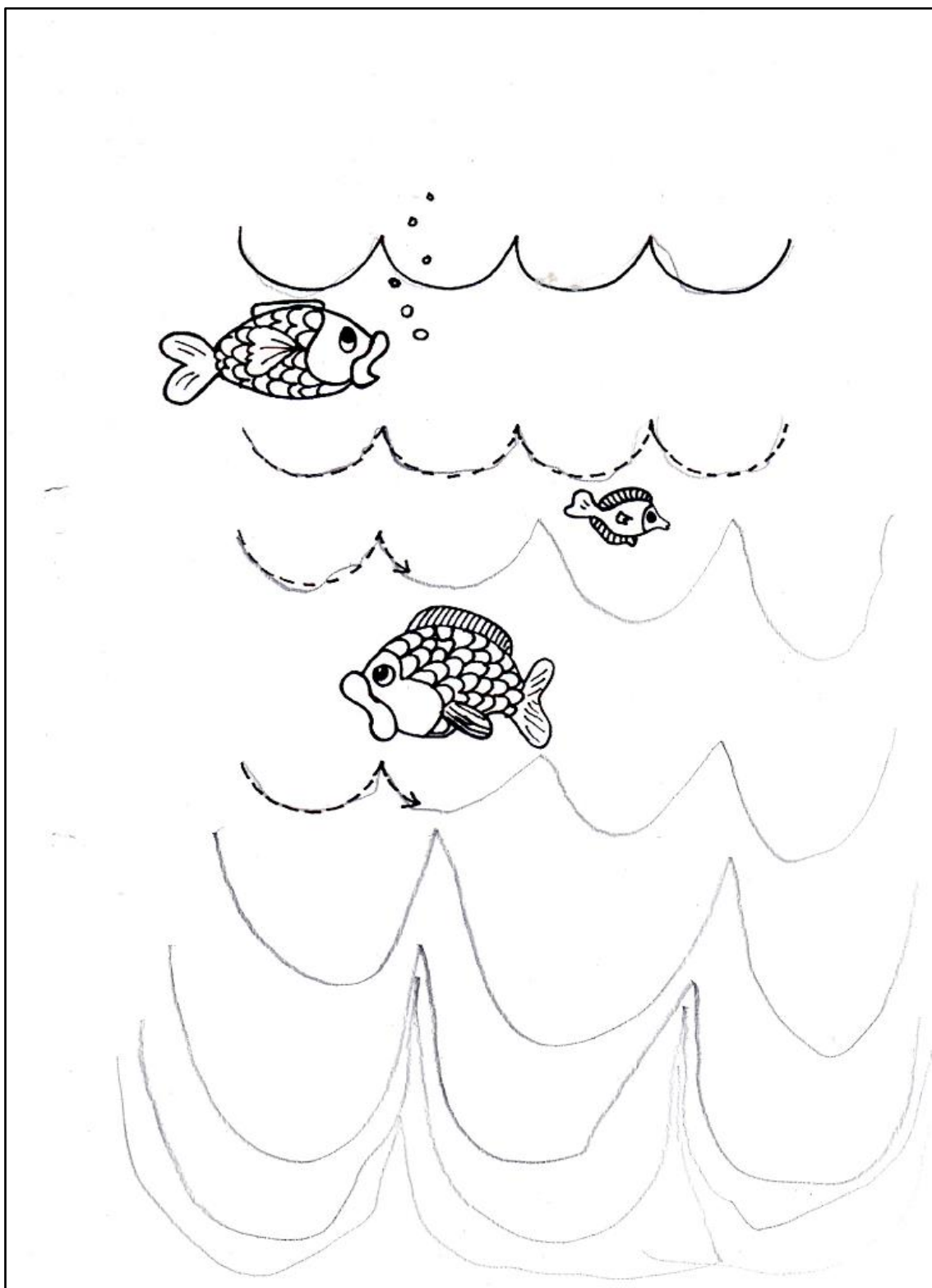
Obr. č. 15: Ukázka z portfolia Natálky, spirály

Obr. č. 16: Ukázka z portfolia Maxíka, trénování oválu, uvolňovací cvičení

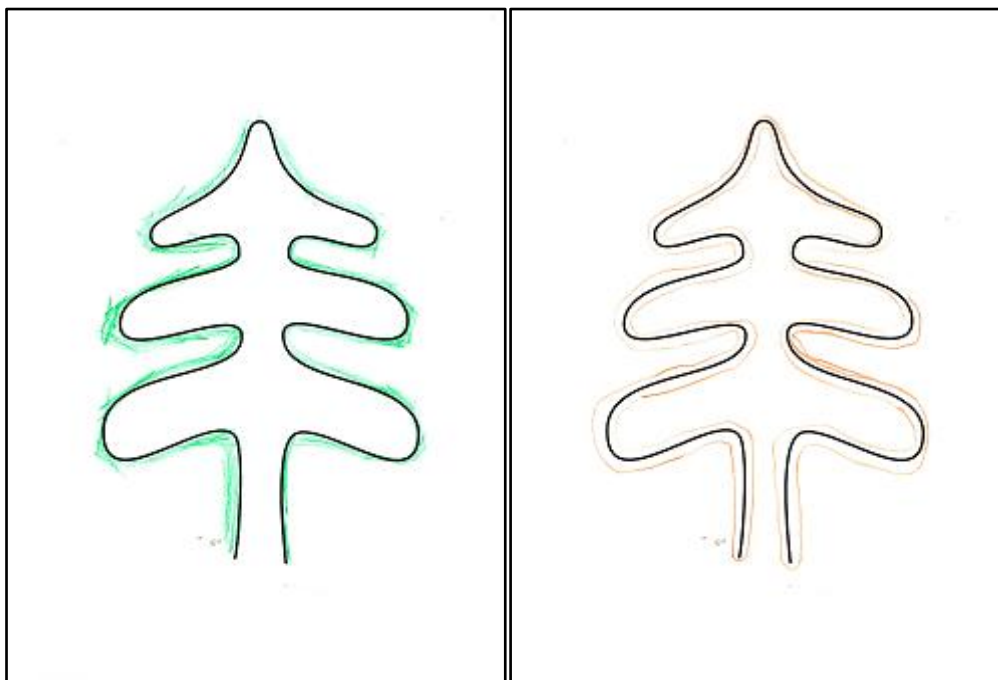
Obr. č. 17: Ukázka z portfolia Tadeáše, spojené spodní oblouky

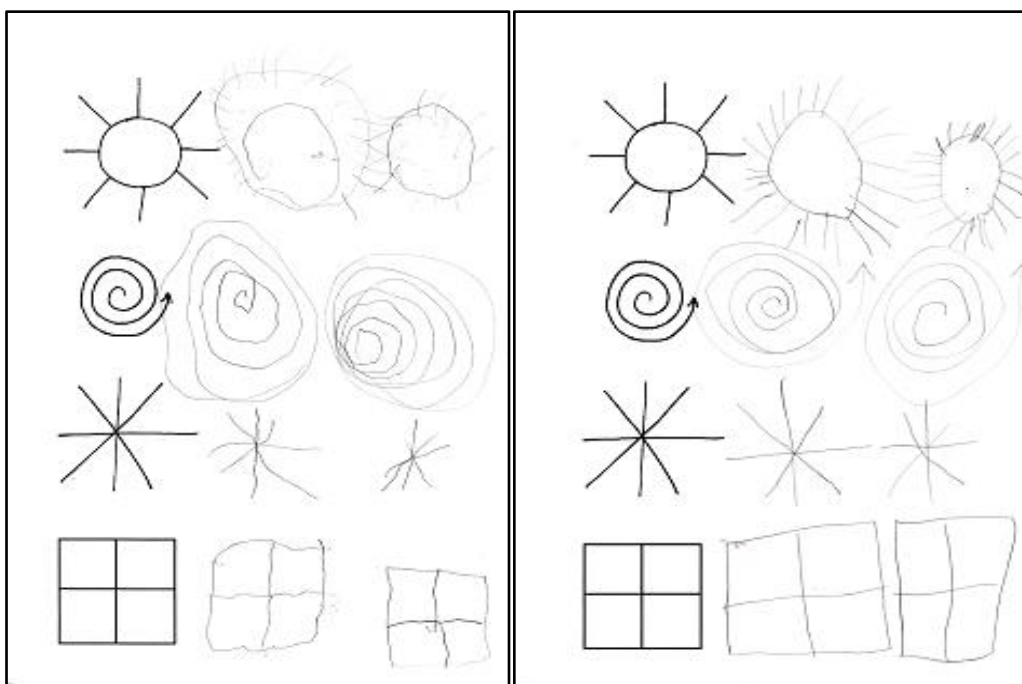
PŘÍLOHA Č. 5:

Pracovní listy, úvodní a konečné šetření, ukázka pokroku v oblasti rozvoje grafomotoriky dětí z experimentální skupiny

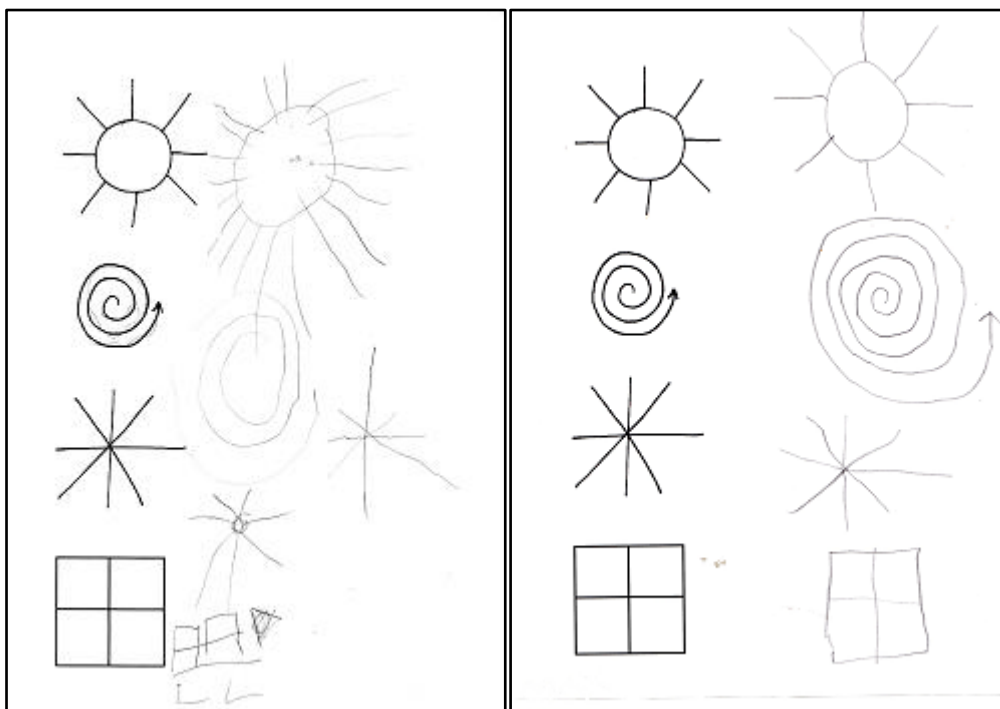
Obr. č. 18: Úroveň vizuomotoriky před a po skončení tréninku, ukázka pokroku u Martínka

Obr. č. 19: Ukázka zvládnání konkrétních graf. prvků, před a po skončení tréninku, ukázka pokroku u Tadeáše

Obr. č. 20: Ukázka zvládnání konkrétních graf. prvků, před a po skončení tréninku, ukázka pokroku u Natálky

Obr. č. 21: Ukázka zvládnání konkrétních graf. prvků, před a po skončení tréninku, ukázka pokroku u Maxika

